

TUEMME

VAIKUTAMME

RAKENNAMME

VAHVISTAMME

Lapsen osallisuuden käsikirja eroauttamistyöhön

Lapsen osallisuuden käsikirja eroauttamistyöhön

Ilona Kokko ja Reetta Toivonen

Kielenhuolto sivuilla 9-84: Taina Ruottinen
Graafinen suunnittelu ja taitto: Oona Niskanen
Kuvat: Ilona Kokko
ISBN 978-952-65633-5-0 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-65633-6-7 (PDF)
Painopaikka: Copy-Set Oy, Helsinki, 2026
© 2026 Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry

Sisällys

	Alkusanat	7
1	Johdanto	9
2	Lapsen osallisuus on osa lapsen edun mukaisuutta	15
	2.1 Osallisuus tunnepohjaisena kokemuksena	16
	2.2 Osallisuus on lapsen ihmis- ja perusoikeus	18
	2.3 Lapsen oikeus suojeluun ja osallisuuteen	20
	2.4 Lapsen osallisuus on kiinni aikuisista	23
3	Lapsen osallisuuden osa-alueet vanhempien erotilanteessa	25
	3.1 Lapsi tarvitsee aikuiselta tietoa	27
	3.2 Lapsen mahdollisuus ilmaista mielipiteensä	29
	3.3 Mielipiteen huomioiminen	29
	3.4 Päätöksestä kertominen lapselle	30
	3.5 Lapsi on oman arkensa asiantuntija	31
4	Mitä voimme oppia lapsen osallisuutta koskevasta kyselystä?	33
	4.1 Mitä lapsen osallisuus ja mielipiteen selvittäminen tarkoittavat vanhemmille ja lastenvalvojille?	35
	4.2 Vanhempien toiveet lapsen osallisuuteen liittyvästä neuvonnasta ja tuesta	43
	4.3 Kohti yhdenmukaista osaamista ja ohjausta	46

5	Vanhemman tukeminen erosta puhumisessa	49
	5.1 Vain puhumalla lapsen kanssa vanhemmat voivat tietää, mitä lapsi ajattelee	51
	5.2 Mikä tekee erosta puhumisesta lapsille ja vanhemmille vaikeaa?	52
	5.3 Miten ohjata vanhempia puhumaan lapsensa kanssa erosta	54
	5.4 Erosta keskustelemisen tukimateriaali lapsen kanssa käytettäväksi	58
6	Lapsen kohtaaminen eropalveluissa	60
	6.1 Lapsen kanssa keskustellaan hänen itsensä vuoksi	63
	6.2 Perhetapaaminen kaikkien perheenjäsenten osallisuuden tukena	68
	6.3 Erotilanteissa haavoittuvassa asemassa olevat lapset	77
	Lähteet ja liitteet	85

Kirjoittajien esittely

Kirjoittajat Ilona Kokko ja Reetta Toivonen toimivat Lapset mukana -hankkeen projektisuunnittelijoina Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:ssä.

Ilona on koulutukseltaan sosiaalipsykologi (VTM) ja oikeusmuotoilija (YAMK). Ennen Lapset mukana -hanketta Ilona on toiminut lastenvalvojana sekä tehnyt perheoikeudellisessa yksikössä olosuhdeselvityksiä tuomioistuimille huoltoriitatilanteissa.

Reetta on koulutukseltaan toimintaterapeutti (YAMK). Ennen Lapset mukana -hanketta Reetta on toiminut lasten ja nuorten eroauttamisen asiantuntijana sekä toimintaterapeutina lastensuojelun perhekuntoutuksessa.

Lapset mukana

-hankkeessa yhteiskehitettiin menetelmiä lapsen osallisuuden vahvistamiseksi vanhempien erotilanteessa ja ammattilaisten työkäytännöissä yhdessä ammattilaisten, vanhempien ja lasten kanssa. Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry käynnisti hankkeen 2023.

9 hyvinvointialuetta kehittämiskumppanina

- Etelä-Pohjanmaa
- Helsinki
- Kanta-Häme
- Keski-Suomi
- Keski-Uusimaa
- Kymenlaakso
- Lappi
- Pirkanmaa
- Vantaa ja Kerava

Yli 2000 koulutettua ammattilaista

- noin 110 perheoikeudellisten yksikköjen työntekijää kehittämisspajoissa
- noin 1900 sosiaali- ja terveysalan ammattilaista koulutuksissa ja luennoilla

1079 eronnutta vanhempaa ja 87 lastenvalvojaa vastaajina Lapsen osallisuus erossa -kyselyyn.

335 kohdattua lasta ja nuorta, jotka kehittivät:

- Lasten ajatuksia erosta -podcastia
- Tietoa lapselle ja nuorelle vanhempien erosta -materiaalia
- pulmapeliä lapsen oikeuksista erossa
- vaikuttamisvideoita lapsen osallisuudesta erossa.

Lisäksi lapsia kohdattiin kouluilla Lapsen oikeudet erossa -pulmapeleissä.

178 kohdattua vanhempaa, jotka kehittivät:

- Vinkejä vanhemmalle erosta keskustelemiseen -materiaalia
- Tietoa lapselle ja nuorelle vanhempien erosta -materiaalia

Lisäksi vanhempia kohdattiin vanhempainilloissa.

Alkusanat

Eräs hiljattain esikoiskirjansa julkaissut kirjailija avasi tuoreen teoksensa taustalla vaikuttaneita tekijöitä muistellen vanhempiensa 90-luvulla tapahtunutta eroa. Kukaan ei ollut tuolloin kiinnittänyt huomiota perheen lapsiin. Lasten tehtäväksi vaikeassa tilanteessa jäi olla reippaita. Kirjailija totesi vasta aikuisiällä ymmärtäneensä vanhempiensa eron valtavan merkityksen elämässään. ”Tuolloin minulle kehittyi ankara vaatimus selvitä yksin tunteideni kanssa.”

Valitettavasti haastattelua ei voinut lukea vain kuvauksena menneisyydestä.

Viimeisten 30 vuoden aikana on toki tapahtunut paljon eropalveluiden kehittämiseksi ja lapsen osallisuuden vahvistamiseksi vanhempien erotessa. Lainsäädännöllisesti merkittävä oli lapsenhuoltolain uudistus vuonna 2019. Uudistus toi mukanaan 15 uutta lakipykälää, joiden keskeisenä tavoitteena oli vahvistaa lapsen etua ja oikeutta molempiin vanhempiinsa. Yksi tärkeimmistä uusista pykälistä kirjasi lakiin velvoitteen lapsen mielipiteen kuulemisesta ja huomioimisesta hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti lasta koskevissa päätöksissä. Laki sanoittaa lapsen kanssa keskustelun ja mielipiteen selvittämisen ensisijaisesti vanhempien tehtäväksi. Mutta vastuu koskee myös ammattilaisia. Heidän on vanhempien kanssa työskennellessään varmistettava, että vanhemmat keskustelevat lastensa kanssa tehdessään lapsiin liittyviä ratkaisuja, ja että laadittavat sopimukset ovat lapsen edun mukaisia.

Lainsäädännön uudistamisen ohella myös eropalveluita on kehitetty laajasti erityisesti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Osana valtakunnallisen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) toimeenpanoa eropalveluiden kehittämistyötä tehtiin koko Manner-Suomessa vuosina 2016–2019. Tuloksena alueille syntyi muun muassa eropalveluiden asiakaslähtöisyyttä ja saavutettavuutta vahvistaneita Eron ensiapupisteitä sekä erovanhempien rakentavaa yhteistyövanhemmuutta edistävä Vanhemmuussuunnitelma. Vanhemmuussuunnitelma on sittemmin levinnyt myös ammattilaisten käyttöön eräänlaiseksi muistilistaksi siitä, mistä kaikesta eroavien vanhempien tulisi sopia. Uutena palveluna on puolestaan käräjäoikeuksissa otettu käyttöön huolto- ja tapaamisoikeusriitojen asiantuntija-avusteinen sovittelu. Sovittelussa vanhempia autetaan löytämään lapsen edun mukainen ja kestävä ratkaisu yhteistyössä sovittelijana

toimivan tuomarin sekä lapsen kehitystä ja perhesuhteita tuntevan asiantuntija-avustajan kanssa.

Ilman lapsi- ja perhejärjestöjen työpanosta lasten, nuorten ja vanhempien tilanne olisi eron kohdatessa olennaisesti nykyistä huonompi. Järjestöjen toimesta on muun muassa tuotettu helposti saavutettavia sähköisiä eropalveluita, kehitetty uusia toimintamalleja ja työmenetelmiä, koostettu tietoa ja lisätty eroon liittyvää ymmärrystä sekä tarjottu ammatillisesti ohjattua vertaistukea niin lapsille kuin aikuisille. Lisäksi järjestöt ovat olleet hyvinvointialueiden korvaamaton yhteistyökumppani eroauttamisen julkisia palveluita kehitettäessä. Järjestökentälle kuuluu myös kiitos lapsen ja perheiden äänen vahvistamisesta yhteiskunnallisessa keskustelussa.

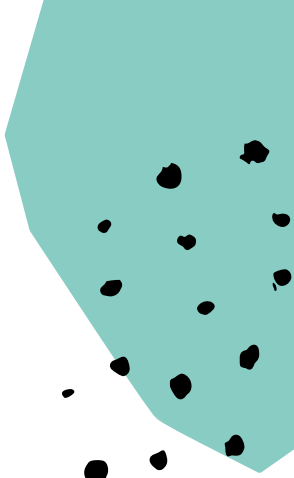
Kaikesta kehittämistyöstä huolimatta lapsen osallisuus itseään koskevista päätöksistä jää edelleen luvattoman usein vain kirjaukseksi lakipykälässä. Syynä ei yleensä suinkaan ole vanhempien tai ammattilaisten piittaamattomuus, vaan osaamisen puute. Yksi vanhemmuuden vaikeimmista koetinkivistä on eropäätöksestä kertominen lapselle. Kuinka ottaa vastaan lapsen suru, kiukku tai huoli, jos on itse osaltaan sen aiheuttaja ja ristiriitaiset kysymykset ja tunteet kuohuvat myös omassa mielessä? Mitä on lapsen ikätasoinen kuuleminen tai miten löytää tasapaino lapsen osallisuuden ja toisaalta vanhemmalle kuuluvan päätösvastuun välille? Helposti heräävä ajatus lapsen suojelemisesta kipeiltä asioilta vaikenemalla ei ole ratkaisu. Se on lapsen jättämistä yksin.

Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry on tarttunut olennaisen tärkeään aiheeseen toteuttaessaan lapsen osallisuuden vahvistamiseen tähdänneen Lapset mukana -hankkeen yhdessä lasten, nuorten, vanhempien sekä lukuisten hyvinvointialueiden ammattilaisten kanssa. Lapsen osallisuuden käsikirja tarjoaa lisäymmärrystä ja auttaa löytämään sanoja erosta keskustelemiseksi lapsen kanssa niin vanhemmille kuin ammattilaisillekin. Ettei kenenkään lapsen osaksi enää jäisi olla vain reipas ja pärjätä yksin omien tunteidensa kanssa.

Hanne Kalmari

kehittämispäällikkö

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

1.

Johdanto

LAPSET MUKANA ON alusta asti ollut oppimishanke. Ammattilaisten kehittämispajoissa kyseenalaistettiin rohkeasti vanhaa ja koottiin uutta tietoa lapsen osallisuudesta. Samalla ammattilaisten, lasten ja vanhempien kanssa luotiin uutta yhteistä ymmärrystä siitä, mitä lapsen osallisuus vanhempien erotilanteessa tarkoittaa.

Lapsen osallisuuden käsikirja eroauttamistyöhön kokoaa Lapset mukana -hankkeen kehittämispajoissa yhdessä hyvinvointialueiden lastenvalvojien kanssa opitut asiat ja opit, joita saatiin lasten, nuorten ja vanhempien kohtaamisissa. Hankkeen kehittämistyölle ja tälle julkaisulle arvokkaana taustatietona ovat olleet myös kokemukset Kasperin lasten ja nuorten eroryhmistä, joita on järjestetty yli kahdenkymmenen vuoden ajan.

Tässä julkaisussa tarkastellaan käytännönläheisesti, mitä lapsen osallisuus vanhempien erotilanteessa tarkoittaa, ja esitellään ammattilaiselle työkaluja lapsen osallisuuden tukemiseen vanhempien erotilanteessa. Aihetta ei ole Suomessa juurikaan käsitelty lakitekstin ja oikeustieteilijöiden kirjoitusten ulkopuolella. Lapsen osallisuuteen vanhempien erotilanteessa on kiinnitetty huomiota konfliktoituneiden ja pitkittyneiden eroriitojen yhteydessä. Keskustelussa ovat usein painottuneet ongelmakeskeiset näkökulmat, ja aiheina ovat olleet esimerkiksi lapsen mielipiteen ilmaiseminen, lapsen lojaliteetti vanhempiaan kohtaan ja erityisosaaminen, jota ammattilainen tarvitsee keskustellessaan lapsen kanssa.

Sen sijaan vähemmälle huomiolle ovat jääneet lapsen oikeus osallisuuteen myös niin sanotuissa sovinnollisissa eroissa sekä se, että vanhemmat ja ammattilaiset kaipaavat tukea lapsen kanssa keskustelemiseen myös niissä. Sovinnollisissakin eroissa perheissä koetaan suuria, ristiriitaisia ja vaikeita tunteita, ja vanhemmat toivovat tukea lapsen huomioimiseen ja osallistamiseen turvallisella tavalla.

Lapsen edun ensisijaisuus ja lapsen näkökulman huomioiminen ovat tärkeitä arvoja vanhemmille ja perheitä kohtaaville ammattilaisille. Lapsen osallisuutta pidetään tärkeänä, mutta sen merkityssisältö ei ole yhteisesti jaettua eivätkä vanhemmat tai ammattilaiset aina tiedä, mitä toimenpiteitä lapsen osallisuus heiltä edellyttää.

Lapsen osallisuus vanhempien erotilanteessa ei ole helppoa tai yksinkertaista. Se piirtää uudenlaista rajaa lasten ja aikuisten

asioiden välille. Lapsen osallisuudella on jännitteinen suhde moniin oikeuksiin, velvollisuuksiin, ihanteisiin, tunteisiin ja valtasuhteisiin.

Erotilanteissa lapsen suojelemisen ja osallisuuden välille syntyy herkästi jännitteitä. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan joskus kapeasti mielipiteen ilmaisemista ja päätöksentekoa. Sen vastaparinä on lapsen suojeleminen aikuisille kuuluvalla vastuunkantamisella. Lapsen huomioimiseen erotilanteissa kuuluu myös hänen suojelemisensa lojaliteettiristiriidoilta ja vanhempien välisiltä riidoilta. Tämä herättää helposti huolen siitä, onko lapsen mahdollista ilmaista aito mielipiteensä, kuulevatko vanhemmat sen vai käytetäänkö lapsen mielipidettä osana vanhempien keskinäistä kamppailua. Toisaalta lapsen osallisuus voi herättää kysymyksen siitä, mitä merkitystä lapsen mielipiteen ilmaisulla on, jos vanhempien ei ole mahdollista toteuttaa lapsen toiveita. Luodaanko lapselle turhia odotuksia?

Samaan aikaan vanhemmat ovat hyvin kiinnostuneita lastensa ajatuksista ja monet vanhemmat kipuilevat sen kanssa, ettei lapsi puhu heille arjestaan, tunteistaan ja huolistaan. Vanhemmasta saattaa tuntua, ettei lapsi halua puhua mistään eroon liittyvästä. Osa vanhemmista myös kokee, ettei ole itse oikea henkilö keskustelemaan lapsen kanssa, koska hänen itsensä on vaikea puhua erosta lapsen kanssa niin, etteivät hänen omat tunteensa ja toiveensa heijastu keskusteluun.

Eroauttamisen palveluissa tulee huomioida, miten vanhempia tuetaan vaativassa tehtävässään tukea lapsen osallisuutta erotilanteessa. Vanhemmilta vaaditaan kärsivällisyyttä ja voimavaroja selittää lapsille sekä yksinkertaisia että vaikeita asioita. Vanhempien on keskusteltava lapsen kanssa kysymyksistä, joihin heillä ei ole vastauksia tai joihin he eivät haluaisi vastata. Vanhemmat joutuvat myös miettimään, mitä vastata lapselle kysymyksiin, joihin vanhemmat vastaisivat eri tavoin.

Hyvinvointialueiden muutosten ja sopeutusten keskellä työskentelevien lastenvalvojien mukaan Lapset mukana -hankkeen kehittämispajoissa puhuttiin siitä, mikä omassa työssä on oikeasti merkityksellistä ja tärkeää: Miten lastenvalvojan työ vaikuttaa lapsiin, ja miltä se näyttää lapsen näkökulmasta?

Kaikki ammattilaiset, jotka kohtaavat perheitä erotilanteissa, pyrkivät auttamaan vanhempia tekemään lapsen edun mukaisia ratkaisuja. Ammattilaiset pitävät lapsen osallisuutta vanhempien erotilanteessa aiheena tärkeänä mutta vaikeana. Kehittämistyössä mukana olleita ammattilaisia huolestutti, ettei lapsen ääni

pääse erotilanteissa esille. Erityisesti he pohtivat, miten lapsen oikean mielipiteen voi saada selville vanhempien ollessa erimielisiä tai riitaisia. Ammatillaiset kokivat, että vanhempien välisissä neuvotteluissa joutuu usein raivaamaan tilaa lapsen näkökulmalle, eikä se ole aina helppoa, koska käsiteltäviä asioita on käytettävissä olevaan aikaan nähden paljon. Lapsen osallisuutta pidettiin myös hienona sanana, joka kaikuu julkisessa keskustelussa mutta jonka todellinen tarkoitus ei aina hahmotu.

Lapsen osallisuus on aina lasta itseään varten.

Vanhempien ero vaikuttaa lapseen aina, mutta se, onko lapsi osallinen vai sivustakatsoja, riippuu aikuisista. Osallisuuden luominen vaatii aina vuoropuhelua lapsen ja aikuisen välillä. Siihen ei riitä pelkkä lapsen näkökulman huomioiminen aikuisten keskusteluissa eikä lapsen suojeleminen jättämällä hänet itseään koskevan tiedon ja päätöksen teon ulkopuolelle. Aikuisten kanssa keskusteleminen voi suojella lasta esimerkiksi väärinymmärryksiltä ja syyllisyyden tunteilta sekä auttaa aikuisia tekemään asioita, jotka tukevat lapsen hyvinvointia. Lapsen edun mukaisten ratkaisujen löytäminen edellyttää, että lapsella on ollut mahdollisuus kertoa omat ajatuksensa hänelle merkityksellisistä asioista.

Lapsen osallisuuden käsikirja eroauttamistyöhön lähtee ajatuksesta, että lapsen osallisuus on aina lasta itseään varten. Tällöin kaikilla lapsilla tulee olla mahdollisuus keskustella vanhempien erosta kaikenlaisissa erotilanteissa jonkun aikuisen eli vanhempansa, muun läheisen tai ammattilaisen kanssa. Aikuisen tehtävänä on antaa lapselle tietoa sen sijaan, että hän esittäisi lapselle kysymyksiä saadakseen tämän kautta tietoa ristiriitaisesta tilanteesta tai aikuisten tärkeiksi määrittelemistä asioista.

Se, että aikuinen kertoo lapsen elämän, arjen ja oikeuksien kanalta merkityksellisistä asioista, antaa lapselle mahdollisuuden esittää kysymyksiä, joita lapsi itse pitää merkityksellisinä. Lapsen saama tieto luo pohjan lapsen mahdollisuudelle ilmaista halutessaan mielipiteensä.

Lapset mukana -ajattelussa huomio kohdistetaan ensisijaisesti seuraaviin asioihin:

Vertaa:

	Lapsen kanssa keskustellaan.	Lapselta kysytään mielipide.
	Aikuiset antavat lapselle tietoa.	Lapselta toivotaan tietoa aikuisten määrittelemiä asioihin.
	Lapsen kanssa keskustellaan hänen itsensä vuoksi.	Lapsen kanssa keskustellaan, jos vanhemmat ovat erimielisiä tai heidän kertomansa asiat ovat epäselviä.
	Lapsen osallisuus on jatkuvaa lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta.	Lapsi on osallinen, kun aikuiset ajattelevat lapsen näkökulmaa.
	Lapsen osallisuus voi suojella lasta. Se on aina osa lapsen edun arviointia.	Lapsen mukaan ottaminen sotkee hänet aikuisten asioihin ja vahingoittaa häntä.

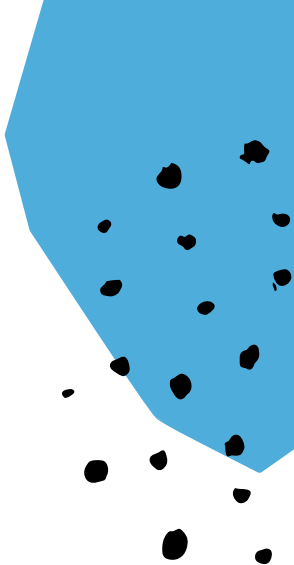
Kuva 1. Lapset mukana -hankkeen tapa jäsentää lapsen osallisuutta vanhempien erossa.

Vanhempien erotilanteessa aikuiset tekevät lapsen osallisuuden mahdolliseksi. Kaikilla lapsen kohtaamilla aikuisilla on mahdollisuus tehdä ainakin pieniä tekoja, jotka vahvistavat lapsen kokemusta siitä, että hän on arvokas, hän voi kysyä ja kertoa ajatuksistaan ja häntä kuullaan. Niinpä tässä julkaisussa aikuisista puhuttaessa viitataan kaikkiin aikuisiin, joita lapsi kohtaa arjessaan kotona, koulussa, varhaiskasvatuksessa, harrastuksissa tai käyttämissään palveluissa. Vanhempien erotilanteissa huoltajilla ja vanhemmilla on tiettyjä lapsen osallisuuteen liittyviä erityisvastuita.

Tässä julkaisussa vanhemmat-sanalla tarkoitetaan henkilöitä, joita lapsi ajattelee vanhempinaan, ei vain huoltajia. Ammattilaisilla viitataan puolestaan kaikkiin erotyötä tekeviin, joita vanhemmat, lapset ja perheet kohtaavat palveluissa, esimerkiksi

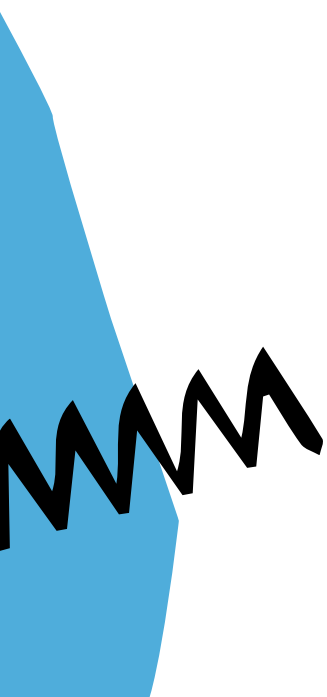
lastenvalvojiin, perheasioiden sovittelijoihin, perheneuvolan työntekijöihin ja järjestöissä eroperheiden vanhempia ja lapsia kohtaaviin ammattilaisiin.

2.

**Lapsen
osallisuus on
osa lapsen edun
mukaisuutta**

”Osallisuus on kokemus kuulumisesta joukkoon sekä kokemus siitä, että on mahdollisuuksia vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin. Kokemus liittyy sekä palveluihin, omaan arkeen että yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Koska osallisuus voidaan määritellä monin tavoin, tulee se määritellä kulloinkin kyseessä olevassa kontekstissa.” (Stenvall 2020.)

Tässä julkaisussa osallisuutta tarkastellaan yksittäisen lapsen arkisen osallisuuden näkökulmasta. Huomion kohteena on lapsen jokapäiväinen perhe-elämä, siihen liittyvä vuorovaikutus ja päätöksenteko sekä lapsen suhde palveluihin, joita perhe käyttää. Erityinen tarkastelunäkökulma on lapsen osallisuus perheen päätöksenteossa vanhempien erotilanteessa ja sen jälkeisinä lapsuus- ja nuoruusvuosina. Näkökulma on siis lasten ja perheiden arjessa sekä siinä, miten heidät kohdataan eropalveluissa.

Tässä tarkastelussa osallisuus ymmärretään ennen kaikkea kokemukseksi, joka syntyy mukaan ottamisen tunteesta, mahdollisuudesta saada tietoa omassa elämässä tapahtuvista asioista ja vaikuttaa itselle merkityksellisiin asioihin.

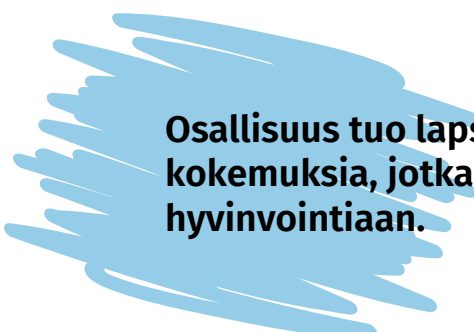
2.1 Osallisuus tunnepohjaisena kokemuksena

Osallisuuden kokemus on vahva inhimillinen ja psyykkinen perustarve. Osallisuuden kokemus kehittyy lapsuudesta alkaen, ja lapsuuden aikaiset kokemukset luovat perustan myöhemmälle toimijuudelle omassa elämässä, lähiympäristössä ja laajemmin yhteiskunnassa. Kun ihminen tuntee olevansa osallinen, se auttaa häntä tekemään myös omaa terveyttään ja hyvinvointiaan palvelevia valintoja (Isola & Leemann 2021).

Yksittäinen toimenpide, tapaaminen tai mielipiteen kysyminen ei vielä välttämättä tuo lapselle osallisuuden kokemuksta. Sen syntyyn vaikuttavat lapsen ymmärrys ja tieto siitä, miksi hänen kanssaan keskustellaan, miksi hänen mielipidettään kysytään ja mihin hän voi mielipiteellään vaikuttaa. Osallisuuden kokemukseen vaikuttaa myös se, ymmärtääkö lapsi aikuisten kanssa käymänsä keskustelut ja niissä käytetyt sanat. Merkitystä on myös sillä, voiko lapsi kertoa ajatuksistaan vapaasti ja ovatko aikuiset aidosti kiinnostuneita niistä – myös silloin, kun aikuiset eivät ole lapsen kanssa samaa mieltä.

Kokemus osallisuudesta ei aina näy välittömästi lapsen toiminnassa tai puheissa. Lapsi voi kokea olevansa osallinen, vaikka hän päättäisi olla käyttämättä mahdollisuuttaan osallistua keskusteluun ja ilmaista ajatuksiaan. Hiljaa istuvalle tai itsekseen piirtelevälle lapselle voi olla arvokas kokemus, että hänet on kutsuttu paikalle, kun perheen asioista puhutaan, ja hän voi kuunnella muiden käymää keskustelua.

Lapsiperheiden eroauttamistyössä keskeinen ammattilaisten työtä ohjaava periaate on lapsen näkökulman huomioiminen. Ammattilaiset keskustelevalapsesta vanhempien kanssa, tutustuvat ehkä lasta koskeviin asiakirjoihin tai keskustelevalapsesta muiden häntä tuntevien ammattilaisten kanssa. Ammattilaiset ja vanhemmat ovat saattaneet ajatella lasta työskentelyssään hyvinkin paljon. Siitä ei kuitenkaan vielä synny lapselle osallisuuden kokemuksesta, etenkin jos hän ei tiedä sitä. Osallisuuden kokemukseen lapsi tarvitsee ainakin tiedon siitä, että hänen asiassaan ollaan tekemässä sopimuksia tai päätöksiä, että hänet huomioidaan päätöksenteossa ja että hänellä on mahdollisuus kertoa omat ajatuksensa.

**Osallisuus tuo lapselle suojaavia
kokemuksia, jotka vahvistavat hänen
hyvinvointiaan.**

Vanhempien erotilanteessa osallisuuden kokemuksella on erityinen merkitys, sillä se voi suojata lapsuusajan haitallisten kokemusten kielteisiltä vaikutuksilta mielenterveyteen ja somaattiseen terveyteen. Vanhempien vaikeasti riitaisa ero luokitellaan yhdeksi lapsuusajan haitalliseksi kokemukseksi (Adverse Childhood Experiences, ACEs) esimerkiksi kaltoinkohtelun, vanhemman päihdeongelman ja mielenterveysongelmien sekä koulukiusaamisen ohella (THL 2026a). Lapsuusajan positiiviset kokemukset (Positive Childhood Experiences, PCEs) ehkäisevät

haitallisten kokemusten vaikutuksia esimerkiksi terveyteen ja hyvinvointiin, ja ne myös samalla vahvistavat lapsessa osallisuuden kokemusta. Positiivisia kokemuksia ovat muun muassa tunteista puhuminen perheessä, perheeltä saatava tuki, arkiset rutiinit, perinteet, perheen ulkopuoliset välittävät aikuiset sekä tuki ja turva vähintään yhdeltä aikuiselta kotona. Hyvinvoinnin kannalta erityinen merkitys on sillä, onko lapsella haitallisten kokemusten (ACEs) lisäksi myös suojaavia positiivisia kokemuksia (PCEs). (TN Department of Health.)

Vanhemmilta ja ammattilaisilta saatava huomio tuo lapselle erotilanteissa kokemuksen arvostuksesta, ja tieto tulevista elämänmuutoksista ja niiden syistä voi antaa lapselle hallinnan-tunnetta. Aikuisten halu puhua lapsen kokemuksista ja tunteista voi parhaimmillaan kehittää lapsen tunnetaitoja. Osallisuus tuo lapselle suojaavia kokemuksia, jotka vahvistavat hänen hyvinvointiaan.

2.2 Osallisuus on lapsen ihmis- ja perusoikeus

Sen lisäksi, että tarkastelemme osallisuutta vuorovaikutussuhteissa syntyvänä tunnepohjaisena kokemuksena, kiinnitämme huomiota myös lapsen osallisuuteen juridisena oikeutena. Se on Suomessa ihmis- ja perusoikeus, ja se mainitaan myös useissa erityislaeissa, joista vanhempien eron näkökulmasta keskeinen on laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa sanotaan: ”Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.” Sopimuskohdan tarkoittamasta oikeudesta käytetään yleisesti ilmausta oikeus osallisuuteen (Hakalehto 2025). Se kuvaa prosesseja, joihin kuuluu lasten ja aikuisten keskinäiseen kunnioitukseen perustuvaa tiedon jakamista ja vuoropuhelua. Prosesseissa lapset voivat oppia, miten heidän ja aikuisten näkemykset otetaan huomioon ja miten ne vaikuttavat lopputulokseen. (Lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 12, 2009.)

Taustalla on ajatus, että lapsi itse on asiantuntija, kun on kyse hänestä itsestään sekä hänen elämästään ja tarpeistaan. Osallisuus oikeus on lapsen ehdoton oikeus, mutta yhtä ehdoton on lapsen oikeus olla osallistumatta, jos hän niin itse päättää. Osallisuus oikeus on merkittävä myös siksi, että se mahdollistaa muiden omien oikeuksien puolustamisen. 12. artikla on yksi lap-

sen oikeuksien sopimuksen neljästä yleisperiaatteesta, joten se on otettava huomioon osana muita lapsen oikeuksia. (Toivonen 2023.)

Myös Suomen perustuslaki huomioi lapsen oikeuden osallisuuteen. Sen mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (perustuslaki, 6 § mom. 3). Tällä korostetaan sitä, että lasta tulee kohdella tasa-arvoisena aikuiseen nähden sekä yhdenvertaisesti suhteessa muihin lapsiin. Jokaista lasta tulee kohdella yksilönä, ei passiivisena toiminnan kohteena. (Iivonen & Pollari 2020, Toivonen 2023.)

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa säädetään kaikkien lasten oikeudellisesta asemasta perheessä. Sen soveltaminen keskittyy kuitenkin usein tilanteisiin, joissa erillään asuvat vanhemmat sopivat tai ovat erimielisiä lasta koskevasta päätöksestä. (Ylisaukko-oja 2025.) Riidattomissa tilanteissa laki asettaa lapsen kanssa keskustelun häntä koskevissa asioissa ensisijaisesti huoltajan tehtäväksi.

Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee huoltolain mukaan keskustella siitä lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on otettava huomioon lapsen mielipide ja toivomukset. Huoltajan on kerrottava lapselle lasta koskevista päätöksistä ja muista lapsen elämään vaikuttavista asioista hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden sopivalla tavalla. (Lapsenhuoltolaki, LHL, 4 § mom. 2 ja 3.) Vanhempien tehdessä virallisia sopimuksia lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta myös hyvinvointialueen lastenvalvoja voi keskustella lapsen kanssa, jos se on tarpeen lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämiseksi (LHL 8 § mom. 3). Myös sopimustilanteissa, joissa lastenvalvoja ei tapaa lasta, tulee lastenvalvojan sopimusta vahvistaessaan varmistua, että lapsen kanssa on keskusteltu, ja hänen on otettava huomioon lapsen etu sekä lapsen omat toivomukset ja mielipide (hallituksen esitys 88/2018, THL 2026b).

Kun lapsi antaa omat ajatuksensa osaksi kokonaisharkintaa, vanhemmat voivat tehdä lapsensa kannalta parhaan mahdollisen ratkaisun. Jokaisen lapsen ja perheen erotilanteeseen liittyy yksilöllinen arki ja perhehistoria. Tässä suhteessa lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä sen enempää kuin aikuisetkaan.

Yksittäisen lapsen asiassa tehtävän ratkaisun arviointi ei voi pohjautua ainoastaan yleiseen kokemukseen tai tietoon siitä,

mikä lapsille yleisesti on hyväksi tai mistä useimmat lapset pitävät. Lapsen etu määritellään aina tapauskohtaisesti, ja siinä huomioidaan kyseisen lapsen tilanne ja tarpeet sekä tapaukseen liittyvät olosuhteet (Hakalehto ja Toivonen 2021). Lapsen etu ei ole yksiselitteinen tai kontekstista riippumaton käsite. Lapsen etu on kaikkien lapselle kuuluvien oikeuksien summa, ja lapsen etua punnitessa tulee pyrkiä arvioimaan, mikä ratkaisu turvaa lapsen kaikkien oikeuksien toteutumisen mahdollisimman hyvin (Hakalehto 2025).

Lapsen etua arvioitaessa tulisi erottaa, mitkä ovat lapsen ja mitkä vanhempien intressejä, ja pyrkiä ratkaisemaan asia nimenomaan lapsen intresseistä käsin (Hakalehto ja Toivonen 2021). Lapsen oikeuksien sopimus (artikla 3.1) korostaa lapsen oikeutta saada oma etunsa arvioiduksi ja sitä, että asiassa on annettava huomattava painoarvo lapsen intresseille (Hakalehto 2025).

Erotilanteissa vanhemmat ja ammattilaiset ovat hyvin sisäistäneet, että lasta koskevien ratkaisujen tulee olla lapsen edun mukaisia. Sen sijaan vähemmälle huomiolle on jäänyt, että lapsen osallisuus on osa lapsen edun arviointia. Lapsen etu tulee määritellä lasta kuullen (Lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 12, 2009). Lapsella on oikeus ilmaista oma näkemyksensä siitä, mikä on hänen etunsa.

Lapsen edun toteutuminen edellyttää, että lapsella on mahdollisuus saada mielipiteensä huomioiduksi päätöksenteossa. Lapsen etuun vaikuttavat muutkin seikat, mutta lapsen mielipide tulee huomioida arvioitaessa hänen etuaan. Lapsen edun arvioinnin voidaan katsoa olevan puutteellista, jos lapsella ei ole ollut mahdollisuutta ilmaista mielipidettään. (Lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 12, 2009.) Lapsenhuoltolain (8 § mom. 3) mukaan hyvinvointialueen on harkitessaan, voidaanko sopimus vahvistaa, otettava huomioon lapsen etu sekä lapsen omat toivomukset ja mielipide siten kuin pykälissä 10 ja 11 säädetään.

2.3 Lapsen oikeus suojeluun ja osallisuuteen

Lapsen oikeus suojeluun ja oikeus osallisuuteen ovat toisiaan täydentäviä periaatteita, joiden molempien tulee toteutua samanaikaisesti. Ne ovat molemmat lapsen oikeuksien sopimuksen pääperiaatteita, jotka ohjaavat koko muun sopimuksen tulkintaa. Suojelu takaa lapselle turvallisen kasvun ja kehityksen. Osallisuus puolestaan takaa oikeuden vaikuttaa omaan elämään

ja itselle merkityksellisiin asioihin. Yhdessä suojeleminen ja osallisuus vahvistavat lapsen hyvinvointia, ikätasosta itsenäistymistä ja taitoa toimia omilla yhteisöissään.

Vanhempien erotilanteissa lapsen suojeleminen ja osallisuudella on jännitteinen suhde, ja toisinaan ne nähdään vaihtoehtoisiksi tai vastakkaisiksi toisilleen. Erotilanteissa lasta pyritään suojelemaan esimerkiksi vanhempien ristiriidoilta, vanhemman negatiivisilta tunteilta sekä tiedoilta ja tilanteilta, jotka saattaisivat vahvistaa lapsen lojaliteettiristiriitaa. Aikuiset varovat kuormittamasta lasta vanhempien eroon liittyvillä asioilla ja pyrkivät pitämään eron ”aikuisten asiana”. Voi myös olla, että vanhempi ei tiedä, miten ottaisi lapsen mukaan keskustelemaan eron jälkeisistä muutoksista niin, että lapsi pysyisi vanhempien riitojen ulkopuolella eikä joutuisi valintatilanteeseen. Tällöin puhumatta jättäminen saattaa tuntua vanhemmasta lapsen suojelemiselta.

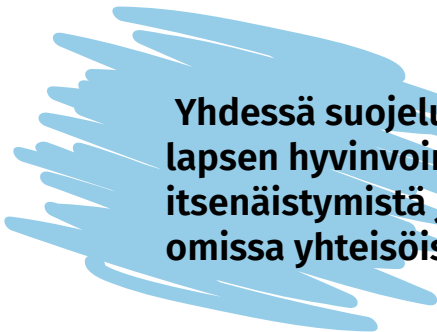
”Se ei oo kivaa, kun vanhemmat riitelee. Sä oot jossain toisessa huoneessa ja mietit, mitä siellä tapahtuu. Sit, jos sä meet kysyy, äiti ja isä sanoo ’joo ei mitään, mee vaan piirtämään’. Sit sä mietit, mikä juttu tää on. Ne vois kertoa, miks ne riitelee. Ei niiden oo pakko kertoa sitä kokonaan. Ois kiva, et ne sanois, et ’meillä on kesken keskustelu ja me voidaan kertoa sulle sen jälkeen, mistä me puhuttiin.’”

– Vanhempien eron kokenut lapsi

Osallisuudesta luopuminen ei kuitenkaan saisi olla ensisijainen ratkaisu lapsen suojelemiseen. Sen sijaan tulisi miettiä, mitä ovat toimivat keinot, joiden avulla lapsi tulee suojelluksi ja osalliseksi. (Toivonen 2023.) Yhdenkään lapsen vanhemmat eivät ole eronneet niin, että sillä ei olisi ollut mitään vaikutusta lapsen elämään. Usein vanhempien eroon liittyvät asiat myös ”tihkuvat” jollakin tapaa lapselle. Kasperin eroryhmissä lapset ovat kertoneet tietävänsä vanhempiensa riitelevän viesteillä tai tietävänsä, että äiti on suuttunut isälle, koska lapsi näki isän puhelimesta äidin lähettämän viestin.

Lapsen suojelemista painotettaessa on myös hyvä miettiä, miltä lasta suojellaan ja miten lapseen vaikuttaa se, että hän jää vaille riittävää tietoa asioista, jotka liittyvät hänen elämäkokemuksiinsa ja tilanteisiin, joissa hän mahdollisesti on ollut paikalla. Riittävän tiedon puuttuessa lapsi vastaa itse kysymyksiinsä

oman kokemusmaailmansa ja ymmärryksensä pohjalta. Tällöin hän saattaa ottaa omille harteilleen kohtuuttoman suuria taakkoja. Pahimmillaan lapsi kokee vastuuta ja syyllisyyttä juuri niistä asioista, joilta vanhempi pyrki lasta suojelemaan. Samalla vanhemmat jäävät vaille tietoa lapsen kokemuksesta ja niistä seikoista, jotka lapsen mieltä askarruttavat erotilanteessa.

**Yhdessä suojele ja osallisuus vahvistavat
lapsen hyvinvointia, ikätasoisia
itsenäistymistä ja taitoa toimia
omissa yhteisöissään.**

Lapsen suojelun ja osallisuuden välisen jännitteen voi purkaa mieltämällä suojelun ja lapsen edun mukaisuuden periaatteiksi, joiden mukaisesti lapsen osallisuutta toteutetaan; näin ne eivät ole estämässä toisiaan (Nylund 2021). Yksi keino lapsen suojelun ja osallisuuden yhtäaikaiseen toteutumiseen on erottaa selkeästi lapsen osallisuus ja mielipiteen ilmaiseminen ikään ja kehitystasoon nähden soveltumattomasta päätöksenteosta (Hakalehto & Toivonen 2021). Lapsen suojeleminen voi toteutua suojelemalla häntä varsinaiselta päätöksenteolta. (Tarkemmin luvussa 3.)

Vanhempien erotilanteissa lapsille on merkityksellistä saada esittää omat näkemyksensä ja tulla kuulluksi omaan elämäänsä keskeisesti liittyvissä päätöksissä eikä se aina edellytä lapsen osallistumista itse päätöksentekoon (Toivonen & Pollari 2021). Erotilanteissa lapsen ajatusten ja toiveiden tulisikin saada merkityksensä informaationa, jota hyödynnetään asian ratkaisemisessa. Lapsen toiveiden ja mielipiteiden on tarkoitus olla osa sitä aineistoa, jonka perusteella huoltajat tekevät ratkaisunsa. (Hakalehto & Toivonen 2021.) Lapsen osallisuudella tavoitellaan sitä, että lapseen suhtaudutaan vakavasti yksilönä ja toimijana sekä perheen ja yhteiskunnan jäsenenä, ei päätöksentekijänä (Ylisaukko-oja 2025).

Lapset arvostavat osallisuutta, eivät niinkään päätöksenteoa. Lapset kokevat tärkeänä, että heille kerrotaan muutoksista perheessä ja että heillä on mahdollisuus kertoa omat ajatuksensa ja saada ne huomioituiksi (Smith & Taylor 2003). Ymmärtääkseen, miten vanhempien ero vaikuttaa heidän elämäänsä ja miten he voivat vaikuttaa perheen päätöksentekoon, lapset tarvitsevat aikuisilta tukea ja ohjausta.

”Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.”
(LHL 1 § mom. 3)

Lapsenhuoltolaki antaa lapselle kauniin lupauksen siitä, että osana kasvatustaan hän saa ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Kasvatuksen tulee myös tukea itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen. Kasvattaja ei voi onnistua tässä tehtävässä pelkästään suojelemalla lasta. Mahdollisuus ymmärtää päätöksentekoprosesseja, muovata prosessia ja päättää, haluaako osallistua tai vaikuttaa siihen mistä keskustellaan, tukee lapsen itsenäistymistä ja kasvua vastuullisuuteen ja aikuisuuteen.

Jotta lapsi kokisi osallisuutta ja tuntisi saavansa ymmärtämystä, aikuisten tulisi suhtautua lapsen ajatuksiin ja toiveisiin tässä ja nyt merkityksellisinä, vaikka ne olisivat mahdottomia toteuttaa tai eivät olisi hänen etunsa mukaisia. Aikuisen tehtävänä on auttaa lasta ymmärtämään erilaisten ratkaisujen seurauksia sekä sitä, miksi aikuisten tekemä päätös saattaa poiketa lapsen omasta toiveesta.

Lapsen osallisuustaitojen – kyvyn ilmaista omia ajatuksiaan ja mielipiteitään – vahvistaminen on myös keino suojella lasta. Lapsi, joka luottaa siihen, että häntä kuunnellaan, osaa ja uskaltaa kertoa arkeensa ja perheeseensä liittyvistä asioista myös silloin, kun häntä on kohdeltu huonosti.

2.4 Lapsen osallisuus on kiinni aikuisista

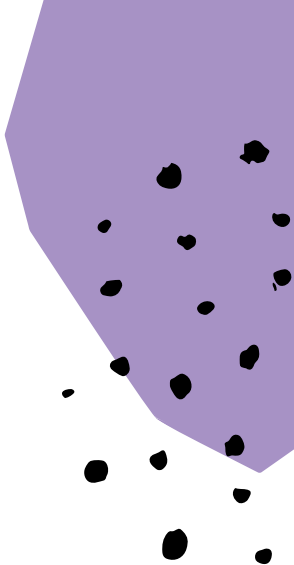
Lasten osallisuus on aina alisteista sille, ottavatko aikuiset lapset osallisiksi päätöksentekoon. Lasten osallisuutta haastaa myös se, miten aikuiset ottavat lasten ajatukset, toiveet ja mielipiteet

huomioon silloin, kun ne ovat ristiriidassa aikuisten näkemysten kanssa. Jos aikuiset pitävät lasten ajatuksia ja kokemuksia yhtä merkityksellisinä kuin aikuisten, lasten ajatukset on huomioitava myös silloin, kun ne eivät tue aikuisten suunnitelmia ja mahdollisesti aiheuttavat aikuisille lisää vaivaa. Aikuisten tulee tarjota lapsille mahdollisuuksia tuoda heille tärkeitä asioita osaksi päätöksentekoa. Aikuisten ei pidä rajata lasten mahdollisuuksia tuottaa ajatuksiaan ainoastaan aiheisiin, jotka aikuiset määrittelevät tärkeiksi aiheiksi. Aikuisten monipuolinen kiinnostus lasten ajatuksia kohtaan luo lapsille mahdollisuuden tuoda merkityksellisiä asioita mukaan aikuisten päätöksentekoon.

Lapset mukana -hankkeen kehittämistyöhön osallistuneita ammattilaisia mietityttivät vanhempien taidot ja tahto huomioida lapsen näkökulma erossa sekä lapsen mielipiteen käyttäminen keppihevosenä vanhemman oman asian edistämiseksi. Ammattilaiset kokivat, ettei lapsilla aina ole mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskevista asioista vanhempien erimielisyyden vuoksi. Ammattilaiset toivat esille, että joskus vanhemmat mitätöivät lapsensa mielipiteen syyttämällä toista vanhempaa vaikuttamisesta lapseen tai vieraannuttamisesta. Tämä tekee ammattilaiselle vaikeaksi lapsen edun arvioimisen.

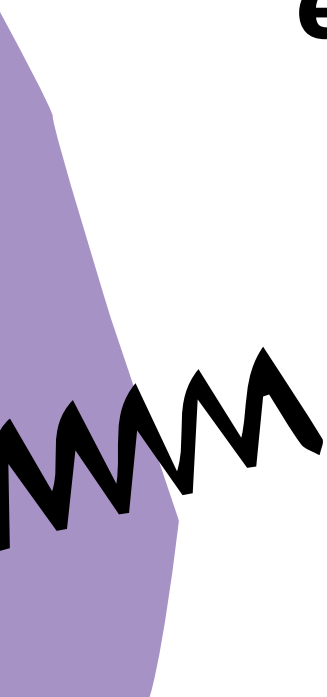
Lastenvalvojat toivat Kasperin tekemässä kyselyssä esille, etteivät he ole saaneet riittävästi koulutusta lapsen osallisuuden huomioimiseen osana omaa työtään. (Heikkilä ym. 2025, katso myös luku 4). Lapsen osallisuus erotilanteissa ei ole kaikille vanhemmille helppoa. Ammattilaisen mahdollisuuksiin tukea vanhempia lapsen osallisuudessa vaikuttavat työnantajan antama koulutus ja ohjeistus.

Sote-palveluiden resurssit ovat tällä hetkellä niukat, ja on kysyttävä, ollaanko vähäisiä resursseja valmiita priorisoimaan niin, että lapsen oikeudet toteutuvat ja lapset voivat hyötyä osallisuudesta. Lasten mahdollisuudet valittaa oman mielipiteensä huomioimatta jättämisestä sopimusasiassa ovat vähäiset. Eropalveluiden tuottajille lapset ovat hiljainen asiakasryhmä verrattuna riitaisiin ja omia oikeuksiaan vaativiin aikuisasiakkaisiin.

3.

**Lapsen
osallisuuden
osa-alueet
vanhempien
erotilanteessa**

”Jos vanhemmat on sopimassa jotain, ni saatetaan kysyä mielipidettä, mut tulee sellanen filis, et se mielipide unohdetaan. Et sitä ei oteta huomioon sillain, et sen ite huomais, et se otetaan huomioon.”

– Vanhempien eron kokenut lapsi

Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa, ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (Lapsen oikeuksien sopimus, 12. artikla). Vanhempien erotessa tehdään monia lapsen elämään vaikuttavia päätöksiä. Lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä vahvistettiin vuonna 2019 voimaan tullessa uudistetussa huoltolaissa (hallituksen esitys 88/2018). (Katso tarkemmin luku 2.)

Lapsen osallisuus ja mielipiteen ilmaiseminen ovat vahvasti vuorovaikutteisia prosesseja lapsen ja aikuisen välillä (lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 12, 2009). Lapsen mielipiteen ilmaisemisen edellytyksiä ovat keskusteleminen, kysyminen ja vastaaminen sekä asian äärelle asettuminen aikuisen kanssa. Pelkkä mielipiteen ilmaiseminen ei välttämättä tuo lapselle osallisuuden kokemusta. Ilman vuoropuhelua aikuisen ja lapsen välillä ajatukset mielipiteiden taustalla saattavat jäädä molemmin puolin ymmärtämättä.

Ensisijainen vastuu lapsen osallisuudesta ja lapsen kanssa keskustelemisesta on vanhemmilla, mutta myös eroavia ja eroneita vanhempia kohtaavilla ammattilaisilla on tärkeä rooli. Ammattilaisen tehtävänä on tukea ja ohjata vanhempia siinä, mitä lapsen osallisuus ja mielipiteen ilmaiseminen tarkoittavat. Ammattilaisen tehtävänä voi olla myös keskustella lapsen kanssa ja tuoda lapsen terveiset osaksi vanhempien tai tuomarin päätöksentekoa.

Tässä luvussa kuvataan lapsen osallisuutta nelivaiheisena mallina (kuva 2): 1) tiedon antaminen lapselle, 2) lapsen mahdollisuus ilmaista mielipiteensä, 3) lapsen mielipiteen huomioiminen ja 4) vanhempien päätöksestä kertominen lapselle. Näiden vaiheiden tulisi toteutua sekä vanhempien että ammattilaisen keskustellessa lapsen kanssa. Samat neljä vaihetta mainitaan myös lapsenhuoltolaissa.

Kuva 2. Lapsen osallisuuden neljä osa-aluetta ovat vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa.

3.1 Lapsi tarvitsee aikuiselta tietoa

”Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista.” (LHL 4 § mom. 2)

”Huoltajan on kerrottava lapselle lasta koskevista päätöksistä ja muista lapsen elämään vaikuttavista asioista lapsen ikään ja kehitystasoon nähden sopivalla tavalla.” (LHL 4 § mom. 3)

”Lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely.” (LHL 11 § mom. 2)

Aikuisen tulee asettua tiedonantajan rooliin. Antamalla tietoa aikuinen purkaa lapsen ja itsensä välistä valta-asetelmaa ja mahdollistaa lapselle mielipiteen muodostamisen ja päätöksentekoon osallistumisen. Pienikin lapsi pystyy kertomaan ajatuksiaan arjestaan ja siitä, mikä hänelle on tärkeää. Hän saattaa kuitenkin tarvita uusia sanoja ja selityksiä pystyäkseen ilmaisemaan ajatuksensa. Esimerkiksi jo se, mitä vanhempien ero oikeasti tarkoittaa, voi olla lapselle uutta ja vierasta.

Aikuisen tulisi antaa lapselle tietoa ainakin seuraavista asioista:

- Mitä vanhempien ero tarkoittaa lapsen kannalta?
- Mitä muutoksia lapsen perheessä tapahtuu?
- Miten vanhemmat ovat suunnitelleet asumista, tapaamisia ja vaihtopäiviä? Miksi?
- Mihin asioihin lapsi voi vaikuttaa? Mitä lapsen mielipiteen huomioiminen tarkoittaa?

Lapselle pitää myös kertoa, että:

- lapsella on oikeus kertoa omat ajatuksensa ja mielipiteensä kaikista asioista
- lapsen ei tarvitse kertoa omia ajatuksiaan tai mielipidettään, jos hän ei halua
- aikuiset tekevät lopulliset päätökset.

Aikuisen kertomat asiat herättävät lapsessa todennäköisesti ihmetystä ja kysymyksiä. Kaikki kysymykset eivät tule mieleen kerralla, vaan niitä syntyy vähitellen. Lasta kannattaakin kannustaa ottamaan asioita puheeksi sitä mukaa kun niitä tulee mieleen. Kasperin eroryhmissä kohdatut lapset ovat kertoneet, että kuullessaan vanhempien erosta he olisivat kaivanneet tietoa esimerkiksi seuraavista asioista: Miksi vanhemmat eroavat? Voiko ero olla lapsen syytä? Mitä seuraavaksi tapahtuu? Tavataanko enää yhdessä perheenä? Mitä tapahtuu perheen lemmikeille? Kuka asuu kenenkin kanssa? Minne muutetaan? Mitä tapahtuu yhteiselle kodille?

Keskustelun lisäksi lapsi saa tietoa ja uusia kysymyksen aiheita omista kokemuksistaan. Esimerkiksi sitten, kun lapsi on ehtinyt jo jonkin aikaa asua kahdessa kodissa, hänelle herää uusia

kysymyksiä, ja niihin annetut vastaukset vaikuttavat hänen käsitähtsiinsä ja mielipiteisiinsä.

3.2 Lapsen mahdollisuus ilmaista mielipiteensä

”Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on selvitettävä ja otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide.” (LHL 11 § mom. 1)

Lapsen on mahdollista muodostaa mielipide, kun hän on saanut tietoa ja mahdollisuuden kysyä ja kun hänen kysymyksiinsä on vastattu. Kuten edellä todettiin, mielipiteen muodostaminen ja muokkautuminen saattavat edellyttää myös kokemuksia pohdittavana olevasta asiasta.

Lapsella on aina myös oikeus olla muodostamatta mielipidettä tai olla kertomatta sitä aikuisille. Aikuisella on velvollisuus pyrkiä selvittämään lapsen mielipide, mutta on lapsen oma valinta, käyttääkö hän tämän mahdollisuuden. Osallisuus ei ole koskaan pakotettua, vaan lapsi saa itse valita, mitkä asiat ovat hänelle merkityksellisiä. Tämä asia on myös tärkeää kertoa lapselle. Päätös olla ilmaisematta omaa mielipidettään voi olla lapsen aktiivinen valinta, jossa hän on vahvasti toimija.

Voidakseen ilmaista mielipiteensä lapsi tarvitsee varmuuden siitä, että aikuiset ovat kiinnostuneita hänen ajatuksistaan. Kiinnostusta lapsen ajatuksia kohtaan voi osoittaa esimerkiksi suhtautumalla lapsen esittämiin ajatuksiin uteliaasti ja pyytämällä häntä tarkentamaan asioita. Aikuisen on myös tärkeää varmistaa, että hän on ymmärtänyt lasta oikein, ja korjata mahdollisia väärinymmärryksiä.

Lapsen kuulluksi tulemisen kokemukseen liittyy oleellisesti myös se, että hän on ymmärtänyt, mihin hänen ajatuksiaan käytetään ja kenen muun tietoon ne menevät. Lapsen mielipiteen ilmaisu on usein monivaiheista ja vaatii useita keskusteluja. Lapsella on myös aina oikeus muuttaa mielipidettään.

3.3 Mielipiteen huomioiminen

”Päätöstä tehdessään hänen [huoltajan] on otettava huomioon lapsen mielipide ja toivomukset.” (LHL 4 § mom. 2)

”Hyvinvointialueen on harkitessaan, voidaanko sopimus vahvistaa, otettava huomioon lapsen etu sekä lapsen omat toivomukset ja mielipide siten kuin 10 ja 11 §:ssä säädetään.” (LHL 8 § mom. 3)

Jos lapsi kertoo toiveistaan tai ilmaisee mielipiteensä, aikuisten tulee ottaa ne vakavasti. Toisin sanoen pohtiessaan lapsen edun mukaista ratkaisua aikuiset ottavat lapsen mielipiteen mukaan yhdeksi osatekijäksi kokonaisuudessa.

Lapsen mielipiteen huomioiminen tarkoittaa, että vanhemmat kuuntelevat lapsen ajatuksia ja pohtivat, miten ne vaikuttavat hänen etunsa mukaiseen ratkaisuun sekä muihin asian kannalta olennaisiin seikkoihin. Lapsen mielipiteen huomioon ottaminen ei tarkoita, että vanhempien tulisi toimia lapsen mielipiteen mukaisesti. Jos ajatellaan, että vanhempien täytyy toimia lapsen mielipiteen mukaisesti, lapsi tulee asetetuksi päätöksentekijän paikalle. Lapsi voi joutua päätöksentekijän rooliin myös silloin, jos hänen mielipiteeseensä kiinnitetään huomioita ainoastaan silloin, kun vanhemmat ovat erimielisiä.

3.4 Päätöksestä kertominen lapselle

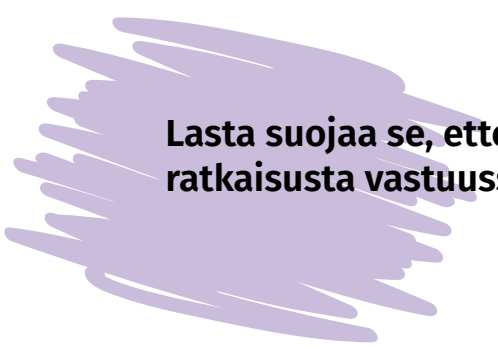
”Huoltajan on kerrottava lapselle lasta koskevista päätöksistä ja muista lapsen elämään vaikuttavista asioista lapsen ikään ja kehitystasoon nähden sopivalla tavalla.” (LHL 4 § mom. 3)

Kun vanhemmat ovat tehneet jonkin lapsenkin elämään vaikuttavan päätöksen, heidän tulee antaa lapselle siitä tietoa. Vanhempien tulee selittää lapselle, millä perusteella päätös on tehty. Osoittamalla, miten lapsen ajatukset ovat vaikuttaneet lopulliseen päätökseen, lasta voidaan auttaa ymmärtämään ja hyväksymään ratkaisu, vaikka se ei olisikaan hänen toiveidensa mukainen.

Tämä myös vahvistaa, ettei lapsen kanssa keskusteleminen ollut ainoastaan muodollisuus vaan että hänen mielipiteensä todella on otettu huomioon. Jos lapselta kysytään mielipidettä, mutta hän ei saa koskaan tällaista palautetta sen käsittelystä, saattaa lapsi tuntea tulevansa ohitetuksi.

Palaute, tieto mielipiteen huomioimisesta, on tärkeä silloin, kun päätös poikkeaa lapsen toiveesta, mutta yhtä lailla silloin, kun päätös mukailee lapsen toivetta. Se myös vahvistaa lapsen

ymmärrystä siitä, että vanhemmat ovat tehneet asiassa päätöksen ja kantavat vastuun. Vaikka vanhemmat pyrkivät tekemään ratkaisuja parhaan harkintansa mukaan, voi jokin päätös myöhemmin osoittautua jonkun perheenjäsenen kannalta huonoksi. Tällöin lasta suojaa se, ettei hän tunne olevansa ratkaisusta vastuussa.

Lasta suojaa se, ettei hän tunne olevansa ratkaisusta vastuussa.

Lapselle annettavaan palautteeseen kuuluvat esimerkiksi seuraavat näkökohdat:

- Miksi aikuiset olivat samaa mieltä kuin lapsi?
- Miksi aikuiset olivat eri mieltä kuin lapsi?
- Mitkä muut tekijät vaikuttivat päätökseen?
- Onko mahdollista, että asiaan tulee vielä muutoksia?
Kenen kanssa muutoksia mietitään?

Nämä asiat auttavat lasta ymmärtämään ja hyväksymään ratkaisun ja vahvistavat hänen toimijuuttaan ja uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Ne saattavat myös yllyttää lasta vaatimaan entistä vahvemmin toivettaan toteutettavaksi tai tekemään jonkin kompromissiehdotuksen tai täysin uudenkin ehdotuksen.

3.5 Lapsi on oman arkensa asiantuntija

Edellä on esitetty lapsen osallisuus erotilanteessa yksinkertaisesti neljään erilliseen vaiheeseen jaettuna. Käytännössä osallisuus on koko ajan jatkuva prosessi, jonka eri vaiheet menevät myös päällekkäin. Kun lapsi elää arkeaan ja saa sitä kautta uut-

ta (kokemus)tietoa, myös hänen ajatuksensa ja toiveensa voivat muuttua. Parhaimmillaan vanhemmat käyvät keskusteluja lapsen kanssa useita kertoja.

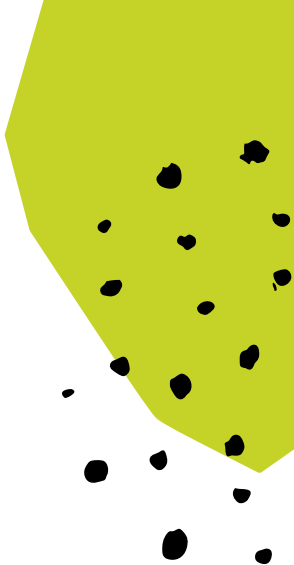
Lapsen huollon piiriin kuuluvista asioista ei tulisi keskustella ainoastaan silloin kun vanhemmat tekevät virallisia sopimuksia. Lapsen koulunkäynnistä, harrastuksista, kodinvaihdosta ja tavaroiden kuljettamisesta on tärkeää puhua koko ajan arjessa, kun sopimuksia eletään todeksi.

Vanhemmat tai ammattilaiset voivat esittää arvauksia, mitkä asiat ovat lapselle merkityksellisiä, mutta he eivät voi tietää sitä varmaksi keskustelematta lapsen kanssa. Lapselle tulee antaa mahdollisuus määritellä, mihin asioihin hän haluaa vaikuttaa, mistä hän haluaa lisätietoa ja minkälaisia keskusteluja hän kokee tärkeäksi käydä.

Vanhemmat ja ammattilaiset keskittyvät helposti miettimään ratkaisuja ja sopimuksia sitä kautta, mikä aikuisen mielestä olisi lapselle parasta ja helpointa. Esimerkiksi lapsen asumista ratkaistaessa aikuiset saattavat keskittyä siihen, miten lapsen asuminen jaetaan päivissä ja miten lapsen kuljettaminen kannattaa järjestää. Jos lapsi saa olla mukana keskustelussa, hän voi tuoda oman näkökulmansa osaksi päätöksentekoa. Lapselle voi olla tärkeää esimerkiksi se, että hän saa jatkossakin kulkea harrastukseen yhdessä parhaan kaverinsa kanssa, mikä ei ole mahdollista toisen vanhemman kodista käsin.

Jos vanhempien tekemä ratkaisu on lapsen mielestä huono, hän voi vastustaa sitä käytöksellään: kiukuttelulla, takertuvuudella tai uhmaamalla sääntöjä. Erotilanteissa lapsen ”hankala käytös” voi aiheuttaa vanhempien välille epäluottamusta ja aktivoida erimielisyyksiä. Lapsen ottaminen mukaan päätöksentekoon ja keskusteluihin auttaa vanhempia ymmärtämään, mitä lapselle merkityksellisiä asioita linkittyy esimerkiksi asumisjärjestelyihin. Huonon käytöksen ja vastustelun taustalla olevien syiden ymmärtäminen auttaa vanhempia huomaamaan, mitä asioita heidän pitäisi pyrkiä ratkaisemaan.

Vanhempia tapaavilla ammattilaisilla pitää olla riittävästi resursseja vanhempien ohjaamiseen. Se, että ammattilainen ohjaa vanhempia keskustelemaan lapsen kanssa erotilanteesta, auttaa vanhempia käymään myös muita vaikeita keskusteluja lapsen kanssa.

4.

**Mitä voimme
oppia lapsen
osallisuutta
koskevasta
kyselystä?**

KASPER – KASVATUS- JA PERHENEUVONTA RY teetti vuonna 2025 selvityksen lapsen osallisuudesta erotilanteissa. Tutkimus oli osa Lapset mukana -hanketta, ja sen teki E2 Tutkimus. Kyselyssä selvitettiin eronneiden vanhempien ja lastenvalvojien ajatuksia lapsen osallisuudesta erotilanteissa. Kyselyn tuloksista on raportoitu selvityksessä Lasten osallisuus vanhempien erossa – Kysely lastenvalvojille ja eronneille vanhemmille (Heikkilä ym. 2025). Tässä luvussa selostetaan selvityksen lisäksi myös vanhempien ja lastenvalvojien avovastauksia, joita ei ole raportoitu Heikkilän ja muiden selvityksessä.

Laki lapsen huollosta määrittää lapsen kanssa keskustelemisen ensisijaisesti huoltajien tehtäväksi (LHL 4 §). Lastenvalvojan on sopimusta vahvistaessaan otettava huomioon lapsen etu sekä hänen toivomuksensa ja mielipiteensä. Lastenvalvoja voi keskustella lapsen kanssa, jos lapsi tähän suostuu ja jos se on lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämiseksi tarpeen. (LHL 8 §.)

Lastenvalvojille suunnattuun kyselyyn vastasi 87 lastenvalvojaa, joita Suomen hyvinvointialueilla on yhteensä noin 150. Vastauksia saatiin kaikilta hyvinvointialueilta kahta lukuun ottamatta. Osallistumiskutsu ja linkki sähköiseen kyselyyn lähetettiin kaikkien hyvinvointialueiden (mukaan lukien Helsinki ja Ahvenanmaa) perheoikeudellisiin yksikköihin esihenkilöille tai lastenvalvojien omiin sähköpostiosoitteisiin. Lisäksi kyselyyn vastaamisesta jaettiin tietoa lastenvalvojapäivillä toukokuussa 2025.

Eronneille vanhemmille suunnattuun kyselyyn vastasi 1 079 vanhempaa, joista 99 oli miehiä. Vastaajalla tuli olla lapsia, jotka olivat eron tapahtuessa olleet alaikäisiä. Vastaajia tavoiteltiin Kasperin vanhempainverkostojen ja yhteistyökumppaneiden vanhempainverkostojen kautta jakamalla verkossa linkkiä sähköiseen kyselyyn. Vastaajia oli kaikista Suomen maakunnista lukuun ottamatta Ahvenanmaata. Eniten vastaajia oli Uudelta- maalta (30 %), Pirkanmaalta (13 %), Varsinais-Suomesta (12 %) ja Pohjois-Pohjanmaalta (8 %). Muista maakunnista vastaajia oli yhteensä 37 %. Kaikista vastanneista vanhemmista 71 % oli asioinut lastenvalvojapalvelussa lapsen huoltoon, asumiseen tai tapaa- misoikeuteen liittyvissä asioissa.

Vanhempien kyselyyn vastasi suuri joukko eronneita vanhempia. Vastaukset kertovat monien vanhempien kokemuk- sista erotilanteesta ja eron jälkeen. Verkossa kerätty aineisto on kuitenkin aina myös jollain tapaa valikoitunut. Vanhempien

vastaajajoukossa painottuvat korkeasti koulutetut vanhemmat (61 %), ja pelkän peruskoulun tai lukiokoulutuksen suorittaneiden vanhempien osuus jäi vähäiseksi (5 %). Kysely tehtiin ainoastaan suomen kielellä, eli vastaaminen on vaatinut suomen kielen hallintaa.

4.1 Mitä lapsen osallisuus ja mielipiteen selvittäminen tarkoittavat vanhemmille ja lastenvalvojille?

Kyselyssä pyrittiin hahmottamaan, mitä vanhemmat ja lastenvalvojat ajattelevat lapsen osallisuuden tarkoittavan osana lasta koskevien sopimuksien tekemistä vanhempien erotilanteessa. Lisäksi tarkasteltiin, millä konkreettisilla toimenpiteillä vanhemmat ja lastenvalvojat tukevat ja varmistavat lapsen osallisuutta.

Sekä vanhemmat että lastenvalvojat arvioivat, että lapsen kanssa keskusteleminen ja mielipiteen selvittäminen ovat tärkeä osa lasta koskevien sopimusten tekemistä. Vanhemmista 94 % piti asiaa tärkeänä ja lastenvalvojista 90 %. Lastenvalvojista kahdeksan vastaajaa ei pitänyt asiaa tärkeänä ja yksi ei osannut sanoa, miten tärkeä asia on.

Eronneet vanhemmat ja lastenvalvojat ovat samaa mieltä siitä, että on vanhempien tehtävä huolehtia lapsen mielipiteen ja osallisuuden huomioimisesta sopimustilanteissa. Vanhemmista 95 % ja lastenvalvojista 99 % oli samaa mieltä väitteen kanssa. Lastenvalvojat ajattelevat kuitenkin vanhempia useammin, että myös lastenvalvojen tulee huolehtia lapsen osallisuudesta. Vanhemmista 62 % ja lastenvalvojista 82 % olivat samaa mieltä kuin väite ”on lastenvalvojan tehtävä huolehtia siitä, että lapsen mielipide ja osallisuus tulee huomioituksi”. Vanhemmista 30 % ja lastenvalvojista 16 % oli ainakin osin eri mieltä väitteen kanssa.

Vanhemmat

Vastanneiden vanhempien mielestä vuorovaikutus lapsen kanssa on tärkeä osa lapsen osallisuutta. Vanhempien mielestä lapsen osallisuutta kuvaavia asioita ovat lapsen mahdollisuus ilmaista toiveensa ja mielipiteensä (87 %), keskustelu lapsen kanssa (86 %) sekä lapsen mahdollisuus esittää kysymyksiä (84 %). Vanhemmista vajaa kolmasosa (31 %) ajattelee lapsen osallisuuteen kuuluvan, että lapsella on mahdollisuus päättää esimerkiksi tapaamis- ja asumisjärjestelyistään. Miehistä 22 % ajatteli lastenvalvojan ja lapsen käymän keskustelun kuuluvan lapsen osallisuuteen. Naisista näin ajatteli vain 13 %.

Vanhemmilta kysyttiin, mitä toimenpiteitä vastaaja itse tai lapsen toinen vanhempi on tehnyt varmistaakseen lapsen osallisuuden (kuvio 1). Yleisimmät eronneiden vanhempien käyttämät lapsen osallisuutta vahvistavat keinot ovat tiedon antaminen lapselle (82 %) sekä mahdollisuuden tarjoaminen kysymysten esittämiseen (80 %). Lisäksi enemmistö on tarjonnut lapselle tilaisuuden ilmaista mielipiteensä (75 %) sekä perustellut lapselle vanhempien eroon liittyviä ratkaisuja (73 %). Vanhemmista 45 % arvioi huomioineensa lapsen mielipiteen päätöksenteossa. Kuviosta 1 voi nähdä, että naiset kokevat lasten osallisuuden tulleen varmistetuksi erilaisin keinoin selvästi useammin kuin miehet.

Mitä näistä vaihtoehtoista olet itse tehnyt tai toinen vanhemmista on tehnyt lapsen/lasten osallisuuden varmistamiseksi erolilanteessa? (Voit valita useita vaihtoehtoja.)
(Sukupuolen mukaan, %)

	Kaikki (n = 1079)	Nainen (n = 976)	Mies (n = 99)
Lapselle on annettu tietoa	82	83	71
Lapselle on tarjottu mahdollisuus esittää kysymyksiä	80	82	64
Lapselle on annettu mahdollisuus ilmaista mielipiteensä	75	77	59
Lapselle on perusteltu vanhempien eroon liittyviä ratkaisuja	73	75	56
Lapsen mielipide on huomioitu päätöksenteossa	45	46	37
Lapsen on annettu päättää asumisjärjestelyistä	19	19	16
Emme ole erityisesti selvittäneet lapsen mielipidettä, koska se ei ole tuntunut tarpeelliselta	8	8	6
Emme ole erityisesti selvittäneet lapsen mielipidettä, koska se on ollut liian vaikeaa	7	7	13
Lapsi on otettu otettu mukaan vanhempien välisiin neuvotteluihin	3	3	5
En osaa sanoa	2	1	9

Kuvio 1. Toimenpiteet, joita eronneet vanhemmat kertovat tehneensä varmistaakseen lapsen osallisuuden.

Sukupuoleen liittyvät erot arvioissa herättävät kysymyksen, miksi naiset ajattelevat miehiä useammin lapsen osallisuuden toteutuneen. Johtuuko se esimerkiksi siitä, että äidit mahdollisesti käyvät isiä useammin tämänkaltaiset keskustelut lapsen kanssa ja tuovat lapsen näkemyksen sopimustilanteisiin? Äidit kantavat perheissä edelleen suurimman osan lasten hoivavastuusta (Kinnunen ym. 2024; Vaalavuo, Salokangas & Tahvonen 2023), millä voi olla vaikutus lapsen ja vanhemman välille muodostuvaan suhteeseen. Samasta syystä äidit saattavat olla isiä aktiivisempia lapsen asioiden hoitamisessa, minkä vuoksi heillä voi myös olla enemmän tietoa perheiden palveluista. Vanhemmilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, oliko vanhemmilla ollut tuen tarvetta lapsen osallisuuteen liittyvissä asioissa, ja isät kuvasivat toiveitaan muun muassa seuraavasti:

"Etähuoltajaisän rooli olisi kaivannut monipuolista tukea. Yleistä tukea ja konkreettisia työkaluja lapsen osallistamiseen eroasioista keskustellessa."

"Tietoa siitä, mitä ovat isän oikeudet. Sovittiin eroasiat itse, koska 'pelkäsin' mennä lastenvalvojalle. Ex käytti sitä hyväkseen ja pelotteli minua."

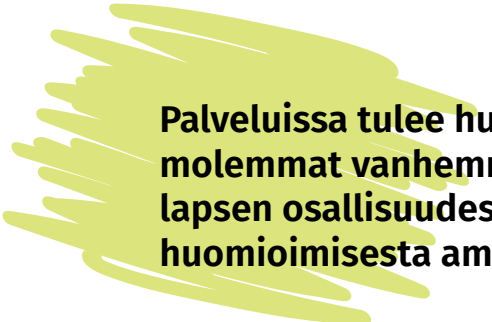
Toisaalta myös äitien vastauksissa tulivat esille toive saada tukea lapsen kanssa keskustelemiseen sekä ajatus ammattilaisen puolueellisuudesta.

"Olisin kaivannut yksilöllistä tukea. En ymmärtänyt, mitä käytännössä tarkoittaa, että lasta on kuultava tai miten eri-ikäiset lapset otetaan huomioon, kun erosta kerrotaan."

"Ensikontaktina lastenvalvoja olisi ollut erityisen tärkeä. Nyt toinen vanhempi määräsi ja päätti välittämättä lasten mielipiteestä. Lastenvalvoja toimi täysin toisen vanhemman päätöksen mukaan eikä antanut neuvoja tai apua."

Eropalveluissa on tärkeää kiinnittää huomiota lapsen osallisuuteen sekä isien että äitien kannalta. Palveluissa tulee huolehtia, että molemmat vanhemmat saavat tietoa lapsen

osallisuudesta ja mielipiteen huomioimisesta ammattilaiselta eikä toinen vanhempi toimi tiedonvälittäjänä toiselle etenkin sellaisessa erotilanteessa, jossa vanhemmat eivät luota toisiinsa eivätkä ehkä ammattilaiseenkaan. Vanhempien erilainen kokemus lapsen osallisuuden ja hänen vaikuttamismahdollisuksiensa huomioimisesta saattaa näkyä hankauksena sopimuksia tehtäessä, perheiden arjessa ja perheen käyttämissä palveluissa. Se, että vanhemmat saavat tietoa eropalveluista ja niihin liittyvistä asioista samaan aikaan, voi myös estää palvelun käyttämistä eroriidan välineenä – tämä on huomioitu lastenvalvojapalveluissa joillakin hyvinvointialueilla (Kokko & Toivonen 2025).

Palveluissa tulee huolehtia, että molemmat vanhemmat saavat tietoa lapsen osallisuudesta ja mielipiteen huomioimisesta ammattilaiselta.

Lastenvalvojat

Lastenvalvojat pitivät lapsen osallisuuden kannalta tärkeinä asioina hänen mahdollisuuttaan ilmaista toiveensa ja mielipiteensä (95 %) sekä hänen toiveidensa ja mielipiteidensä huomioimista päätöksenteossa (84 %). Myös tiedon antaminen lapselle oli heidän mielestään tärkeää (77 %).

Lastenvalvojien käsitystä lapsen osallisuudesta ja sen niin sanotuista minimiedellytyksistä tarkennettiin kysymällä, minkä asioiden lapsen osallisuudessa tulee toteutua, jotta lastenvalvoja voi vahvistaa sopimuksen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Tästä näkökulmasta painavimmat kriteerit olivat vanhempien keskustelu lapsen kanssa (86 %) ja se, että lapsella on ollut mahdollisuus esittää toiveensa ja mielipiteensä (83 %). Lapsen toiveiden ja mielipiteen huomioimista osana päätöksentekoa piti sopimuksen vahvistamisen edellytyksenä 74 % lastenvalvojista.

Pieni osa lastenvalvojista liittyy lapsen osallisuuteen ja huoltosopimuksen vahvistamiseen lapsen mahdollisuuden päätöksentekoon, vaikka huoltolaki painottaa, että on huoltajan tehtävä päättää esimerkiksi lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja asuinpaikasta. Vastaajista kymmenen (11 %) liitti käsitykseen osallisuudesta lapsen mahdollisuuden päättää esimerkiksi tapaamis- ja asumisjärjestelyistään, ja seitsemän vastaajaa (8 %) katsoi tämän olevan yksi huoltosopimuksen vahvistamisen kriteeri.

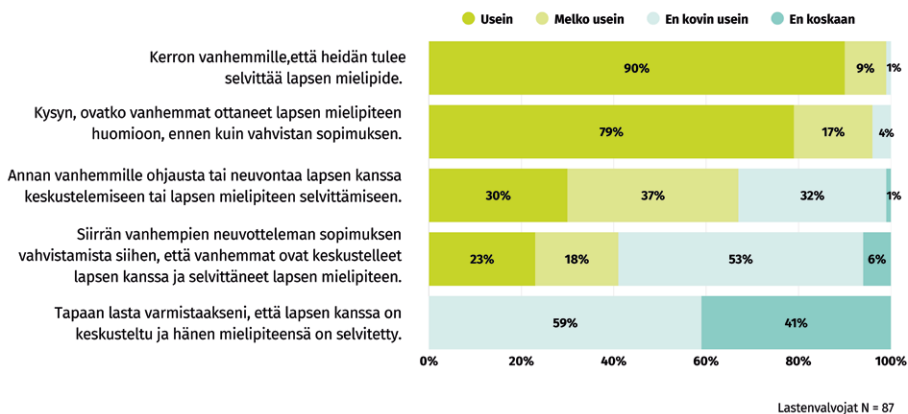
Kiinnostava lisätarkastelun aihe olisi se, millaisiin erotilanteisiin ja lapsiin nämä lastenvalvojat liittävätkin kriteeriksi asumisesta ja tapaamisoikeudesta päättämisen. Näille vastauksille päinvastaisena näkemyksenä usea lastenvalvoja kertoi avovastauksissa lapsen osallisuuteen liittyvästä huolestaan, että lapsi joutuu kantamaan vastuuta asumistaan ja tapaamisoikeuttaan koskevien päätöksiensä tekemisestä.

"Lapsen mielipiteen kuuleminen on tärkeää, mutta tässä on aina riskinä, että lapsi kokee joutuvansa tekemään päätöksen vanhempiensa välillä. Monet asiakkaistamme ovat riittäviä ja näissä tilanteissa riski, että lapsi joutuu lojaliteettikonfliktiin, on erityisen suuri."

"Lasta ei tule kuormittaa kaikilla asioilla eikä hänelle pidä antaa liikaa vastuuta aikuisten/vanhempien päätöksistä."

Yksi mahdollinen tulkinta lastenvalvojien vastauksista on, että osa lastenvalvojista tulkitsee lapsen osallisuuden ja mielipiteen ilmaisemisen tarkoittavan sitä, että lapsi tekee päätöksen. Tämän vuoksi jotkut lastenvalvojat pitävät sopimuksen vahvistamisen edellytyksenä lapsen osallistumista päätöksentekoon. Toiset puolestaan suhtautuvat tästä syystä kriittisesti lapsen osallisuuden vanhempien erotilanteessa.

Lastenvalvojilta kysyttiin, miten usein he tekevät tiettyjä lapsen osallisuuteen liittyviä toimenpiteitä asiakastyösään (kuvio 2). Vastaukset heijastavat sitä, mitä lastenvalvojien mielestä käytännössä tarkoittaa, että sopimusta vahvistettaessa on otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide.

Kun tapaat vanhempia osana sopimusneuvotteluja, kuinka usein teet seuraavia asioita? (%)

Kuvio 2. Toimenpiteet, joita lastenvalvojat tekevät lapsen osallisuuden varmistamiseksi, ja niiden yleisyys.

Kuvioon 2 koottujen vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että lastenvalvojien työkäytännöissä on lähes aina läsnä kaksi lapsen osallisuuteen liittyvää toimenpidettä: informoida vanhempia heidän velvollisuudestaan selvittää lapsen mielipide (99 %) sekä kysyä vanhemmilta, ovatko he ottaneet lapsen mielipiteen huomioon (96 %). Lastenvalvojista vain 67 % antaa usein tai melko usein vanhemmille ohjausta tai neuvontaa lapsen kanssa keskustelemiseen ja lapsen mielipiteen selvittämiseen. Tämän perusteella vaikuttaa siltä, että kolmasosa lastenvalvojista ajattelee vanhempien tietävän, miten heidän tulee keskustella ja selvittää lapsen mielipide, tai he olettavat vanhempien saavan neuvonnan siihen muualta.

Koska sopimuksen vahvistamista harkitessaan lastenvalvojan on otettava huomioon lapsen etu sekä lapsen omat toivomukset ja mielipide (LHL 8 §), lastenvalvojilta kysyttiin, joutuvatko he joskus siirtämään vanhempien neuvotteleman sopimuksen vahvistamista sen vuoksi, etteivät vanhemmat ole keskustelleet lapsensa kanssa asiasta. Vastausten perusteella lastenvalvojien tai hyvinvointialueiden käytännöt ovat jakautuneet tässä asiassa. Vajaa puolet lastenvalvojista (41 %) kertoo siirtävänsä vanhempien neuvotteleman sopimuksen vahvistamista usein tai melko usein tästä syystä. Reilu puolet lastenvalvojista (53 %) ei siirrä

sopimuksen vahvistamista kovin usein ja kuusi vastaajaa ei koskaan siirrä sopimuksen vahvistamista tästä syystä.

Lastenvalvojien tai hyvinvointialueiden kirjavat toimintatavat herättävät ajattelemaan, mitä erilaisten toimintatapojen taustalla on. Osa hyvinvointialueista vaikuttaa kehittäneen toimivan palvelupolon, missä asiakasvanhemmat ovat tietoisia siitä, että sopimuksen vahvistaminen edellyttää heiltä lapsen kanssa keskustelemista ja tämän mielipiteen selvittämistä. Näin ollen lastenvalvojille ei muodostu tarvetta vahvistamisen siirtämiselle. Vaihtoehtoisesti voidaan arvailla, voiko olla niin, että osa lastenvalvojista ei siirrä sopimuksen vahvistamista, koska hyvinvointialueiden resurssit ovat tällä hetkellä niukat (esim. Tynkkynen ym. 2025). Tällöin lapsen osallisuus sopimusprosessissa yksinkertaisesti sivuutetaan.

”Joku paketti tietoa kun eroaa, että miten lapset otetaan mukaan. Oli ylläri istua lastenvalvojalla ja kuulla ’oletteko kysyneet’ – no, ei, kun ei tajuttu.”

Iso osa lastenvalvojista kuitenkin siirtää sopimuksen vahvistamista, jos vanhemmat eivät ole keskustelleet lapsensa kanssa. Jos syynä on vanhempien tietämättömyys keskustelemisen tarpeellisuudesta, hyvinvointialueilla vaikuttaa tapahtuvan jonkin verran asiakkaiden hukkakäyntejä, joita olisi mahdollista vähentää lisäämällä ennakoivaa ohjausta.

Kuviosta 2 näkyy, että hyvinvointialueilla lasten tapaamisessa on hyvin yhtenäiset käytännöt. Lastenvalvojat eivät juurikaan tapaa lapsia, ja kynnys järjestää lastenvalvojan ja lapsen tapaminen on korkealla. Lastenvalvojia pyydettiin arvioimaan, miten usein he tapaavat lasta varmistaakseen, että hänen kanssaan on keskusteltu ja hänen mielipiteensä on selvitetty. Lastenvalvojista 59 % arvioi, ettei tapaa lasta kovin usein, ja 41 % vastasi, ettei tapaa lasta koskaan.

Mielenkiintoista olisikin tietää, millaisin kriteerein lastenvalvojat tapaavat lapsia niillä harvoilla kerroilla, kun lapsia ylipäänsä tavataan, ja minkälaisen merkityksen lapsen mielipide tuolloin saa sopimusprosessissa. Lastenvalvojilta kysyttiin, liittyykö lapsen osallisuuteen esteitä tai huolia lastenvalvojan näkökulmasta. Kysymykseen annetuista avovastauksista tulee esille joitakin mahdollisia syitä sille, että lastenvalvojat tapaavat lapsia vain harvoin. Heillä ei esimerkiksi omasta mielestään ole

tarpeeksi osaamista eikä heitä ole myöskään koulutettu lasten kanssa keskustelemiseen.

"Lastenvalvojilla ei ole tarpeeksi osaamista lasten kanssa keskusteluun."

"Ei ole saatu mitään koulutusta lapsen kuulemiseen."

Avovastauksissa tuotiin myös esille, etteivät lapsen tapaukset ole käytäntönä omalla hyvinvointialueella. Vastaajien mukaan asiasta ei ole myöskään annettu valtakunnallisesti yhtenäisiä ohjeita

"Lapsen osallistamista ei huomioida lastenvalvojan työssä, eikä sen katsota kuuluvan lastenvalvojan tehtäviin hyvinvointialueellamme. Lastenvalvojia ei ohjeisteta lapsen osallistamiseen."

"Tarvittaisiin valtakunnallisesti yhtenäinen tapa, tavaaanko lapset lv:n toimesta. Tarvitaanko molempien vanhempien lupa, mitä lapsen kuulemisesta seuraa? Miten paljon lapsen mielipidettä tosiasiassa voidaan huomioida? – Ettei päätösvaltaa säilytetä lapsille."

Edellä esitetyistä lainauksista tulee esille, että koulutusta ja ohjeistusta kaivataan paitsi siitä, missä tilanteissa lastenvalvojan tulisi keskustella lapsen kanssa, myös siitä, mikä lapsen mielipiteen merkitys on sopimuksissa ja siinä vastuussa, joka vanhemmillä kuitenkin aina on lasta koskevista päätöksistä.

Yksittäinen avovastaus toi esille poikkeuksellisen toimintatavan:

"Toki lapsen ikä vaikuttaa mielipiteen huomioimiseen ja kuulemiseen. Eri tilanne, jos lapsi on 5 tai 15. En yleensä tee tapaamissopimuksia yli 12–13-vuotiaille lapsille kuulematta lasta. Lasta ei voi kuulla, jos vanhemmat sitä vastustavat."

Poikkeuksellisuudessaan esimerkki kertonee siitä, että lapsen osallisuuteen liittyviä valtakunnallisia ohjeistuksia ei ole eivätkä kaikki hyvinvointialueet ohjeista työntekijöitään. Yksittäisillä työntekijöillä on paljon harkintavaraa. Tällöin lapsen osallisuus sopimustilanteissa riippuu yksittäisten työntekijöiden työotteesta, koulutuksesta ja aiemmasta työkokemuksesta.

4.2 Vanhempien toiveet lapsen osallisuuteen liittyvästä neuvonnasta ja tuesta

Lastenvalvojista 81 % arvioi, että vanhemmat tarvitsisivat enemmän tukea lapsen mielipiteen selvittämiseen erotilanteessa. Yli puolet (59 %) katsoo yhdeksi keskeisimmistä työtehtävistään vanhempien ohjaamisen keskustelemaan lasten kanssa ja selvittämään heidän mielipiteensä. Lastenvalvojista kolmasosa (35 %) ei kuitenkaan ajattele tämän kuuluvan keskeisiin työtehtäviinsä. Lastenvalvojalla käyneistä vanhemmista 77 % vastasi, ettei ole saanut ohjausta tai neuvontaa lapsen kanssa keskustelemiseen tai lapsen mielipiteen selvittämiseen. (Kyselyn vastaajista 762 vanhempaa kertoi asioineensa lastenvalvojalla.)

Kolmasosa kaikista kyselyyn vastanneista vanhemmista (35 %) ei ole saanut tietoa lasten osallisuuden huomioimisesta mistään. Neljäsosalle kaverit ja sukulaiset tai sosiaalinen media ja Internet ovat olleet keskeisiä tiedonlähteitä. Vanhemmista 20 % on saanut tietoa lastenvalvojalta, 15 % perheneuvolasta, 9 % perheasioiden sovittelusta, 8 % vertaisryhmistä ja 3 % koulusta tai varhaiskasvatuksesta. Lisäksi 14 % vastaajista kertoo saaneensa apua myös kysymyksessä annettujen vaihtoehtojen ulkopuolelta. Tässä yhteydessä vanhemmat mainitsevat oman kokemuksen, ammatillisen tiedon, muut asiantuntijat (esim. asianajaja), kirjallisuuden ja järjestöt.

"Nyt kaiken tiedon joutui kaivelemaan internetistä itse. Kyselin myös eronneilta kavereilta kuinka kannattaisi tehdä sopimukset lasten tapaamisista jne."

Vanhempien tiedonlähteinä painottuvat epäviralliset lähteet, jotka liittyvät vahvasti vanhemman omaan sosiaaliseen piiriin. Tämänkaltainen tieto voi monessa tilanteessa olla vanhemmalle hyödyllistä ja riittävää. Toisaalta on luonnollista, että erotilanteessa vanhempi saa sosiaalisesta piiristään tukea omalle

näkökulmalleen eikä toimintatapoja aina tarkastella kokonaisvaltaisesti ja lapsen näkökulmasta merkityksellisten asioiden kautta. Lähipiiristä ja Internetistä saatu tieto voi olla myös virheellistä. Esimerkiksi tähän kyselyyn vastanneista vanhemmista 77 % ajattelee, että yli 12-vuotiaalla on oikeus päättää itse, kumman vanhemman luona hän haluaa asua. Myös Lapset mukana -hankkeen koulutuksissa mukana olleet ammattilaiset tunnisti-
vat tämän väärinymmärryksen vanhempien keskuudessa.

Kaikista vanhemmista vajaa puolet olisi kaivannut enemmän tukea lapsen mielipiteen selvittämiseen. Avoimissa vastauksissa (N = 300) vanhemmat toivoivat useampia tapaamisia alan ammattilaisten kanssa sekä lisää tietoa keinoista ottaa lapsi huomioon.

Vanhemmilla on toive saada useita tapaamisia puolueettoman tahon kanssa, joka auttaisi lapsen näkökulman huomioimisessa.

"Olisin toivonut puolueetonta tahoa keskustelemaan asiasta kanssamme useampia kertoja, ei vain yhtä kertaa. Tahoa, joka muistuttaa lapsen oikeuksista erotilanteessa."

"Lapsen asioissa yhteistyö ex-puolison kanssa on ollut pääosin toimivaa, mutta olisi hienoa, jos lastenvalvojalla annettaisiin enemmän psykoedukaatiota lapsen huomioimiseen, edes jonkin minimin verran."

Lisäksi vanhemmat olisivat kaivanneet enemmän konkreettisia neuvoja siitä, miten huomioida lapsen ikävaihe eroon liittyvissä keskusteluissa.

"Ikätasoon liittyvää keskusteluapua. Miten selittää lapselle ymmärrettävästi vanhempien tekemä sopimus, jossa ei pystytty kaikkia lasten toiveita ottamaan huomioon."

"Lapseni oli alle 2-vuotias erotessamme, mutta nykyään työkaluja ikätasoiseen selittämiseen erosta olisi kiva saada."

Vanhemmat toivovat myös apua lapsen tunteiden ja reaktioiden kohtaamiseen ja toisaalta siihen, miten vanhempi selviää omien tunteidensa kanssa.

"Miten kertoa lapsille eron syitä? Miten tukea lasta, kun he eivät halunneet, että muutan pois? En aina ymmärrä, miten lapset eron ottavat tai mitä siitä ajattelevat."

"Miten keskustella, kun itselläkin erittäin paha olla?"

Vanhemmat toivovat apua siihen, mitä tietoa lapselle pitäisi antaa. Lisäksi vanhempia mietityttää, miten lapsen mielipide huomioidaan ja mistä lapsella on oikeus päättää.

"Mikä on riittävä tasapaino? Liikaa vai liian vähän tietoa? Lapset haluavat tietää, miksi ero tapahtui ja toinen vanhemmista ei kerro mitään. Miten varmistan osallisuuden, mutta niin että lapsi saa olla lapsi?"

"Lapset ovat kertoneet mielipiteensä, mutta ovat niin pieniä, että heidän mielipidettään ei huomioida. Vaan joutuvat asumaan vuoroviikoin molemmilla vanhemmilla, vasten tahtoaan. Ensinnäkin voiko pieni lapsi tehdä päätöksiä? – Olisin kaivannut tietoa, että millaiset oikeudet lapsella on päättää asiasta."

Puntaroidessaan lapsensa osallisuuden ja suojelun suhdetta vanhemmat osoittavat pyrkimyksensä ja halunsa toimia vastuuntuntoisesti. Samalla vastaukset kertovat vanhempien valmiudesta ottaa vastaan ohjausta. Vastausten perusteella useat vanhemmat vaikuttavat toivovan huomattavasti enemmän palvelua kuin he tällä hetkellä hyvinvointialueilta saavat.

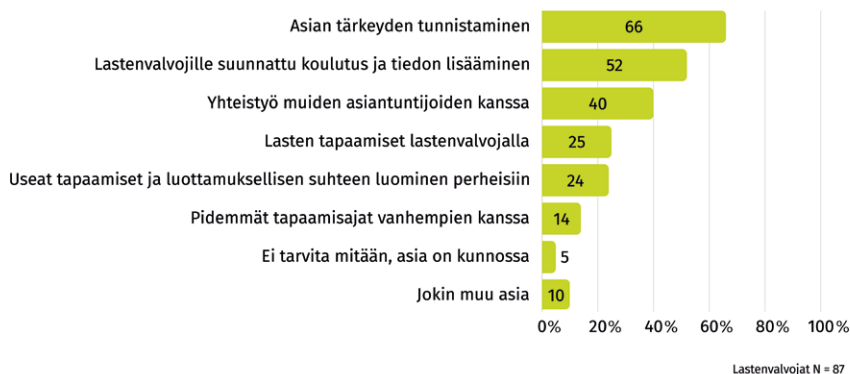
Palvelujärjestelmän olisikin tärkeä tunnistaa kohta, jossa vanhemmat ottavat tietoa ja tukea vastaan, jos sitä heille tarjotaan. Oikea-aikaisilla ja saavutettavilla lapsiperheiden palveluilla ja erokriisipalveluilla voidaan tukea perheiden toimintakykyä ja autonomiaa sekä lasten hyvinvointia (Karttunen 2010). Eroauttamispalveluissa olisi tärkeää hyödyntää eron alkuvaiheessa usein ilmenevä hyvä motivaatio tehdä sopimuksia. Niina Nurmela (2025) on alkavia huoltoriitoja koskevassa väitöskirjassaan todennut, että vanhempien sopimismotivaatio on parempi varhaisessa vaiheessa myös silloin, kun tilanteeseen liittyy kuormittavaa erimielisyyttä. Alkavissa riitatilanteissa vanhemmat toivovat saavansa apua nopeasti, noin seitsemän arkipäivän kuluessa. Mikäli vanhemmat tällä kohtaa jäävät ilman riittävää tukea, riskinä on vanhempien välisen vaikean tilanteen kärjistyminen ja pitkittyminen. (Nurmela 2025.)

4.3 Kohti yhdenmukaista osaamista ja ohjausta

Lapsen osallisuus on kiinni aikuisista. Osallisuus ei voi erotilanteessa toteutua huoltolain ja lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla, jos vanhemmille ja heitä kohtaaville ammattilaisille ei ole selvää, mitä lapsen osallisuus erotilanteissa tarkoittaa ja mitä toimenpiteitä se edellyttää vanhemmilta ja ammattilaisilta.

Lastenvalvojien mielestä lapsen osallisuuden nykyistä parempaa toteutumista lastenvalvojien työkäytännöissä lisäisivät asian tärkeyden tunnistaminen (66 %) ja lastenvalvojille suunnatun koulutuksen ja tiedon lisääminen (52 %) (kuvio 3). Lastenvalvojat pitivät tärkeänä myös yhteistyötä muiden asiantuntijoiden kanssa (40 %).

Mitkä seuraavista asioista vahvistaisivat lapsen osallisuuden toteutumista lastenvalvojien työssä nykyistä paremmin? (Voit valita useita vaihtoehtoja) (%)

Kuvio 3. Lastenvalvojien näkemys tärkeimmistä keinoista, joilla voi vahvistaa lapsen osallisuutta lastenvalvojien työssä.

Useat kyselyyn vastanneet lastenvalvojat toivat avovastauksissa esille, etteivät he ole saaneet lapsen osallisuuteen liittyvää koulutusta eikä asiasta ole ohjeistettu valtakunnallisesti eikä hyvinvointialueen tasolla. Vastausten mukaan saattaa myös olla, että hyvinvointialueen suunnalta on linjattu, ettei lapsen tapaaminen kuulu lastenvalvojan tehtäviin. Neljäsosa lastenvalvojista kuitenkin ajattelee, että tapaamiset voisivat vahvistaa lapsen osallisuutta (kuvio 3).

Lapsen kanssa keskusteleminen erotilanteessa on vanhemmille tärkeää, mutta iso joukko vanhempia on epätietoisia siitä, miten se käytännössä tulisi toteuttaa.

Kun lapsen osallisuus ei toteudu häntä koskevissa sopimuksissa, se tarkoittaa, että lapsen edun arviointi jää vajaaksi eivätkä lapsen oikeudet toteudu. Lapsella on oikeus ilmaista oma näkemysensä hänelle parhaasta ratkaisusta, vaikka hän ei ole päätöksentekijä eikä kanna vastuuta ratkaisusta. Lapsen juridisten oikeuksien jäädessä toteutumatta lapsen ja perheen elämään voi koitua myös käytännön ongelmia. Myös eronnut perhe on systeemi, jossa lapsi on yksi kokonaisuuteen vaikuttava tekijä.

Jos vanhempien tekemät ratkaisut eivät ole lapsen kannalta toimivia, lapsen reagointi voi aiheuttaa perheessä ja vanhempien välillä ristiriitoja, jotka pahimmillaan voivat kärjistyä vaikeiksi ja pitkäkestoiksi riidoiksi. On hyvä huomata, että myös pienet lapset voivat reagoinnillaan tahattomasti aiheuttaa haasteita perheen arkeen ja vanhempien väleihin.

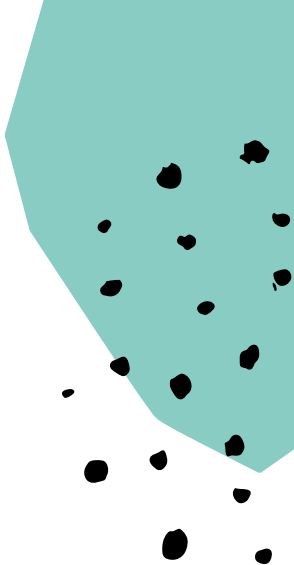
Lapsen osallisuuden huomioiminen erotilanteissa ei edellytä sitä, että lapsi osaa ilmaista selkeän mielipiteen asumisestaan tai tapaamisoikeudestaan. Sen sijaan vanhempien tulee antaa lapselle tietoa esimerkiksi kertomalla hänen oikeuksistaan ja hänen asiassaan tehtävistä ratkaisuista ja olla kiinnostuneita lapselle merkityksellisistä asioista. Kyselyn perusteella lapsen kanssa keskusteleminen erotilanteessa on vanhemmille tärkeää, mutta iso joukko vanhempia on epätietoisia siitä, miten se käytännössä tulisi toteuttaa, ja kaipaa siihen tukea eroauttamisen ammattilaisilta, esimerkiksi perheneuvolasta ja lastenvalvojilta.

Lapsen osallisuuden huomioiminen ei välttämättä vaadi lisää työtä tai muita resursseja hyvinvointialueiden sopimusprosesseihin. Pienet muutokset toimintatavoissa voivat auttaa vanhempia huomioimaan lapsen ja hänelle merkitykselliset asiat aiempaa paremmin. Joissain tilanteissa lapsen osallisuuden

huomioiminen voi vaatia nykyistä enemmän työtä ja resursseja hyvinvointialueilta, mutta tällaisetkin panostukset voivat lopulta säästää rahaa, mikäli lapsi ja perhe voivat paremmin ja heidän palvelutarpeensa on tulevana vuosina pienempi.

Olisi tärkeää, että hyvinvointialueet lähtevät yhdessä ratkaisemaan, miten lapsen osallisuus lastenvalvojatyössä, eropalveluissa ja perheiden palveluissa yleisesti ohjeistetaan, millaisella koulutuksella perheitä kohtaavia ammattilaisia tuetaan ja mitä ovat lapsen osallisuuden huomioivat työkäytännöt.

5.

**Vanhemman
tukeminen erosta
puhumisessa**

”Olisin tarvinnut apua lapseni kysymystulvaan.”

– Eronnut vanhempi

”Miten ja miten usein ottaa asia puheeksi, ettei lapsi tulisi nyt tai myöhemmin syyttämään itseään erosta.”

– Eronnut vanhempi

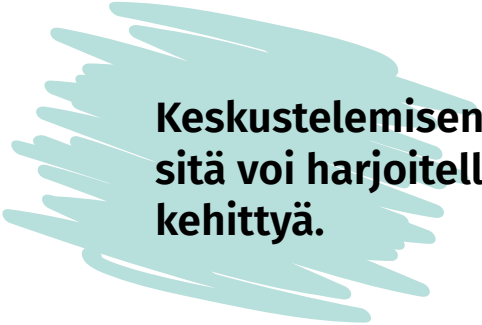
Puhumalla lapsen kanssa vanhempien erosta sekä lapsen elämässä ja sosiaalisessa piirissä tapahtuvista asioista vanhemmat luovat lapselle turvallisen tilan ihmetellä, kysyä ja jäsentää maailmaa. Tällöin lapsi ei jää yksin tulkitsemaan perheensä tapahtumia tai sellaisia keskusteluja ja viestejä, joiden sisällön hän on saanut tietää vahingossa tai salaa aikuisilta.

Kaikissa perheissä on asioita, joista vanhempien on vaikea puhua omien lastensa kanssa. Siihen, mikä tuntuu vaikealta aiheelta, vaikuttavat vanhempien oma kasvuhistoria, vanhempien sen hetkiset voimavarat sekä lapsen herkkyys ja temperamentti. Vaikeat asiat ovat mitä tahansa asioita, joista perheessä jostain syystä on vaikea puhua.

Suomalaisessa kasvatuserinteessä vaikeista asioista ei ole puhuttu lasten kanssa tai ylipäänsä. Puhumisen vaikeus on yli sukupolvien kulkeutuvaa perintöä, ja sen vaikutus tulee merkitseväksi usein perheiden kriisitilanteissa. (Juusola 2021.) Puhumattomuuden saatetaan ajatella suojaavan lapsia vaikeilta asioilta, jotka aikuiset hoitavat.

Keskustelemisen taitoa voi oppia, sitä voi harjoitella, ja siinä voi kehittyä. Toimivassa vuorovaikutuksessa osallistujat tuovat keskusteluun omia näkökantojaan, kuuntelevat toisiaan ja ovat valmiita oppimaan uutta. Toimivan keskustelun elementit pätevät myös lapsen ja vanhemman kesken.

Vanhempien ero on koko perheen kriisi. Samaan aikaan se on mahdollisuus oppia uudenlaista vuorovaikutusta. Tukemalla erokriisin keskellä olevia vanhempia perheen vuorovaikutuksessa tuetaan perheitä puhumaan yhdessä myös jatkossa. Parhaimmillaan ammattilaiset voivat vahvistaa perheiden resilienssiä toipua kriiseistä. Tässä luvussa tarkastellaan, mikä lapsille ja vanhemmille tekee erosta puhumisesta vaikeaa ja miten ammattilainen voi tukea vanhempia keskustelussa lapsen kanssa.

**Keskustelemisen taitoa voi oppia,
sitä voi harjoitella, ja siinä voi
kehittyä.**

5.1 Vain puhumalla lapsen kanssa vanhemmat voivat tietää, mitä lapsi ajattelee

"Meidän vanhemmat ei koskaan kertoneet meille miks ne eros. Me sit siskon kaa kehiteltiin kaikenlaisia salaliitto-teorioita siitä."

– Vanhempien eron kokenut nuori

Vastoinikäymisistä selviytyvät parhaiten lapset, jotka ovat oppineet, että heille kerrotaan avoimesti erilaisista asioista ja heidän kysymyksiinsä vastataan. Lapset ovat minäkeskeisiä ja saattavat ajatella, että heidän ympärillään tapahtuvat asiat johtuvat heistä itsestään. (Juusola 2021.) Kasperin eroryhmissä useat lapset ovat kertoneet uskovansa, että he ovat omalla käytöksellään aiheuttaneet vanhempiensa eron. Lapset saattavat myös ajatella, että he voisivat saada vanhemmat taas palaamaan yhteen. Puhumalla lapsen kanssa vanhemmat saavat mahdollisuuden korjata virhetulkintoja. Lapselle on tärkeää, että vanhemmat keskustelelevat hänen kanssaan, vaikka heillä ei olisi vastauksia kaikkiin kysymyksiin.

Lapset mukana -hankkeen kehittämistyössä useat eroauttamisen ammattilaiset olettivat vanhempien tietävän, mitä heidän lapsensa ajattelevat vanhempien erosta. Kasperin eroryhmiin lapsia tuovat vanhemmat puolestaan kertovat usein, että he haavevat lapselleen tukea, koska lapsi ei puhu erosta vanhemmille eivätkä vanhemmat tiedä, mitä lapsi ajattelee perheen tilanteesta. Kasperin eroryhmissä lapsilta kysytään, kenen kanssa he ovat

jutelleet vanhempien erosta. Hyvin tyypillistä on, että lapset eivät ole jutelleet erosta juuri kenenkään kanssa.

Vain puhumalla lapsen kanssa vanhemmat voivat saada tietää, mitä hän ajattelee vanhempien erosta, kahdessa kodissa asumisesta, tapaamisjärjestelyistä tai vanhemman uudesta kumppanista. Keskustelu avaa aikuiselle mahdollisuuden ymmärtää lapsen tapaa ajatella. Vaikka vanhemmat tuntevat oman lapsensa, he eivät voi tietää, mitä hän tuntee ja kokee ilman, että hän kertoo siitä jotakin. Lapsi myös tarvitsee aikuisen apua oppiakseen kertomaan tunteistaan ja ajatuksistaan. Se, että aikuinen ottaa asian puheeksi, antaa lapsellekin luvan puhua siitä.

Lapsilla on paljon arvokkaita ehdotuksia arjen tilanteisiin. Monet eroryhmiin osallistuneiden lasten vanhemmat ovat kertoneet vaihtotilanteiden kuormittavuudesta, mutta he eivät ole keskustelleet asiasta lapsen kanssa. Keskustelu on tärkeää, sillä aina syy vaihtojen kuormittavuuteen ei liitykään siihen, mitä vanhemmat olivat ajatelleet. Vanhemmat voivat ajatella syyksi vaikkapa tavaroiden kuljettamisen hankaluuden, mutta lapselle kuormittavuus syntyy vanhempien yhtäaikaisesta läsnäolosta ja sen herättämistä tunteista.

5.2 Mikä tekee erosta puhumisesta lapsille ja vanhemmille vaikeaa?

Kasperin eroryhmien lapset ovat kertoneet monenlaisia syitä, miksi he eivät puhu vanhemmilleen eroon liittyvistä ajatuksistaan. Yksi syy on vanhempien välinen yhteisymmärrys: vanhempien ollessa yksimielisiä lapsi voi jättää kertomatta eriävät ajatuksensa ylläpitääkseen sovinnollisuutta ja rauhaa vanhempien välillä.

Lapset saattavat jättää toiveensa ja mielipiteensä kertomatta myös siksi, että he pelkäävät vanhemman pahoittavan mielensä. Lapset ovat hyvin herkkiä huomaamaan, mistä vanhempien on helppo puhua ja mistä he voivat pahoittaa mielensä. Kyky säilyttää salaisuuksia ja suojella vanhempia jättämällä asioita kertomatta kehittyy jo 4–5-vuotiaana (Juusola 2021). Lapsi saattaa esimerkiksi muistaa pitkän aikaa vanhempien akuutin erokriisin ja vanhemman tuolloisen tokaisun, ettei haluaisi kuulla tapahtumista lapsen toisessa kodissa. Tämänkaltaiset asiat voivat vaikuttaa lapsen rohkeuteen ottaa asioita puheeksi, vaikka vanhemman suhtautuminen olisi muuttunut jo kauan sitten.

Tärkeä eroryhmien lapsilta saatu oppi onkin, että lapset

toivovat vanhempien ottavan kaikenlaisia asioita puheeksi heidän kanssaan. Vanhemman keskustelunavaus auttaa heitä ja antaa heille luvan puhua. Lapset eivät halua joutua tekemään päätöksiä, mutta he haluavat keskustella päätöksistä, joita vanhemmat tekevät. Lapset toivovat, että vanhemmat asettuisivat kuuntelemaan heitä ja arvostaisivat heidän näkemyksiään.

Joskus vanhemmasta tuntuu, että lapsi on liian pieni ymmärtämään, eikä hän siksi puhu lapsen kanssa erosta. Vanhempi saattaa ajatella puhuvansa lapsen kanssa, kun tämä on kasvanut, mutta lapsen kasvettua aihe ei ehkä tunnu enää ajankohtaiselta tai niin sanottua oikeaa hetkeä keskustelulle ei tule. Tämänkin vuoksi on vanhemman tehtävä aloittaa keskusteluja lapsen kanssa, eikä hänen tule jättää asian käsittelemistä sen varaan, että lapsi itse ottaa sen esille.

“Sillon kun äiti ja isä eros, sit äitii itketti aika usein. Ni mä kysyin mikä sul on hätänä, ni mä kyl tiesin mikä äitil on hätänä. Äiti usein sano, et ne on aikuisten juttuja. Mut oisin toivonu et se ois kertonu. Et ois vaikka sanonu, et mua harmittaa ku iskän auto ei oo enää pihalla.

Oisin toivonu et äiti ois ollu avoimempi. Äitil oli ystävii ja se puhu niille ne kaikki jutut. Mut mä oisin toivonu, et se ois kertonu mulle. Koska äiti ei pystyny kertoo mikä sitä harmittaa, niin sit mäkää en pystyny kertoo, mikä mua harmittaa.”

– Vanhempien eron kokenut nuori

Myös huoli siitä, että lapsi näkee, miten vaikea asia ero vanhemmille on, voi tehdä puheeksioton vaikeaksi. Vanhempaa voi pelottaa, että hän itse alkaa itkeä keskustelussa. Vanhempi voi kuitenkin kertoa lapselle rehellisesti, että tilanne on vanhemmillekin vaikea, mutta siitä selvitään yhdessä. Vanhemman tunteiden näkeminen voi auttaa myös lasta näyttämään omia tunteitaan. Vanhemman kannattaa myös kertoa lapselle, mistä hän saa tukea ja kuka häntä auttaa. Tämä vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta ja luottamusta siihen, että vanhemmat huolehtivat hänestä eikä hänen tarvitse kantaa huolta vanhemmista.

Vanhemmat voivat myös haluta pitää eroon liittyvät asiat yksityisinä ja toivoa, ettei ero tulisi heti kaikkien tietoon. Vanhempien on kuitenkin tärkeä huomata, että lapsen kokonaisvaltainen

ymmärrys omasta elämästään tukee hänen hyvinvointiaan ja antaa lapselle hallinnantunnetta, sen sijaan, että elämä tuntuisi arvaamattomalle.

Jos lapsi puhuu perheen vaikeasta asiasta ulkopuolisten kanssa, vanhemman kannattaa olla hyvillään ja ylpeä siitä, että lapsella on kykyä hakea itselleen tukea. Avun pyytäminen on taito, joka suojaa lasta koko hänen elämänsä. Vanhempien kannattaa myös itse kertoa perheen arjessa mukana oleville aikuisille erostaan ainakin "vähin riittävä" tieto, jotta he osaavat liittää lapsen kertomat asiat oikeaan kontekstiin.

Vanhempien ollessa yksimielisiä lapsi voi jättää kertomatta eriävät ajatuksensa ylläpitääkseen sovinnollisuutta ja rauhaa vanhempien välillä.

5.3 Miten ohjata vanhempia puhumaan lapsensa kanssa erosta

Jokaisen perheen tilanne ja vuorovaikutussuhteet ovat yksilöllisiä, ja vanhemmilla on lähtökohtaisesti erilaisia valmiuksia keskustella vaikeista aiheista. Vaikeiden aiheiden lähestyminen ei ole aina helppoa, ja silloin ollaan toisinaan myös kömpelöitä ja saatetaan sanoa asioita hassusti. Ammatilaisen kannattaa kuitenkin viestiä vanhemmille, että se ei ole haitallista lapsille. Haitallista on se, että vaikeista asioista vaietaan tai lapset kokevat, ettei niistä ole lupa puhua.

Ammatilaisena voit tukea vanhempien ja lasten keskustelua seuraavin tavoin:

Vahvista vanhempien luottamusta siihen, että he osaavat puhua lapsensa kanssa

Vanhempia ohjataan usein puhumaan erosta lastensa kanssa ikätasoisesti. Moni vanhempi jää kuitenkin hämmentyneeksi

siitä, mitä ikätasoisuus oman lapsen kohdalla tarkoittaa, vaikka tosiasiaissa vanhemmat käyvät ikätasoisia keskusteluja lapsensa kanssa joka päivä.

Erotilanteessa vanhemmat tietävät eron syyt parhaiten ja ymmärtävät, miten lapsen arki tulee muuttumaan. Vanhemmilla on myös parhaat mahdollisuudet aavistella, mitkä ovat lapselle tärkeitä asioita, ja avata niistä keskustelua. Vanhempia kuitenkin mietityttää usein, mistä lapsille voi ja pitää puhua erotilanteessa ja kuormittuuko lapsi. Vanhemmat tarvitsevat ammattilaisilta tukea pohtiessaan, mitkä asiat he ottavat puheeksi lapsen kanssa.

Ohjaa vanhempia antamaan lapselle sanat erosta puhumiseen

On lasta kunnioittavaa puhua hänen kanssaan asioista niiden oikeilla nimillä. Kiertoilmaisujen käyttäminen asian kaunistelemiseksi voi olla lapsen kannalta hämmentävää ja loukkaavaa. Aikuisetkaan eivät halua kuulla asioista kiertoteitse tai joltakin perheen ulkopuoliselta, ja yhtä lailla myös lapset kokevat sen loukkaavana tai itsensä aliarvioimisena. Lapselle voi myös syntyä vaikutelma, että jos asiaa ei voi sanoa ääneen, se on liian pelottava kohdattavaksi eikä siitä voi selviytyä. (Juusola 2021.)

Hyvä yleissääntö on, että vanhemmat antavat lapselle tarvittavat sanat, käsitteet ja faktat ja selittävät ne. Vanhempien erotilanteessa tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi

- vanhempien ero
- muutto
- eroon liittyvät tunteet, esimerkiksi surullisuus, ikävä, epävarmuus, helpotus
- ristiriitainen olo, kun haluaa olla molempien vanhempien kanssa
- asuminen kahdessa kodissa, vuoroasuminen, vuoroviikko
- tapaamiset vanhemman kanssa
- lapsen asioista sopiminen
- vanhemman uusi kumppani, uusperhe, bonusvanhempi tai -sisarus.

Lapsille luontainen tapa käsitellä asioita ovat leikki ja piirtäminen. Ne voivat auttaa pientä lasta hahmottamaan monimutkaisia asioita ja niiden yhteyksiä. Erotilanteessa lapsi voi

esimerkiksi hyötyä siitä, että vanhempi piirtää paperille, ketkä asuvat jatkossa missäkin kodissa ja miten lapsi kulkee eri kodeista päivähoitoon. Piirustus voi auttaa lasta palaamaan asiaan, ja sitä voi täydentää tarvittaessa uusilla asioilla.

Kerro vanhemmille, että lapset haluavat kuulla arvostavaa puhetta toisesta vanhemmastaan eikä lapsen pidä joutua säilyttämään aikuisten salaisuuksia

Lapsille on tärkeää, että vanhemmat ja muut aikuiset puhuvat arvostavasti heidän toisesta vanhemmastaan, vaikka se voi vanhemmasta välillä tuntua todella vaikealle. Vanhempien arvostava suhtautuminen toisiinsa kuitenkin vähentää lapsen lojaliteettiristiriitaa ja rohkaisee lasta puhumaan kummallekin vanhemmalleen omaan arkeensa liittyvistä asioista.

Kun lasten kanssa puhutaan perheen sisäisistä asioista, on tärkeää, ettei aikuinen koskaan sano lapselle, että jokin asia on salaisuus. Lasta suojaa lupa puhua itseään mietityttävistä asioista vanhempiensa kanssa, mutta myös perheen ulkopuolisten aikuisten ja omien ystäviensä kanssa. Jos lapselta viedään lupa puhua ja häntä vaaditaan säilyttämään salaisuuksia, viedään lapselta myös mahdollisuus saada asiaan tukea ja turvaa.

Vaikeista asioista puhuminen opettaa lapselle parhaimmillaan sen, että onpa tilanne mikä tahansa, hän voi tukeutua aikuisiin ja saada apua ja lohtua. Lapsen ymmärrys siitä, että aikuinen ei voi vaatia häneltä salaisuuksien säilyttämistä, on tärkeä turvataito. Tämä auttaa lasta tunnistamaan hetket, jolloin aikuiset toimivat haitallisesti häntä kohtaan, ja kertomaan niistä.

Neuvo vanhempia valmistautumaan keskusteluun ja etsimään keskustelulle sopiva hetki

Vanhempien kannattaa etukäteen miettiä, mitkä asiat he ainakin haluavat kertoa lapselle. Vanhemmat voivat esimerkiksi aloittaa keskustelun sillä, mikä perheen tilanteesta on lapselle vähin riittävä tieto. Tämä antaa lapselle mahdollisuuden täydentää keskustelua itse ja kysyä asioista, jotka ovat hänelle merkityksellisiä. Keskustelussa vanhempien kannattaa välillä tarkistaa, miten lapsi on asian ymmärtänyt. Vanhempien on hyvä muotoilla lapselle osoittamansa kysymykset mahdollisimman avoimiksi (Mitä ajattelet siitä, mitä me kerroimme? Miltä se sinusta tuntuu?) ja käyttää sanoja, joita lapsi itsekkin on käyttänyt (Mitä tarkoittit, kun sanoit, ettet tykkää "erokodista"?).

Vanhempien kannattaa myös pohtia, keiden kaikkien olisi

hyvä olla paikalla ja milloin on lapselle otollinen hetki käydä keskustelu. Esimerkiksi se, että vanhemmat kertovat erosta lapselle yhdessä, jos se on mahdollista, vahvistaa lapsen luottamusta siihen, että vanhemmat pitävät jatkossakin yhdessä huolta lapsesta ja lapsi saa puhua erosta molempien vanhempien kanssa. Keskusteluhetki kannattaa valita niin, että kaikki ovat levänneet, syöneet ja lähtökohtaisesti melko rauhallisella mielellä. Vanhemman on kuitenkin hyvä muistaa, että täydellistä hetkeä vaikean keskustelun käymiseen tuskin tulee ja kaikkein tärkeintä on, että keskustelu käydään.

Muistuta vanhempia, että lapsi saa halutessaan lopettaa keskustelun

Lasten kanssa keskusteltaessa on tärkeää muistaa, että lapset ovat erilaisia. Siinä missä toinen lapsi mielellään keskustelee ja kertoo ajatuksistaan, voi toinen haluta miettiä ja prosessoida asioita itsekseen. Keskustelu, jossa lapsi kuuntelee aikuista mutta ei aktiivisesti itse puhu tai kysele, voi olla lapselle yhtä arvokas kuin molemminpuolinen aktiivinen keskustelu.

Tärkeää on, että vanhemmat antavat lapselle mahdollisuuden lopettaa keskustelu silloin, kun lapsesta siltä tuntuu, ja siirtyä omiin puuhiinsa. Kun lapsi voi lopettaa keskustelun, hän pystyy käsittelemään asiat itselleen sopivassa tahdissa. Toiset lapset haluavat heti kaiken tiedon, ja toiset taas käsittelevät asioita mieluummin pieninä paloina. Vanhempien on tärkeää kertoa lapselle, että aiheeseen voi palata milloin vain ja vanhemmat puhuvat mielellään lapsen kanssa myös myöhemmin.

Tuo esille läsnäolon, hellyyden ja rutiinien merkitys

"Ärsyttää ku ne ajattelee, et mä oon vaan joku erolapsi, mun elämäs on paljo muutakin."

– Vanhempien eron kokenut lapsi

Perheen kohdatessa vaikeita asioita kaikki lapset hyötyvät vanhempien läsnäolosta, kosketuksesta ja hellyydestä. Tarjoamalla lapselle turvallista läsnäoloa ja kosketusta vanhemmat viestivät, että he ovat hänen turvanaan. Silloinkin kun kohdataan vaikeita asioita, jatkuu myös moni asia ennallaan. Onkin tärkeää antaa lapsen elää arkeaan ja nauttia siitä. Pitämällä

kiinni rutiineista niin paljon kuin mahdollista lisätään lapsen turvan kokemusta.

5.4 Erosta keskustelemisen tukimateriaali lapsen kanssa käytettäväksi

Erosta ja sen yhteydessä tehtävistä päätöksistä keskusteleminen lapsen kanssa on ensisijaisesti vanhempien tehtävä. Tässä luvussa on ohjattu, että vanhemman tulee antaa lapselle sanoja erosta puhumiseen. Lapset mukana -hankkeessa kohdatut vanhemmat ja hankkeen tekemään kyselyyn vastanneet vanhemmat ovat pohtineet, mistä eroon liittyvistä asioista ja millä tavoin heidän tulisi lapselleen puhua. Toisin sanoen: siinä missä lapsi tarvitsee sanoja, voi olla, että myös erokriisissä oleva vanhempi kaipaa apua ja valmiita sanoituksia siihen, miten hänen tulisi aloittaa keskustelu lapsen kanssa.

Lapset mukana -hankkeessa kehitettiin lastenvalvojien kanssa vanhempien avuksi *Tietoa lapselle ja nuorelle vanhempien erosta* -materiaali (liite 1). Siihen on koottu asiat, joista vanhemman vähintäänkin tulisi erotilanteessa kertoa lapselle. Lapsen ja nuoren on mahdollista käyttää materiaalia myös itsenäisesti. Lisäksi materiaalia voi käyttää ammattilaisen ja lapsen tai nuoren keskustelun apuvälineenä. Suomenkielisen materiaalin lisäksi Kasperin eroauttamisen sivuilla on maksuttomasti saatavilla ruotsin-, englannin-, somalin-, arabian- ja venäjänkieliset versiot (Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry 2026).

Materiaalissa tarkastellaan vanhempien eroon ja lapsen asioista sopimiseen liittyviä keskeisiä käsitteitä ja lapsen oikeuksia vanhempien erotilanteessa. Materiaalissa kerrotaan lasta puhutellen esimerkiksi, mitä tarkoittaa sopiminen, lapsen etu, lastenvalvoja ja oikeus tuntea molemmat vanhemmat. Lisäksi materiaalissa kerrotaan lapselle ymmärrettävällä tavalla lojaliteettitiristiriidasta kuvaamalla sitä seuraavasti:

- ”Sinun voi olla vaikea kertoa omia ajatuksiasi, jos pelkää, että vanhempasi pahoittavat mielensä.”
- ”Vanhemmat voivat olla joskus eri mieltä. Sinun ei tarvitse valita puolta. Sinä saat tykätä molemmista vanhemmista yhtä paljon.”

Lapselle annetaan myös tietoa palveluista, joihin hän voi ottaa yhteyttä ilman vanhemman apua. Lasta kannustetaan siihen

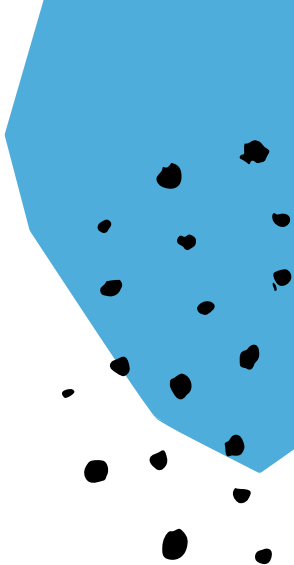
toteamalla, että ”erosta voi puhua myös muiden kuin vanhempien kanssa”. Esimerkkeinä tahoista, joihin kaikki lapset voivat olla yhteydessä, mainitaan oman koulun kuraattori sekä valtakunnallisina palveluina lasten ja nuorten puhelin sekä chat-palvelu. Tiedot siitä, mistä lapset voivat vaikeassa tilanteessa saada tukea, voivat lisätä turvaa niillekin, joiden vanhemmat eivät ohjaa palvelujen piiriin.

Tietoa lapselle ja nuorelle vanhempien erosta -materiaali on kirjoitettu lapsille ja nuorille selkeällä suomella. Se on helposti ymmärrettävä myös aikuisille, jotka eivät puhu suomea äidinkielenään tai joille lastenvalvojapalvelu ja ajatus lapsen osallisuudesta vanhempien erossa ovat vieraita. Materiaalista on tehty kieliversiot viidelle eri kielelle (ruotsi, englanti, somali, arabia ja venäjä). Materiaali sisältää myös vanhemmille ohjauksen siitä, mitä tulee huomioida keskusteltaessa lapsen kanssa.

Vanhempia kohtaava ammattilainen voi antaa materiaalin vanhemmille. Vanhempi voi lukea materiaalia lapselle suoraan tai sanoittamalla sitä oman perheensä tilanteeseen sopivaksi. Kehittämisympäristössä moni vanhempi käytti materiaalia luontevasti niin, että he kertoivat siinä olevista asioista lapsille oman perheensä tilanteen mukaisesti. Tällöin vanhempi sovitti luontaisesti asiat myös ikätasoiseksi tiedoksi lapselle.

Vanhempi saattoi sanoa lapselleen esimerkiksi seuraavasti: ”Me olemme sopineet, että sinä asut aina viikon kerrallaan molempien vanhempien luona, ja niin kuin tiedät, saat soittaa milloin vain kummallekin meistä.” (Materiaalin kohdasta ”Sopiminen”.) ”Olenko koskaan muistanut sanoa, että vaikka olemme joskus äidin kanssa erimielisiä, niin sinun ei tarvitse siitä murhehtia? Me välitämme aina sinusta ja olemme aina sinun parhaat vanhempasi.” (Materiaalin kohdasta ”Lojaliteettiristiriita”, puhe-kuplassa).

Lapset saattavat myös haastaa vanhempiaan ja kyseenalaistaa heidän kertomiaan asioita. Eräs äiti kertoi lapselleen vanhempien sopineen, että lapsi ja hänen siskonsa asuvat äidin luona ja tapaavat isäänsä joka toinen viikko neljän päivän ajan, mutta lapsi totesi äidin olevan väärässä. Lapsi jatkoi, että hänen mielestään hän asuu myös isän luona – hänellä on kaksi kotia. *Tietoa lapselle ja nuorelle vanhempien erosta* -materiaalin avulla lapselle tarjoutui mahdollisuus tarttua asioihin, jotka ovat hänelle merkityksellisiä ja jotka hän käsitti vanhempansa kanssa eri tavalla. Samalla vanhempi sai uutta ymmärrystä lapsen kokemuksesta asumisestaan ja tavasta ajatella.

6.

**Lapsen
kohtaaminen
eropalveluissa**

EROPALVELUT OVAT SOSIAALIPALVELUJA, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksilön ja perheen toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta sekä ehkäistä, vähentää ja poistaa sosiaalisia ongelmia (sosiaalihuoltolaki, SHL, 3 § mom. 1, THL 2025). Perheiden hakeutuessa eropalvelujen piiriin heidän toiveenaan on avun saaminen. Avun hakemisen syy voi liittyä esimerkiksi vanhempien erimielisyyteen, lapsen tapaan reagoida vanhempien eroon tai hankaliin tilanteisiin lapsen asuessa kahdessa kodissa.

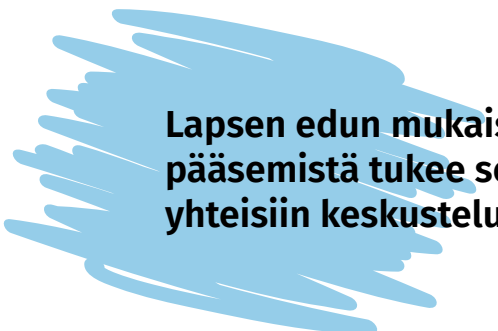
Edellä kuvatun kaltaiset tilanteet vaikuttavat kaikkiin perheenjäseniin. Tästä huolimatta eroauttamisen palveluissa kohdataan usein vain vanhemmat. Jos lastakin tavataan, hänet kohdataan ehkä omalla ajallaan ja tapaamisessa on mahdollisesti eri työntekijä kuin vanhemmilla. Joskus lapsia ei kutsuta mukaan siksi, että ongelmien ratkaisu on vanhempien vastuulla ja lasta ajatellaan parhaiten autettavan vanhempien kautta tukemalla esimerkiksi vanhempien sovinnollisuutta (Thørnblad & Strandbu 2018).

Käytäntö voi tahattomasti johtaa siihen, että perheenjäsenen näkökulmat eriytyvät tai jonkun perheen jäsenen näkökulma korostuu. Jos vanhempia tapaava työntekijä ei ole tavannut lasta, puhe lapsesta saattaa jäädä ylätasoiseksi ja perustua ainoastaan siihen, mitä "yleisesti tiedetään" lapsista. Vaikka työntekijä saa arvokasta tietoa lapsesta myös vanhempien kautta, lapsen edun mukaiseen ratkaisuun pääsemistä tukee se, että lapsi osallistuu yhteisiin keskusteluihin, on mukana häntä koskevien päätösten tekemisessä ja saa myös tuotua esille omia näkökulmiaan (Alminde 2025). Työntekijälle tämä voi helpottaa lapsen näkökulman mukana pitämistä vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa.

Eropalveluissa on oleellinen merkitys sillä, että asiakkaita, vanhempia ja lapsia, kohdataan myös ilman muiden perheenjäsenten läsnäoloa. Esimerkiksi lähisuhdeväkivallasta on lähtökohtaisesti paras puhua kahden kesken asiakkaan kanssa, ja riitaisissa erotilanteissa elävät lapset tarvitsevat myös mahdollisuuden puhua kokemuksistaan ilman vanhempien tai sisarusten läsnäoloa (Karhuvaara ym. 2013, Cashmore & Parkinson 2008).

Samaan aikaan on hyvä muistaa, että suurin osa eroista on ainakin suhteellisen sopuisia ja vanhemmat pääsevät sopimukseen lapsen asioista ilman, että tilanne pitkittyy tai kärjistyy. Arvioiden mukaan vanhempien ero koskee vuosittain noin 30 000

lasta ja vuosittain tuomioistuimissa tulee vireille 3 200 erillistä lapsen huoltoa, asumista tai tapaamisoikeutta koskevaa asiaa, joista riitaisia on noin 1 300 (Vaitomaa & Särkelä 2025). Hyvinvointialueilla puolestaan vahvistetaan vuosittain yli 20 000 huoltoa, asumista tai tapaamisoikeutta koskevaa sopimusta ja yli 44 000 elatussopimusta (THL Tilastoraportti 7/2026). Kaikki eronneet perheet eivät hyödy vaativien erotilanteiden haasteiden pohjalta suunnitelluista palveluista. Lisäksi tiedetään, että pitkään jatkuneen huoltoriidan sovittelu on hyvin vaativaa, kun taas heti erotilanteessa vanhemmilla useimmiten on korkea sopimismotivaatio. (Nurmela 2025.)

Lapsen edun mukaiseen ratkaisuun pääsemistä tukee se, että lapsi osallistuu yhteisiin keskusteluihin.

Lapset ja vanhemmat tuntevat osattomuutta ja joutuneensa sivustakatsojan paikalle, jos heidät suljetaan oman perheensä kriisissä – heille henkilökohtaisessa ja merkityksellisessä asiassa – ulkopuolelle (Stenvall 2018; Nurmela 2025). Siksi on tärkeää, että myös eron jälkeen kaikki perheenjäsenet kokevat olevansa tärkeitä ja tulevansa huomioiduksi perheen käyttämissä palveluissa. Eropalveluissa lapsen osallisuutta voidaan tukea vahvistamalla perheen sisäistä vuorovaikutusta ja toisaalta luomalla palveluihin rakenteita, jotka varmistavat, että myös lapsi kokee tulevansa huomioiduksi ja osalliseksi.

Seuraavassa tarkastellaan kolmea käytäntöä, jotka palvelujen rakenteisiin ja ammattilaisten työkäytäntöihin vietyinä tukevat lapsen turvallista osallisuutta vanhempien erotilanteessa: lapsen omaa tapaamista, perhetapaamista sekä käytäntöjä, jotka vahvistavat lapsen osallisuutta tapaamispaikkapalvelussa.

Lapsen omassa tapaamisessa työntekijän kanssa lapsi saa tietoa omasta asiastaan ja hän saa myös itselleen tärkeät asiat

välitettyä vanhempiensa tietoon. Perhetapaamisessa puolestaan voidaan auttaa koko perhettä puhumaan erosta yhdessä, jolloin parhaimmillaan perhe oppii puhumaan tärkeistä asioista myös vanhempien eron jälkeen. Kaikkein haavoittuvimmassa asemassa erotilanteissa ovat pitkittyneiden riitatilanteiden keskellä elävät lapset, joiden omat toiveet saattavat olla vanhempien erimielisyyden aihe. Tapaamispaikkapalveluissa ammattilainen voi vahvistaa lapselle, että hänellä saa olla omia ajatuksia ja toiveita sekä kannustaa lasta kertomaan ajatuksiaan tapaamispaikassa toteutuneista tapaamisista.

6.1 Lapsen kanssa keskustellaan hänen itsensä vuoksi

Millaisissa tilanteissa lapset voivat hyötyä ammattilaisen kanssa keskustelemisesta, ja mitä tavoitteita ammattilaisen ja vanhempien tulisi asettaa tapaamiselle? Lapsenhuoltolain mukaan lastenvalvoja voi keskustella lapsen kanssa henkilökohtaisesti, jos lapsi siihen suostuu ja jos se on tarpeen lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämiseksi (LHL 8 §). Pääsääntö kuitenkin on, että lapsen mielipiteen selvittäminen sopimuksentekovaiheessa on vanhempien vastuulla (hallituksen esitys 88/2018).

Lapset mukana -hankkeessa ei ole erityisesti kehitetty lapsen ja lastenvalvojan tapaamisia, mutta hanketyössä on syntynyt joitain ajatuksia ja havaintoja. Niitä voivat hyödyntää myös muut ammattilaiset, jotka kohtaavat lapsia vanhempien erotilanteissa.

Lapsen osallisuus on itseisarvo. Lapsen osallistaminen päätöksentekoon, keskusteleminen lapsen kanssa ja hänen mielipiteensä selvittäminen ovat mahdollisuuksia lapselle itselleen. Aikuisen velvollisuus on mahdollistaa tämä lapselle lapsen itsensä vuoksi. Näin ollen tulee miettiä, mitä varten lapsen ja lastenvalvojan tapaaminen järjestetään ja missä kohtaa sopimusneuvotteluja tapaaminen on lapsen kannalta mielekästä.

Lapset ovat luonnostaan lojaaleja vanhemmilleen, ja suurin osa lapsista kokee vanhempien erotilanteessa lojaliteettiristiriitaa ainakin jonkin verran myös niin sanotuissa sovinnollisissa eroissa. Työntekijän on tärkeä kiinnittää huomiota tapaamisen tavoitteeseen. Onko tavoitteena lapsen hyvinvointi ja keskusteleminen lapsen kanssa hänen itsensä vuoksi, vai onko taustalla ajatus ratkaisun saamisesta vanhempien erimielisyyteen? Jos lasta tavataan ainoastaan silloin, kun vanhemmilla on ristiriitoja, on vaarana, että huomio kohdistuu aikuisten tärkeiksi

määrittelemiin asioihin. Tällöin lapselle merkitykselliset asiat ja hänen perustelunsa saattavat jäädä huomiotta. Lisäksi lapsen lojaliteettiristiriita voi vahvistua, jos lapsen mielipiteen kysyminen liittyy nimenomaan vanhempien erimielisyyteen.

Tanskassa Sarah Alminden (2024) perheasioiden sovittelua koskevassa tutkimuksessa havaittiin, että sovittelijat rajasivat lapsen kanssa käytävän keskustelun usein kysymyksiin, jotka liittyivät vanhempien (toisistaan) esittämiin väitteisiin. Sovittelijat esittivät lapselle kysymyksiä tämän arjesta kummankin vanhemman luona, ja lapset saattoivat vastata kaikkiin kysymyksiin, että asiat olivat kummassakin paikassa ”samalla tavalla”. Tämän kaltaiset vastaukset voivat kuvata lapsen todellisia kokemuksia, mutta ne voivat liittyä myös lapsen lojaaliuteen, pelkoon tai huoleen oman vastauksen seurauksista tai haasteisiin ymmärtää kysymys. Alminden tutkimuksessa sovittelijat perustelivat ratkaisuehdotuksiaan näkökulmilla, joiden yleisesti tiedetään olevan lapselle hyväksi. Keskusteluissa ei jäänyt tilaa lasten spontaaneille ajatuksille, eivätkä sovittelijat huomioineet lasten vastauksia työskennellessään myöhemmin vanhempien kanssa.

Alminden aineistossa oli muutama keskustelu, joissa lasten oli mahdollista puhua myös muista kuin vanhempien esiin nostamista teemoista. He eivät ottaneet kantaa vanhempien erimielisyyteen, mutta sovittelijat saivat tietoa siitä, mitkä asiat olivat lasten mielestä heidän arjessaan hankalia. Lasten näkemykset ohjasivat sovittelijoiden tulevaa työskentelyä vanhempien kanssa.

Ammattilaisten lisäksi myös vanhemmilla on tärkeää olla ymmärrystä siitä, mitä lapsen ja ammattilaisen tapaamisella tavoitellaan. Lapset mukana -hankkeen kehittämistyössä mukana olleet lastenvalvojat kertoivat vanhemmilla olevan epärealistisia toiveita siitä, että lastenvalvojan tapaamisissa lapsi vapautuisi lojaliteettiristiriidastaan vanhempia kohtaan ja kertoisi omat ”aidot” ajatuksensa. Myös Kasperin tekemässä kyselyssä nousi esille vanhempien toive siitä, että neutraali ulkopuolinen taho keskustelisi lapsen kanssa (Heikkilä ym. 2025).

Lapset ovat usein lojaaleja vanhemmilleen puhuessaan perheen ulkopuolisen aikuisen kanssa. On myös hyvä muistaa, että kukaan ei pysty olemaan täydellisen neutraali, vaan kaikki vuorovaikutustilanteet vaikuttavat jollain tapaa lapsen ajatteluun ja ilmaisuun. Voi olla, että vaikeassa erotilanteessa lapsi ei ole pitkään aikaan, kenties koskaan, puhunut omista eroon liittyvistä kokemuksistaan kenenkään kanssa. Lapsi voi olla hyvin

sensitiivinen vanhempiensa ja muiden aikuisten toiveille ja tarpeille, ja hän saattaa pyrkiä miellyttämään kaikkia osapuolia välttämällä konflikteja ja antaen ”oikeaksi” ajattelemiaan vastauksia. (Järvilehto 2025.) Erosta ja omista toiveista puhumisesta on voinut tulla lapselle vaikeaa.

Ammattilainen voi antaa lapselle tietoa

Luvussa 3 tarkasteltiin lapsen osallisuuden vaiheita vanhempien erotilanteessa. Näiden vaiheiden toteutumisesta on tärkeää varmistua myös lastenvalvojan keskustellessa lapsen kanssa. Ammattilainen voi tukea lapsen osallisuutta ja mielipiteen ilmaisemista antamalla lapselle tietoa. Ikätasoisien tiedon antamisen tulisi olla lapsen tapaamisen lähtökohta, koska se on turvallinen tapa osallistaa lasta.

Tieto päätöksentekoprosesseista ja lapsen oikeuksista on kaikkien eroauttamisen ammattilaisten ydinosaamista. Lisäksi ammattilaisilla on tietoa siitä, mitkä asiat suojaavat lasta. Ammattilainen voi esimerkiksi vahvistaa lapsen ymmärrystä, ettei vanhempien ero ole lapsen syytä. Tästä tiedosta hyötyvät kaikki lapset.

Tieto voi olla myös tapa suojella lasta tai tukea edes vähän lapsen omaa toimijuutta ja tilaa silloin, kun vanhempien erokonfliktin vuoksi se on lapsella olematonta. Luvussa 3 on käsitelty asioita, joista lapsen tulee saada tietoa ennen mielipiteensä ilmaisemista. Lastenvalvojan tavatessa lasta lapselle on erityisesti kerrottava,

- miksi lastenvalvoja tapaa lasta
- mikä on lastenvalvojan rooli sopimusprosessissa
- ketkä tekevät päätökset lapsen asiasta
- mitä tarkoittaa lapsen mielipiteen huomioiminen
- mitä asioita lapsen ja lastenvalvojan keskustelusta kerrotaan vanhemmille ja kirjataan lapsen tai perheen tietoihin.

Tieto tapaamisen tarkoituksesta ja siitä, mitä sillä ei tavoitella, voi luoda lapselle turvaa asettua keskusteluun ja ottaa tietoa ja tukea vastaan, ja se voi myös vähentää lapsen tarvetta mukauttaa ajatuksiaan johonkin suuntaan (Järvilehto 2025). Tapaamisessa merkityksellistä lapselle voi olla se, että hän saa tietoa omista oikeuksistaan. Lapsi voi esimerkiksi hyötyä siitä, että hän

kuulee, ettei hänen ole pakko ilmaista mielipidettään. Se voi lisätä ristiriitaisessa tilanteessa elävän lapsen toimijuutta ja mahdollisuuksia suojata itseään hankalilta lojaliteettia uhkaavilta tilanteilta.

Lapsen ja ammattilaisen keskustelussa pääpainon tulisi olla siinä, että ammattilainen kertoo asioista lapselle. Kysymysten esittäjän rooli on lapsella, ei ammattilaisella. Se, että lapsi saa ammattilaiselta tietoa, voi lisätä hänen ymmärrystään omasta tilanteestaan ja herättää luonnollisen uteliaisuuden kysyä lisää. Samalla lapsessa voi herätä oivalluksia hänelle merkityksellisistä asioista, joihin hän haluaa ottaa kantaa. Näin lapsi voi tuoda esiin omia näkemyksiään ja osaksi vanhempien päätöksentekoa.

Miten lapsi voi hyötyä keskustelusta ammattilaisen kanssa?

Tiedon saamisen lisäksi lapsi voi keskusteluissa vaikuttaa vanhempien sopimusneuvottelujen asialistaan ja lähettää terveisiä sopimusneuvotteluun. Lapsen terveisten ei tarvitse koskea asioita, jotka suoraan vaikuttaisivat vanhempien tekemän sopimuksen sisältöön, mutta ne voivat koskea esimerkiksi lapsen arkirutiineja ja turvan tunnetta. Yhtä hyvin lapsi voi vaikuttaa johonkin sopimukseen kirjattavista asioista, kuten lapsen kodinvaihtopäivään.

"Jos vanhemmilla on yhtenäinen mielipide esim. lapsen asumisesta, voi lapsen olla vaikea sanoa rehellinen mielipide, jos se eroaa vanhempien mielipiteestä."

– Vanhempien eron kokenut nuori

Kasperin eroauttamistyössä kohdatut lapset ja nuoret ovat tuoneet esille, että joskus oma mielipide olisi helpompi kertoa työntekijälle kuin suoraan omille vanhemmille. Lapset toivovat työntekijän apua etenkin tilanteissa, joissa he ovat eri mieltä vanhempiensa kanssa. Lapset siis toivovat, että ammattilainen auttaisi heitä välittämällä heidän ajatuksensa vanhemmille. Lapset toivovat ammattilaisen apua, koska heitä huolestuttaa, että vanhempi pahoittaa mielensä tai vanhempien välille syntyy erimielisyyttä. Tutkimuskirjallisuudessa on todettu, että mitä ristiriitaisempi vanhempien erotilanne on, sitä enemmän lapset

arvostavat suoraa kontaktia asian ratkaisevan tuomarin kanssa. Syiksi tälle lapset mainitsivat muun muassa sen, että he halusivat vaikuttaa ratkaisuun ja tulla nähdyiksi asiassa. He myös uskoivat sen johtavan parempaan ratkaisuun. (Cashmore & Parkinson 2008.)

Lapset mukana -hanketyössä nousi esille myös huolia ja haasteita, joita eroperheitä kohtaavilla ammattilaisilla liittyy lapsen kanssa keskustelemiseen. Ammattilaisilla on huoli siitä, että jompikumpi tai molemmat vanhemmat ovat vaikuttaneet lapsen ajatuksiin. Ammattilaiset pohtivat omia mahdollisuuksiaan tunnistaa tämä. Lastenvalvojia mietitytti myös se, pystyvätkö vanhemmat ottamaan huomioon lapsen esittämät ajatukset tai väittääkö toinen vanhemmista toisen manipuloineen lasta. Vanhempien pitkittyneen huoltoriidan keskellä elävät lapset jäävät usein palveluissa näkymättömiin. Huoltoriitatilanteissa lapselle annettava tuki saatetaan nähdä tehottomaksi tavaksi auttaa perhettä.

Vaativan erotyön kentällä korostetaan, että työntekijällä on ammattitaitoa keskustella lapsen kanssa niin, ettei hän vaikuta lapsen vastauksiin. Myös lasten oirehdinnan tunnistaminen vaatii ammattitaitoa ja koulutusta. (Nikupeteri & Laitinen 2021.) Ammattilaisen kohdatessa lapsia, kuten myös aikuisia, sosiaali- ja terveysalan työssä esille voi tulla asiakkaan kohtaama kaltoinkohtelu, ja siihen on tartuttava. Se, että lapsi tai nuori saa tilaisuuden kertoa kokemuksistaan, ei riskeeraa hänen kertomuksensa luotettavuutta myöhemmässä selvittelyssä, mutta oleellista on, että tapahtumien yksityiskohtainen selvittäminen jätetään asiantuntijoille, kuten esitutkintaviranomaisille (Vehkaoja, Juusela & Järvilehto 2022). Barnahus-sivustolta löytyy Työkalu keskusteluun lapsen tai nuoren kanssa väkivaltaepäilystä, johon on koottu kattavasti tietoa siitä, miten kaltoinkohtelua epäiltäessä lapsen kanssa voi keskustella avoimien kysymysten avulla (mt.).

Edellä kuvatut ammattilaisten huolet ovat joidenkin perheiden kohdalla aiheellisia. Samaan aikaan on tärkeä muistaa, että suurimmassa osassa eroista ei ole kyse lapsen vieraannuttamisesta tai rikosoikeudellisesta prosessista. Jos huoli siitä, että vanhempi pyrkii vaikuttamaan lapseen haitallisesti tai vieraannuttaa häntä, estää lapsilta keskustelut ammattilaisten kanssa, jätämme ison joukon lapsia täysin vaille mahdollisuutta edes yksittäiseen keskusteluun. Lapset, joiden kohdalla vanhemman vaikuttaminen tai vieraannuttaminen ovat todellisuutta, ovat erotilanteissa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa. He jäävät

selviämään yksin haastavasta tilanteestaan ilman oikeaa tietoa. Lapsen tapaamisessa ammattilaisen vaikutus lapseen voi olla positiivinen ja tarpeellinen; hän voi esimerkiksi auttaa vähentämään lapsen syyllisyyden tunteita (Järvilehto 2025).

Parhaimmillaan lapsen ja ammattilaisen tapaaminen on lapselle hyvä kokemus. Tapaaminen voi vahvistaa lapselle, että hänellä voi ja saa olla eri näkemyksiä kuin aikuisilla. Lapsen kohtaa-va työntekijä voi vahvistaa tätä osoittamalla aitoa kiinnostusta lapsen ajatuksia kohtaan, välttämällä arvottavaa suhtautumista lapsen mielipiteisiin, kannustamalla häntä pohtimaan asioita eri näkökulmista ja vahvistamalla hänen itseluottamustaan omien näkemyksiensä luomisessa. (Järvilehto 2025.)

6.2 Perhetapaaminen kaikkien perheenjäsenten osallisuuden tukena

Lastenvalvojan perhetapaaminen on Lapset mukana -hankkeessa yhdessä hyvinvointialueen lastenvalvojen kanssa kehitetty työmenetelmä, joka auttaa työntekijää pitämään työorientaation kaikkien perheenjäsenten huomioimisessa.

Perhetapaamisen keskeinen periaate on se, että tietoa annetaan yhtä aikaa molemmille vanhemmille ja lapselle. Samalla työntekijä ohjaa ja mallintaa koko perheen yhteistä keskustelua. Perhetapaamisissa perheitä autetaan keskustelemaan toiminnallisesti.

Tässä luvussa esiteltävä perhetapaamisen malli on kehitetty osaksi lastenvalvojatyötä. Perhetapaamiskokeiluihin osallistui perheitä, joissa oli alakouluikäisiä lapsia. Perhetapaamisen mallia ja periaatteita voi kuitenkin soveltaa myös muussa perheiden kanssa tehtävässä työssä, esimerkiksi perheasioiden sovittelussa, perheneuvolassa ja järjestöjen palveluissa.

Lastenvalvojan perhetapaamisen tavoite

Perhetapaaminen on ensimmäinen tapaaminen perheen asiassa, ja se rinnastuu lastenvalvojen info- tai konsultaatioaikoihin, jotka joidenkin hyvinvointialueiden lastenvalvojilla on käytössä. Info- ja konsultaatioajoilla lastenvalvoja kertoo vanhemmille muun muassa lastenvalvojalla tehtävistä sopimuksista ja lastenvalvojan työskentelyprosessista. Info- tai konsultaatioajan jälkeen vanhemmilla on aikaa pohtia lapsen tilannetta ennen varsinaista sopimusneuvottelua.

Lastenvalvojan perhetapaamisessa vanhempien lisäksi myös lapset saavat oikeaa ja ymmärrettävää tietoa lapsen asiassa tehtävistä sopimuksista. Perhetapaamiseen tulevien vanhempien on tärkeää tietää etukäteen, että tarkoituksena ei ole lapsen mielipiteen selvittäminen eikä sopimusten tekeminen tai sopimusneuvottelujen käyminen, vaan tapaaminen on koko perheen infoaika.

Lapsenhuoltolain mukaan on ensisijaisesti huoltajan velvollisuus keskustella lapsen kanssa häntä koskevista päätöksistä. Lastenvalvojan perhetapaamisessa vanhempia tuetaan tässä tehtävässä niin, että perhe saa valmiuksia yhteisen keskustelun käymiseen kotona. Tavoitteena on, että perheessä käytävät keskustelut lapsen ajatuksista, toiveista ja mielipiteistä toteutuvat lapsen kannalta mielekkäällä ja turvallisella tavalla.

Lastenvalvojan perhetapaamisessa puhutaan koko perheen kanssa siitä, mitä tarkoittavat lapsen oikeus ilmaista oma mielipiteensä ja vanhempien velvollisuus huomioida lapsen mielipide. Lisäksi puhutaan siitä, että huoltajat päättävät alle 18-vuotiaan lapsen asioista. Samalla vanhempien valmiutta keskustella lapsensa kanssa ja huomioida lapsen ajatuksia pyritään saamaan yhdenvertaisiksi. Vaikka perhetapaamisen erityisenä tavoitteena on tukea perheen yhteistä keskustelua, se ei lähtökohtaisesti poissulje muita lastenvalvojan tavanomaisella info- tai konsultaatioajalla käsiteltäviä asioita.

Kuva 3. Kuvaus lastenvalvojan perhetapaamisesta ja lapsen osallisuudesta sopimusprosessissa.

Perhetapaamisen edellytykset

Lapset mukana -hankkeen kehittämistyössä perhetapaamisai-koja tarjottiin lastenvalvojan ajanvarauksen yhteydessä ja ajan varaajalle kerrottiin perhetapaamisen tarkoituksesta. Vanhempia pyydettiin arvioimaan, onko heillä valmiuksia olla tapaamisessa yhdessä ilman, että heidän välilleen syntyy riitaa lapsen ollessa paikalla. Vanhemmilta edellytettiin sitoutumista perhetapaami-sen sääntöihin. Perhetapaamisen säännöt on pyritty pitämään lyhyinä, mutta niihin vaaditaan ehdotonta sitoutumista.

Perhetapaamisen säännöt:

- Saa puhua ja saa kysyä.
- Puhutaan yksi kerrallaan.
- Saa olla hiljaa.
- Kaikille puhutaan ystävällisesti.
- Ei riidellä, ei haukuta toisia eikä huudeta.
- Ei tehdä sopimuksia eikä päätöksiä.

Ajanvarauksen yhteydessä vanhemmille annettiin ohjeita, mitä heidän on hyvä kertoa lapselle perhetapaamisesta. Lapset mukana -hankkeen aikana kertyneen tiedon perusteella vanhem-mat hyötyvät ohjauksesta siinä, mitä he sanovat lapselle erosta tai eroon liittyvistä palveluista. Kehittämistyössä suunniteltiin kirje, jonka lastenvalvoja voi lähettää lapselle ennen tapaamista. Vaikka lapsi ei osaisi itse lukea, kirje auttaa vanhempaa kerto-maan lapselle oleelliset asiat. Työntekijältä lapselle tuleva kirje voi myös vähentää lapsen jännitystä ja auttaa häntä orientoitu-maan tapaamiseen.

Kirjeessä lastenvalvoja kertoo lapselle lyhyesti omasta tehtä-västään eli vanhempien auttamisesta sopimuksen tekemisessä, perhetapaamisen tarkoituksesta ja siitä, mistä tapaamisessa pu-hutaan. Hän kertoo lapsen saavan kysellä tai olla hiljaa. Halutes-saan lastenvalvoja voi kertoa lapselle jotakin itsestään, esimer-kiksi harrastuksestaan tai lemmikistään, ja tehdä näin itsestään lapselle helpommin lähestyttävän.

Perhetapaamisen rakenne

Perhetapaamisessa työntekijä kohdistaa ensisijaisen huomionsa perheen lapseen tai lapsiin. Näin työntekijä vahvistaa sekä lap-selle että vanhemmille lapsen mukana olon merkityksellisyyttä

ja luo pohjaa lapsen mahdollisuuksille ja uskallukselle tulla näkyväksi vanhempien erotilanteessa. Huomion kohdistaminen lapseen auttaa työntekijää ja vanhempia myös puhumaan tavalla, jonka lapsi ymmärtää.

Tapaamisen alussa työntekijä kysyy lapselta, tietääkö tämä, mihin hän on tullut, ja kertaa kaikille yhteisesti tapaamisen tarkoituksen ja säännöt, joiden toteutumisesta hän lupaa huolehtia.

Apuvälineenä voidaan käyttää lastenvalvojan perhetapaamisista varten tehtyä lapsen vihkoa. Vihko annetaan lapselle, ja sen avulla työntekijän ja vanhempien on helppo varmistaa, että lapselle on kerrottu tärkeimmät asiat lapsen asioista sopimisesta lastenvalvojalla ja että lapsi on myös ymmärtänyt ne. Myöhemmin vanhemmat kirjaavat lapselle vihkoon tiedon siitä, mitä he ovat sopineet lapsen asiassa. Toisena keskustelun tukimenetelmänä perhetapaamisessa voi käyttää *Tietoa lapselle ja nuorelle vanhempien erosta* -materiaalia (liite 1).

Perhetapaamisessa tulee käsitellä seuraavat lapsen oikeuksiin ja sopimusprosessiin liittyvät kysymykset:

- Kuka on lastenvalvoja?
- Mitä sopimuksia lastenvalvojalla tehdään, ja mitä sopimuksia vanhemmat ovat tekemässä?
- Mitä tarkoittaa lapsen mielipiteen huomioiminen?

Lisäksi siellä käydään läpi seuraavia toimintatapoja ja perusasioita:

- Vanhempien tulee keskustella kaiken ikäisten lasten kanssa.
- Lapsella on oikeus kysyä ja saada tietoa.
- Lapsella on oikeus, mutta ei pakko, kertoa omista näkemyksistään ja ajatuksistaan.
- Vanhemmat päättävät alle 18-vuotiaan lapsen asioista. Lastenvalvojan tehtävä on varmistaa, että sopimus on lapsen edun mukainen.

Työntekijä kannustaa lasta esittämään kysymyksiä sekä perhetapaamisessa että myös perhetapaamisen jälkeen kotona. Perhettä voi olla myös hyvä ohjata järjestämään keskinäinen keskusteluhetki, jossa molemmat vanhemmat ovat paikalla.

Lastenvalvoja mallintaa vanhemmille keskustelua lapsen kanssa niin, että lapselle annetaan tietoa hänen elämäänsä liittyvistä asioista ja oikeudesta ilmaista mielipiteensä. Tiedon saaminen tarjoaa lapselle mahdollisuuden tarttua hänelle merkityksellisiin asioihin, esittää niistä kysymyksiä aikuisille ja mahdollisesti kertoa omia ajatuksiaan. Perhetapaaminen antaa lapselle tilaisuuden esittää kysymyksiä vanhemmilleen ja lastenvalvojalle. Vanhemmille puolestaan tapaaminen on mahdollisuus kuulla työntekijän avustuksella, millaisiin asioihin vanhempien erossa lapsi kiinnittää huomioita ja mistä hän toivoo lisää tietoa.

Perhetapaamisessa lapsi saa vanhemmiltaan vastauksia omaan arkeensa liittyviin kysymyksiin. Jos työntekijä tapaa lasta ilman vanhempia, lapsella on vain rajallisesti mahdollisuuksia saada vastauksia kysymyksiinsä, koska lapsen arjen yksityiskohdat eivät voi olla työntekijän tiedossa. Perhetapaamisessa työntekijä voi tukea perheen yhteistä keskustelua tarttumalla lapsen kysymyksiin tai huomioihin, jotka vanhemmat saattavat pyrkiä ohittamaan kokiessaan ne vaikeiksi vastata.

Kokemuksia perhetapaamisista

Perhetapaamiskokeiluun osallistuneet lastenvalvojat arvioivat perhetapaamisen hyötyjä perheen ja lapsen näkökulmasta sekä työntekijän näkökulmasta.

Kokeiluun osallistuneet lastenvalvojat totesivat yleisimmin perhetapaamisen hyödyksi, että vanhemmat tai koko perhe saivat yhtä aikaa ohjausta ja tietoa. Tämän todettiin olevan myös resurssitehokasta. Erikseen mainittiin vanhempien saaneen tiedon siitä, että he päättävät kaiken ikäisten lasten asioista. Lapsen mainittiin saaneen tiedon siitä, että hänellä on oikeus sanoa mielipiteensä asioista, joista vanhemmat sopivat, ja siitä, että lapsen ei tarvitse valita puolta vanhempien ollessa erimielisiä. Lapsen todettiin myös saaneen työntekijältä sanoitusta eroon liittyville tunteille ja kuulle, että hän voi puhua erosta muidenkin kuin vanhempiensa kanssa. Lapsen näkökulmasta hyödyksi mainittiin myös, että lapsi näki vanhempien puhuvan sopuisasti erosta ja olevan samalla puolella.

Työntekijän näkökulmasta hyödyllisenä koettiin myös sen näkeminen, että työntekijän etukäteen riittäisiksi arvioimat vanhemmat keskustelivat rauhallisesti ja riidattomasti lapsen ollessa paikalla. Työntekijä totesi tämän hälventäneen huoltaan lapsen tilanteesta ja antaneen hänelle luottamusta siihen, että voi vahvistaa vanhempien tekemän sopimuksen. Muina hyötyinä

työntekijän näkökulmasta tuotiin esille, että lastenvalvoja sai paljon tietoa perheestä ja sai tavata lapset, joita hänen vahvistamansa sopimus koskee. Lisäksi lastenvalvoja sai etukäteen tietää, mitä asioita hänen pitää tarkentaa sopimusneuvottelussa vanhempien kanssa.

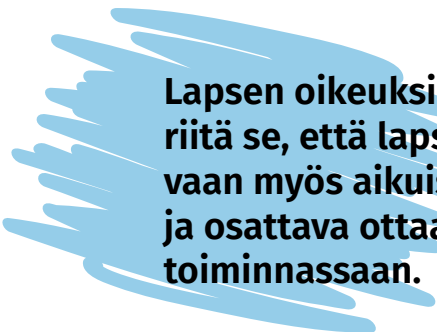
Arvioitaessa perhetapaamisia lastenvalvojat pohtivat, oliko lapsen mukana olosta erityistä hyötyä vai olisiko samat asiat voinut käsitellä vanhempien kanssa. Toisaalta erityisenä hyötynä työntekijän näkökulmasta mainittiin, että perhetapaamisessa työntekijä pystyi varmistumaan siitä, että lapsi on saanut tiedon oikeuksistaan vanhempien erossa. Kasperin vuonna 2025 lastenvalvojille tekemässä kyselyssä useat lastenvalvojat sanoivat, etteivät he olleet voineet pelkästään vanhempien kanssa keskustelemalla saada varmuutta siitä, että lasten kanssa on todella keskusteltu ja käyty tärkeimmät asiat läpi. (Heikkilä ym. 2025.)

Perhetapaamisen erityinen merkitys onkin siinä, että tiedon saa nimenomaan koko perhe. Tieto ei välity lapselle vain vanhempien kautta. Vanhempi saattaa valita lapselle kerrottavaksi itselleen tärkeitä asioita ja suodattaa tiedon oman ymmärryksensä kautta. Erotilanteissa puolueettoman tiedon antaminen lapselle voi olla vanhemmalle hyvin vaativa tehtävä. (Heikkilä ym. 2025.)

Lapsen oikeuksien toteutumiseen ei riitä se, että lapset tuntevat oikeutensa, vaan myös aikuisten on tunnettava ne ja osattava ottaa ne huomioon omassa toiminnassaan. On selvää, etteivät lapsen oikeus osallisuuteen ja mielipiteen ilmaisemiseen voi toteutua, jos vanhemmilla ei ole ymmärrystä sopimusprosessista tai siihen liittyvistä käsitteistä. Lapset mukana -hankkeen kehittämistyössä mukana olleet lastenvalvojat toivat esille, että lapsen huollon ja tapaamisoikeuden piiriin kuuluvista asioista keskusteleminen vanhempien kanssa voi olla hyvin vaativaa ja aikaa vievää sen vuoksi, ettei vanhemmilla aina ole riittävä ymmärrystä lastenvalvojan tehtävästä, sopimuksista tai asiaan liittyvistä juridisista käsitteistä. Työntekijän puhuessa perhetapaamisella lapselle ymmärrettävästi hän toisinaan voi auttaa myös vanhempia asian ymmärtämisessä.

Kun työntekijä kohtaa koko perheen, yhteinen keskustelu voi mahdollistaa asian käsittelyn niin, että siirrytään teoriatason tiedon antamisesta toiminnallisempaan eroauttamiseen. Tämä mahdollistaa vuorovaikutuksen mallintamisen vanhemmille ja pienet interventiot perheen vuorovaikutustapoihin. On inhimillistä, että tunnemme vanhemmuuden ihanteet ja sosiaaliset

normit ja keskustelemme niistä sujuvan yksimielisesti, mutta käytännön tilanteissa ajaudumme toimimaan totuttujen rutiinien mukaisesti tai toimintaamme vanhempina ohjaavat ensisijaisesti omat toiveemme. Epähuomiossa vanhempi saattaa muotoilla lapselle esittämänsä kysymyksen oman toiveensa mukaiseen muotoon. Vanhempi saattaa sanoa esimerkiksi: "Eikö olisikin kiva asua minun luonani, koska minun kotini on lähellä koulua?" tai "Sitten kun täytät 12 vuotta, voit itse päättää, kumman vanhemman luona asut."

Lapsen oikeuksien toteutumiseen ei riitä se, että lapset tuntevat oikeutensa, vaan myös aikuisten on tunnettava ne ja osattava ottaa ne huomioon omassa toiminnassaan.

Tämänkaltaisissa, lyhyissäkin vuorovaikutustilanteissa mukana oleminen voi avata työntekijälle luontevan tilaisuuden interventioon, jossa hän voi antaa oikeaa tietoa sekä lapselle että vanhemmalle. Hän voi esimerkiksi sanoa: "Vanhemmat sopivat kaikenikäisten lasten asumisesta, eikä sinun ikäisesi tarvitse sitä päättää." Interventiolla ammattilainen pystyy osoittamaan selkeästi ja ystävällisesti, milloin vanhempi omalla toiminnallaan siirtää vastuuta lapselle, mahdollisesti altistaa lapsen lojaliteettiristiriidalle tai pyrkii käyttämään lapsen mielipidettä vahvistuksena omalle toiveelleen. Samalla työntekijä voi purkaa lapsen lojaliteettiristiriitaa. Lapsi saa työntekijältä tiedon siitä, että hänen ei tarvitse olla mukana kaikissa päätöksentekotilanteissa, mikä voi lisätä lapsen toimijuutta vastaavissa ristiriidalle altistavissa tilanteissa tulevaisuudessa.

Koko perheen hyödyksi koettiin työntekijän mahdollisuus auttaa perhettä keskustelemaan etenkin silloin, jos yhteinen keskustelu ei ole perheessä helppoa tai itsestään selvää. Perhetapaaminen saattaa herättää myös vanhemmassa vaikeita

tunteita, jotka voivat näyttäytyä vanhemman hiljaisuutena, lyhytsanaisuutena tai kyynelinä. Kehittämisyhmän kanssa käytiin keskustelua siitä, onko tämänkaltainen tilanne lapsen kannalta mielekäs. Kehittämisyhmässä mukana olleiden ammattilaisten kesken heräsi huoli siitä, että perhetapaamisessa lapsi saattaa altistua vanhemman tunteille. Vastaavasti kuin edellä kuvatus kaltaisessa keskustelussa myös vanhemman tunteiden näyttäminen voi kuitenkin mahdollistaa työntekijän intervention perheen todelliseen vuorovaikutukseen ja keskustelukulttuuriin eli esimerkiksi siihen, miten voi sanoittaa ja normalisoida lapselle eroa ja eroon liittyviä tunteita.

Pohdintaa perhetapaamisesta

Lastenvalvojat työskentelevät pääasiassa vanhempien kanssa. Lastenvalvojan tapaamiset lasten kanssa ovat hyvin harvinaisia, eikä suuri osa lastenvalvojista tapaa lapsia lainkaan. Tähän vaikuttavat yksittäisten lastenvalvojien omat työkäytännöt sekä hyvinvointialueen antama ohjeistus (luku 4). Lastenvalvojan perhetapaamisia ei tiettävästi ole tätä aiemmin järjestetty missään Suomessa. Useat Lapset mukana -hankkeen kehittämistyöhön osallistuneet lastenvalvojat tunnistivat kuitenkin tilanteita, joissa lapsia tulee vanhempien mukana sopimustapaamiseen, mutta heidät ohjataan leikkimään, piirtämään tai katsomaan puhelinta sivummalle huoneessa. Lapset siis saattavat olla paikalla vanhempien käydessä sopimusneuvotteluja, mutta heidän läsnäolonsa sivuutetaan.

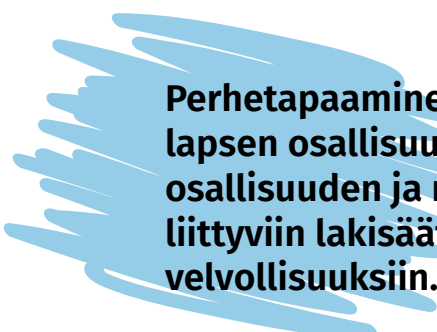
Lastenvalvojan perhetapaamisen idea on nostanut ammatillisissa myös huolta siitä, että se altistaisi lapsen vanhempien välisille riitatilanteille tai asioille, joiden ulkopuolella lapsi tulisi pitää. Joidenkin perheiden kohdalla tämä riski on olemassa. Riskin välttämiseksi perhetapaaminen on tärkeää valmistella niin, että se tukee lapsilähtöistä, sovinnollista ja myönteistä keskustelua perheen kesken. Huolinäkökulma unohtaa kuitenkin sen, että lapset, jotka altistuvat vanhempien riitelylle ulkopuolisen aikuisen tai viranomaisen ollessa paikalla, hyvin todennäköisesti altistuvat sille myös arjessaan, jolloin paikalla ei ole ulkopuolisia aikuisia puuttumassa tilanteeseen. Se, että vanhemmat ajautuvat keskinäiseen konfliktiin lapsen ja ulkopuolisen aikuisen ollessa paikalla, voi tehdä näkyväksi lapsen ja vanhempien todellista tuen ja palveluiden tarvetta.

On myös kysytty, kuuluvatko perhetapaamiset varsinaisesti lastenvalvojan työkenttään ja tulisiko tämänkaltaiset

perhetapaamiset toteuttaa enemmän osana perheasioiden sovittelua tai perheneuvolatyötä. Perhetapaamisen malli soveltuu hyvin myös muihin eroauttamispalveluihin. Vanhempien tekemän sopimuksen vahvistajina lastenvalvojilla on kuitenkin lakisääteinen velvollisuus ottaa huomioon lapsen etu sekä lapsen omat toivomukset ja mielipiteet. Tähän lukeutuu muun muassa se, että lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely. (LHL 8 § ja 11 §.) Lastenvalvojalla on velvollisuus varmistaa, että vanhemmat ovat selvittäneet lapsen mielipiteen ja ottaneet sen huomioon ennen kuin sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta vahvistetaan (Terveystieteiden tutkimuskeskus, THL, 2026b).

Perhetapaaminen on yksi tapa tukea lapsen osallisuutta ja vastata lapsen osallisuuden ja mielipiteen selvittämiseen liittyviin lakisääteisiin lastenvalvojan velvollisuuksiin. Sillä voidaan myös vastata vanhempien esittämään toiveeseen saada tukea lapsen kanssa keskustelemiseen tilanteessa, jossa vanhemmalla itselläänkin on vaikeaa.

Lastenvalvojat kohtaavat erotilanteissa olevista perheistä huomattavan suuren osan vahvistaessaan vuosittain yli 20 000 sopimusta (THL Tilastoraportti 7/2026). Perhetapaamisen avulla eroauttamisen parissa työskentelevät ammattilaiset voivat toiminnallisesti ohjata vanhempia tuottamaan suojaavia kokemuksia lapsilleen. He voivat tukea muun muassa perheen vuorovaikutusta, vanhemmuutta ja lapsen osallisuutta perheissä vanhempien eron yhteydessä.

Perhetapaaminen on yksi tapa tukea lapsen osallisuutta ja vastata lapsen osallisuuden ja mielipiteen selvittämiseen liittyviin lakisääteisiin lastenvalvojan velvollisuuksiin.

6.3 Erotilanteissa haavoittuvassa asemassa olevat lapset

Vanhempien eron kokeneista lapsista kaikkein haavoittuvimmas-
sa asemassa ovat lapset, joiden vanhempien eroon liittyvät eri-
mielisyydet pitkittyvät. Yleisesti lasten mahdollisuudet vaikuttaa
omissa perheissään ja yhteisöissään ovat parantuneet. Lapset,
jotka kotona saavat vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin,
todennäköisesti uskovat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa elä-
mässä yleisesti. Pitkittyneen erokonfliktin keskellä elävät lapset,
joiden on kannettava salaisuuksia tai lapselle kuulumattomia
vastuita ja huolia, ovat kuitenkin entistä marginaalisemmassa
asemassa (Karttunen 2010).

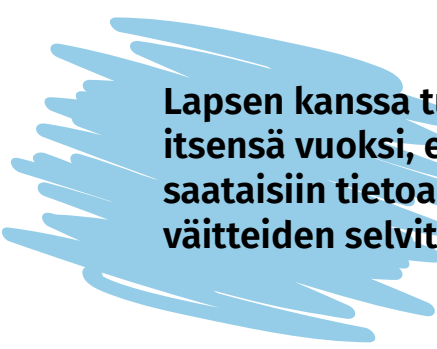
Pitkittynyt erotilanne itsessään on riski lapsen hyvinvoinnille,
mielenterveydelle ja kehitykselle myös silloin, kun tilanteeseen
ei liity varsinaista väkivaltaa tai sen uhkaa (THL 2026a). Lapsilla,
joiden vanhemmilla on pitkäkestoinen eronjälkeinen konflikti, on
todettu olevan riski kokea haasteita useilla elämän osa-alueilla:
tunne-elämä, akateeminen suoriutuminen, sosiaaliset suhteet ja
itsetunto. Näiden lasten on todettu myös välttelevän erosta pu-
humista vanhempiensa kanssa. (Laajasalo 2021.)

Haavoittuvassa asemassa oleville lapsille kasaantuu riskejä.
Konfliktoituneissa eroriidoissa vanhempien saattaa olla vaikea
keskustella lapsen kanssa neutraalisti ja lapselle saattaa tahat-
tomastikin välittyä molempien vanhempien kautta vanhemman
"oma totuus" asioista ja tapahtumista (Laajasalo 2021).

Nämä lapset jäävät usein myös palveluissa näkymättömiin
tai he eivät saa riittävästi tukea. Sosiaali- ja terveysministeriön
selvityksen (2025) mukaan useat viranomaiset ja asiantuntijat ar-
vioivat pitkittyneiden eroriitojen yhdeksi vakavaksi ongelmaksi
sen, etteivät lapset saa tarvitsemaansa apua vaikeaan ja trau-
matisoivaan tilanteeseen. Palvelujärjestelmässä eri toimijoille
vaikuttaa olevan epäselvää, kenelle kuuluu vastuu lapsen hyvin-
voinnista pitkittyneissä erotilanteissa, kun vanhemmat eivät pysy
siitä huolehtimaan. (Vaitomaa & Särkelä 2025; Yliruka ym. 2018;
Kokko & Toivonen 2025.)

Lapset mukana -hankkeen keskusteluissa ammattilaisten
kanssa nousi esille, että ammattilaiset eivät aina mielellään kes-
kustele tai ovat ainakin hyvin varovaisia keskustelemaan lasten
kanssa, joiden vanhemmilla on monimutkainen riitatilanne. Am-
mattilaisilla on huoli, että lapset toistavat manipulatiivisen tai
vieraannuttavan vanhemman puheita. Toinen ammattilaisten

huoli on, että vanhemmat ovat kyvyttömiä vastaanottamaan lapsen ajatuksia. Lisäksi ammattilaisen ja lapsen vuorovaikutusta saattaa haastaa ammattilaisen huoli siitä, että lapselle annettu tuki ja kannustus tulkitaan toisen vanhemman taholta lapsen painostamiseksi tai että vanhempi kyseenalaistaa ammattilaisen puolueettomuuden (Kokko & Toivonen 2025).

Lapsen kanssa tulee keskustella hänen itsensä vuoksi, ei siksi, että häneltä saataisiin tietoa vanhempien ristiriitaisten väitteiden selvittämiseksi.

Edellä kuvatut asiat ovat todellisia haasteita ammattilaisille. Samaan aikaan on tärkeä huomata, että mikäli huoli vanhemman vaikuttamisesta lapseen tai oman puolueettomuuden kyseenalaistamisesta estävät lapselta kaikki keskustelut ammattilaisten kanssa, jätämme erotilanteissa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset selviämään yksin haastavasta tilanteestaan.

Huoltoriitatilanteissa lapsille on hyvin vaativaa käyttää omaa ääntään ja puhevaltaansa etenkin, jos heidän odotetaan ilmaisevan mielipiteensä vanhempiensa ristiriitaisista näkemyksistä. Puhuttaessa lapsen kuulemisesta ja mielipiteen selvittämisestä riitaisissa erotilanteissa onkin korostettu siinä tarvittavaa asiantuntemusta, koska lapsen lojaliteettiristiriita vaikeutuu, jos hän joutuu tekemään valintaa vanhempiensa erilaisten mielipiteiden välillä. (Karttunen 2010.) Tämä saattaa edelleen lisätä ammattilaisten varovaisuutta keskustella vaikeissa erotilanteissa elävien lasten kanssa.

Lapsen kanssa tulee keskustella hänen itsensä vuoksi, ei siksi, että häneltä saataisiin tietoa vanhempien ristiriitaisten väitteiden selvittämiseksi. Tällainen ajatus voi auttaa ammattilaista kohtaamaan lapsia, jotka elävät jatkuvan konfliktin keskellä. Keskusteleminen ammattilaisen kanssa voi merkitä lapselle

myönteisiä asioita. Ammatilainen voi poistaa lapsen syyllisyyden tunteita ja välittää lapselle tietoa siitä, että vanhemmat pyrkivät jatkossa suojaamaan lasta riidoilta. Lapsi voi myös saada helpotusta siitä, että aikuinen ymmärtää hänen vaikeaa tilannettansa. (Karttunen 2010; Järvilehto 2025.)

Ammatilainen voi myös tukea lapsen omaa toimijuutta ja osoittaa lapselle, että hänen ajatuksensa ovat tärkeitä. Joskus tämä on ainut teko, joka ammattilaisella on oman työnsä puitteissa mahdollisuus tehdä. Pienten tekojen arvoa ei kannata vähätellä eikä jättää tekemättä sen takia, että ne eivät ratkaise lapsen koko tilannetta.

Haavoittuvassa asemassa olevia lapsia kohdataan tapaamispaikkapalveluissa

Useat vaikeassa erotilanteessa elävät lapset kohtaavat ammattilaisen jopa viikoittain tuetuissa ja valvotuissa tapaamisissa sekä valvotuissa vaihdoissa. Tapaamispaikkapalvelut ovat erityinen eropalvelu, koska siellä lapsi ja ammatilainen kohtaavat aina. Kyseessä on palvelu, jonka tarkoituksena on mahdollistaa lapsen oikeus tuntea vanhempansa ja pitää häneen yhteyttä.

Tuettuja ja valvottuja tapaamisia järjestetään vanhempien tekemän ja lastenvalvojan vahvistaman sopimuksen perusteella sekä tuomioistuimen päätöksellä. Kaikkiin tapaamisiin ei liity vanhempien vakavaa riitatilannetta, ja vanhemmat saattavat olla tapaamisjärjestelystä myös suhteellisen yksimielisiä. Tuen tai valvonnan perusteet voivat liittyä esimerkiksi lapsen ja vanhemman pitkään tapaamiskatkokseen, vanhemman kokemattomuuteen lapsen kanssa tai vanhemman päihdeongelmaan tai sairauteen.

Saara Ylisaukko-oja (2025) on tarkastellut väitöskirjassaan valvottujen ja tuettujen tapaamisten määräämistä tuomioistuimissa. Valvottuja ja tuettuja tapaamisia koskevat oikeudenkäynnit ovat usein vaativia huoltoriitoja, joissa vanhemmat esittävät syytöksiä sekä tuntevat vihaa ja epäluottamusta toisiaan kohtaan. Tuomioistuimet määräävät tuettuja ja valvottuja tapaamisia muun muassa tilanteissa, joissa lapsi on ollut perheväkivallan kokijana tai näkijänä, tapaajavanhemmalla on kielteinen suhtautuminen lähivanhempaan, lapsi jännittää tapaamisia ja silloin, kun asiaan liittyy lapsikaappaus tai sen uhka. Päätöksen taustalla voi myös olla, ettei lähivanhempi tue lapsen ja toisen vanhemman tapaamisia, jolloin vakavimmissa tapauksissa lähivanhempi tekee aktiivisia toimenpiteitä lapsen ja toisen vanhemman

suhteen vaikeuttamiseksi. (Ylisaukko-oja 2025.) Näin ollen useiden valvotusti tai tuetusti vanhempaansa tapaavien lasten voidaan arvioida olevan haavoittuvassa ja marginaalisessa asemassa muun muassa vaikutusmahdollisuuksiensa näkökulmasta.

Tuetusti tai valvotusti vanhempaansa tapaava lapsi on palvelussa, jota hyvinvointialue on velvollinen tarjoamaan, jotta lapsen tapaamisoikeus toteutuu hänen etunsa mukaisesti (SHL 27 §; LHL 9b §). Lapsen osallisuuteen kuuluu mahdollisuus vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin palveluissa. Tuetuissa ja valvotuissa tapaamisissa ammattilaiset voivat vahvistaa lapsen osallisuuden kokemusta palvelussa samaan aikaan, kun lapsen mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskeviin asioihin perheessä saattavat olla kaventuneet. Lapsen osallisuuden kokemusta voidaan vahvistaa esimerkiksi auttamalla lasta ymmärtämään tapaamispaikkapalvelua sekä tarjoamalla lapselle aktiivisesti mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, millaista palvelua hän saa.

Tietoa lapselle valvotuista vaihdoista ja tapaamisista tapaamispaikassa

Lapset mukana -hankkeen kehittämistyössä kehitettiin yhdessä hyvinvointialueen ammattilaisten kanssa menetelmiä, joilla lapsen osallisuutta vahvistetaan tapaamispaikkapalvelussa. Perusajatuksena on tiedon antaminen lapselle ja hänen mahdollisuutensa vaikuttaa omaan tapaamiseensa tapaamispaikassa. Pitkittyneessä riitatilanteessa, joka tuettuihin ja valvottuihin tapaamisiin monen lapsen kohdalla liittyy, neutraalin tiedon antaminen lapselle voi olla vanhemmalle vaikea tehtävä eivätkä vanhemmat aina tiedä, mitä lapselle tulisi kertoa. Useat hyvinvointialueet ovat sivuillaan huolellisesti kuvanneet tuettujen ja valvottujen tapaamisten palvelun aikuisille, mutta lapselle suunnattua tietoa, joka auttaisi myös vanhempaa puhumaan palvelusta lapsen kanssa, ei ole saatavilla.

Tietoa lapselle valvotuista vaihdoista ja tapaamisista tapaamispaikassa -materiaalin avulla aikuinen voi keskustella lapsen kanssa siitä, perustuvatko tapaamisjärjestelyt vanhempien sopimukseen vai oikeuden päätökseen. Materiaali ohjaa kertomaan lapselle, mikä tapaamispaikka on ja millä tavoin työntekijä on siellä mukana. Materiaali avaa lapselle myös sitä, mitä tarkoittavat lapsen etu, lapsen oikeus tykätä molemmista vanhemmistaan sekä aikuisen tehtävä kuunnella lapsen toiveita. *Tietoa lapselle valvotuista vaihdoista ja tapaamisista*

tapaamispaikassa on julkaistu Kasperin eroauttamisen sivuilla, ja se on vapaasti käytettävissä.

Kehittämistyössä ammattilaiset keskustelivat siitä, miten lapsen etu on tuotu materiaalissa esiin. Lapsen etu on määritelty siinä seuraavasti:

”Kaikkien sinua koskevien päätösten tulee olla lapsen eli sinun etusi mukaisia. Lapsen etu toteutuu silloin, kun sinun on turvallinen ja hyvä olla. Silloin voit keskittyä omiin asioihisi, ystäviin, leikkeihin ja oppimiseen.”

Ammattilaiset pohtivat, voiko materiaali antaa vaativille, tapaamisia vastustaville vanhemmille vääränlaisia argumentteja. Voisiko näin muotoiltua lapsen etua käyttää esimerkiksi epämieluisien sopimusten tai päätösten vasta-argumenttina?

Esimerkki kuvaa sitä, miten helposti huomio siirtyy lapsesta riiteleviin vanhempiin, jotka kuormittavat ammattilaisia. Tämän vuoksi onkin erityisen tärkeää, että tapaamispaikkapalvelun rakenteiden avulla pyritään huolehtimaan siitä, että erotilanteiden haavoittuvissa asemassa olevat lapset saavat ammattilaisilta tietoa oikeuksistaan ja vaikuttamismahdollisuuksistaan.

Lapsen ajatuksia tapaamisesta

Toinen tapaamispaikkatoimintaan kehitetty työmenetelmä, jolla vahvistetaan lapsen osallisuuden kokemusta palvelussa, on *Lapsen ajatuksia tapaamisesta* (liite 2). Sen avulla lapselle tarjotaan mahdollisuus antaa palautetta tapaamispaikassa järjestetystä tapaamisesta. Palautteen kysymykset on muotoiltu toiminnalliseksi tauluksi, koska lasten on helpompi antaa palautetta toiminnallisilla menetelmin. Lapsi voi itse merkitä palautteensa tauluun, tai hän voi halutessaan antaa palautteensa suullisesti. Lapsi saa itse valita, vastaako hän kaikkiin kysymyksiin vai vain osaan vai jättääkö kokonaan vastaamatta.

On tärkeää, että palautetta kysytään lapsilta systemaattisesti jokaisen tapaamisen yhteydessä ja että aikuiset ovat siitä aidosti kiinnostuneita. Sen ansiosta palautteen antamisesta tulee lapselle luonteva osa tuettua tai valvottua tapaamista. Toistuvuus auttaa lasta ennakoimaan palautteen antamisen ja vahvistaa hänen valmiuksiaan ilmaista ajatuksiaan tapaamisesta. Systemaattisesti tarjotun mahdollisuuden myötä lapsi voi kiinnostua palautteen antamisesta, vaikka hän olisikin aluksi kieltäytynyt siitä.

Lapsen ajatuksia tapaamisesta -materiaalissa kysytään

- oliko lapsella tapaamisessa turvallinen olo
- millaista tapaamisessa oli lapsen mielestä olla
- onko lapsella toiveita seuraavaa tapaamista varten.

Suora kysyminen osoittaa lapselle arvostusta ja sitä, että hänen ajatuksensa ovat tärkeitä ja hän voi vaikuttaa joihinkin asioihin tapaamisessa. On helpompi vastata vaikeitakin asioita koskeviin suoriin kysymyksiin kuin ottaa esimerkiksi turvattomuuden tunnetta oma-aloitteisesti puheeksi. Turvallisuuden tunteesta kysyminen ei takaa sitä, että lapsi pystyisi ilmaisemaan todellisen kokemuksensa, mutta sen avulla lapselle voidaan kuitenkin tietoisesti viestiä, että hänellä on oikeus kokea olonsa turvallisiksi.

Palautteen pyytämisen tarkoituksena on tuottaa lapselle ennen kaikkea tunne siitä, että hänen ajatuksensa ja kokemuksensa tapaamisesta tapaamispaikassa ovat tärkeitä. Ne kiinnostavat aikuisia ja ovat tärkeitä sellaisina kuin lapsi ne kyseisessä hetkessä ilmaisee.

Lapsen palautemateriaali on herättänyt ammattilaisten keskuudessa pohdintaa, onko lapsen mahdollista ilmaista riippumaton mielipiteensä palautteessa kysytyistä asioista. Lapsi antaa palautteen tapaamisen valvojan ja jommankumman vanhemman tai molempien vanhempien läsnä ollessa. Palaute saattaaakin olla erilaista sen mukaan, kumpi vanhempi on paikalla.

Lapsen täysin itsenäinen mielipide on ideaali, joka toteutuu hyvin harvoin. Jos lapsella on lojaliteettiristiriitoja, joiden tausta on vanhempien lasta koskevassa erimielisyydessä, hänen voi olla hyvin vaikeaa muodostaa täysin itsenäisiä mielipiteitä – silloinkaan, kun vanhemmat erikseen antavat hänelle luvan puhua (Karttunen 2010).

Lapsen osallisuus ja mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä ja ympäristöönsä kuitenkin edellyttävät, että lapsia kohtaavat ammattilaiset ovat kiinnostuneita lapsesta omana itsenään ja tarjoavat hänelle mahdollisuuksia vaikuttaa. Pitkittyneiden eroriitojen keskellä elävät lapset eivät saa joutua tilanteeseen, jossa heille ei enää tarjota kanavia omien ajatustensa ja kokemustensa ilmaisemiseen sen vuoksi, että ammattilaiset eivät voi tietää, onko lapsen vastaukseen vaikutettu tai pyrkivätkö vanhemmat käyttämään lapsen kertomaa todistusaineistona.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että myös vanhemmat tietävät, ettei lapsen palautteen tarkoituksena ole tuottaa todistusaineistoa.

Palautteen kysymisen motivaation tulisi nousta kiinnostuksesta lapsen palvelu- ja tapaamiskokemukseen ja siitä, mitä vallitsevien reunaehtojen puitteissa (tuettu tai valvottu tapaaminen) on mahdollista tehdä lapsen palvelu- ja tapaamiskokemuksen parantamiseksi. Lapselta kysyttävällä palautteella ei ole tarkoitus vaikuttaa sopimukseen tai päätökseen tuetuista tai valvotuista tapaamisista. Vanhempien on kuitenkin tärkeä kuulla lapsen palaute, jotta he voivat tarvittaessa ottaa omassa toiminnassaan sen huomioon.

Lapselta pyydettyään palautteeseen tulee suhtautua niin, että lapsi itse on toiminnan ensisijainen hyötyjä. Tämän vuoksi kaikille lapsille on tärkeää tarjota mahdollisuus antaa palautetta. Palautteen antamisen tulee kuitenkin olla lapselle aina vapaaehtoista. Kaikki lapset eivät motivoidu palautteen antamisesta. Kieltäytyminen sen antamisesta voi myös olla lapsen keino suojautua, mikäli hän kokee kysymysten uhkaavan lojaliteettiaan.

Lapsen ajatuksia tapaamisesta -materiaalin käytössä on hyvä huomioida ainakin seuraavat asiat:

- Molemmille vanhemmille tulee kertoa etukäteen, että lapselta pyydetään palautetta, ja kuvailla sen tavoitteet.
- Palautteen antaminen on lapselle vapaaehtoista.
- Lapselle tulee kertoa, että valvoja puhuu kummankin vanhemman kanssa hänen antamastaan palautteesta.
- Kun lapsi esittää seuraavaa tapaamista koskevan huomion tai toiveen, lapsen kanssa tulee keskustella, miten se voidaan huomioida. Tapaamispaikassa on myös tärkeä sopia, miten tieto siirtyy seuraavan tapaamisen valvojalle, jos valvojat tapaamisissa vaihtuvat.

Lapset mukana -hankkeen kehittämistyössä mukana olleet tapaamisten valvojat arvioivat lasten pääsääntöisesti antaneen mielellään palautetta *Lapsen ajatuksia tapaamisesta* -materiaalin avulla. Osaa lapsista palaute ei ole kiinnostunut tai lapsi ei ole halunnut antaa palautetta. Tapaamisten valvojien arvioissa lasten antama palaute on näyttäytynyt suorana. Lapsella on voinut olla sekä kivaa, että surullista tapaamisen aikana ja lapsi on tuonut molemmat kokemukset palautteeseen. Jotkut lapset puo-

lestaan ovat nojautuneet vanhempaan palautteen antamisessa.

Kaikkien lasten ei ollut helppo keksiä toiveita seuraavaa tapaamista varten. Lapsi saattoi päätyä toivomaan samanlaista tapaamista myös seuraavalla kerralla. Yksi palautemateriaalia käyttänyt lapsi esitti toiveen, että seuraavalla kerralla oltaisiin vähemmän puhelimella ja leikittäisiin tiettyä, hänelle tärkeää leikkiä. Ottamalla lapset mukaan päätöksentekoon voidaan saada hyviä ehdotuksia, jotka tukevat lapsen etua. Materiaalin avulla tapaamisen valvoja ja palveluntuottaja saavat myös lapsen asiakasturvallisuuden ja palvelun laadun näkökulmasta arvokasta tietoa. Samalla lapselle vahvistetaan toimijuuden kokemusta ja luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa.

Kaikki murheet lasten

on nostettava valoa vasten,

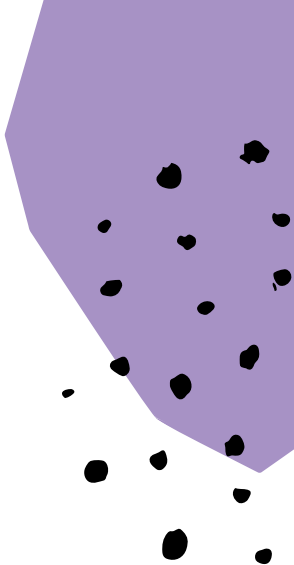
että aikuiset näkevät

miksi lapset itkevät.

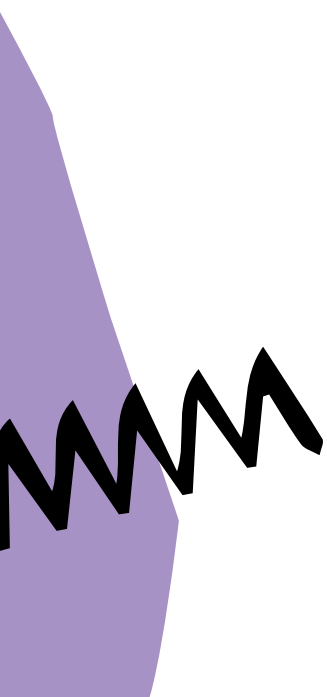
Hälvenee vain siten huoli,

näkyä polun valoisampi puoli.

Eppu Nuotio, 2003

Lähteet ja liitteet

Lähteet

- Alminde, S. 2024. Listening to Children: A Childist Analysis of Children's Participation in Family Law Cases. *Social Sciences*, 13(3), 133.
<https://doi.org/10.3390/socsci13030133>
- Cashmore, J. & Parkinson, P. 2008. Children's and Parents' Perceptions on Children's Participation in Decision Making After Parental Separation and Divorce. *Family Court Review*, 46, 91-104. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2007.00185.x>
- Hakalehto, S. & Toivonen, V. 2021. Johdatus lapsen oikeuksiin perheessä. Teoksessa Hakalehto, S. & Toivonen, V. (toim.) *Lapsen oikeudet perheessä*, 20–69. Helsingin Kamari Oy.
- Hakalehto, S. 2025. Lapsioikeuden perusteet. Alma Insights.
- HE 88/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 12.3.2026. <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2018/88>
- Heikkilä, A., Väyrynen, T., Pitkänen, V. & Simonen, J. 2025. Lasten osallisuus vanhempien erossa. Kysely lastenvalvojille ja eronneille vanhemmille. Selvitys Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:lle. E2 Tutkimus.
https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2026/04/e2-raportti_kyse-ly-lastenvalvojille-ja-eronneille-vanhemmille.pdf
- Iivonen, E. & Pollari, K. 2020. Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5>
- Isola, A.-M., & Leemann, L. 2021. Osallisuuden kokemus on hyvinvoinnin ja terveyden tekijä. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 58(4).
<https://doi.org/10.23990/sa.112402>
- Juusola, A. 2021. Jutellaanko? Miten käsitellä lapsen kanssa vaikeita asioita. Kirjapaja.
- Järvilehto, L. 2025. Lasten tukeminen haastavissa erotilanteissa. Oikeuspsykologinen näkökulma. Teoksessa *Vaikeat erot - Näkökulmia ammattilaisille*, 28–37. Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry. https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2025/02/artikkelikokoelma_vaikeaterotnakokulmaammattilaisille-verkko.pdf

Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry 2026. Materiaalia ammattilaisille eroauttamiseen. Viitattu 24.6.2026. <https://suomenkasper.fi/eroauttaminen/materiaalia-ammattilaisille-eroauttamiseen/>

Karhuvaara, M., Kaitue, S. & Ruuhilahti, S. 2013. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-990-9>

Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Acta Universitatis Tampereensis 1546. University of Tampere. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8201-4>

Kinnunen, A., Lammi-Taskula, J., Miettinen, A., Närvi, J. & Saarikallio-Torp, M. (toim). 2024. Perhevapaat ja työn ja perheen yhteensovittaminen muuttuvassa työelämässä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 165. Kela. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-284-192-6>

Kokko, I. & Toivonen, R. 2025. ”Perushaaste on, että mikä taho heitä auttaisi.” Työntekijöiden ajatuksia haastavista erotilanteista. Teoksessa Vaikeat erot - Näkökulmia ammattilaisille, 48–57. Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry. https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2025/02/artikkelikokoelma_vaikeaterotnakulmaammattilaisilleverkko.pdf

Laajasalo, T. 2021. Lapsi myrskyn keskellä – vaikeiden huoltoriitojen dynamiikka, väkivalta, väkivaltaepäilyt ja vieraannuttaminen. Teoksessa Vaitomaa, J., Muukkonen, T. & Rautio, S. (toim.) Vaativan erotyön käsikirja, 28–37. Ensi- ja turvakotien liitto. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/materiaalit/vaativan-erotyön-kasikirja-2021/>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Viitattu 12.3.2026. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1983/361#P1>

Nikupeteri, A. & Laitinen, M. 2021. Vaativat ero- ja huoltoriidat yksityisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa Vaitomaa, J., Muukkonen, T. & Rautio, S. (toim.) Vaativan erotyön käsikirja, 28–37. Ensi- ja turvakotien liitto. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/materiaalit/vaativan-erotyön-kasikirja-2021/>

Nuotio, E. 2003. Näin pienissä kengissä. Tammi.

Nurmela, N. 2025. Alkava huoltoriita ja vanhemman tuen tarpeet. Turun yliopiston julkaisuja. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-02-0465-5>

Nylund, A. 2021. Kohti lapsen todellista osallisuutta: Juhlapuheista asenteiden ja toimintatapojen muutoksiin. Teoksessa Hakalehto, S. & Toivonen, V. (toim.) Lapsen oikeudet perheessä, 324–357. Helsingin Kamari Oy.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 24.4.2026.
<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/1301>

Smith, A. B., Taylor, N. J., & Tapp, P. 2003. Rethinking Children's Involvement in Decision-Making after Parental Separation. *Childhood*, 10(2), 201–216.
<https://doi.org/10.1177/0907568203010002006>

Stenvall, E. 2018. Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus: Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä. *Acta Universitatis Tamperensis* 2407. Tampere University Press.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0820-9>

Stenvall, E. 2020. Osallisuutta ja osallistumista. Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:27. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7160-8>

Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 1.4.2026.
<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/731>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2025. Sosiaalialan tiedonhallinnan sanasto. Viitattu 27.4.2026. <https://sotesanastot.thl.fi/vocabulary/25b97b3a-1517-4499-92da-413b00a0ce5b/concept/8b90d2f5-2001-432a-a4dc-6b58066bc740>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2026a. Lastensuojelun rooli vaativissa erotilanteissa. Viitattu 3.6.2026. <https://thl.fi/ohjeita-ammattilaisille/lasten-suojelun-rooli-vaativissa-erotilanteissa#lapsen-oikeus-saada-apua-vaativissa-erotilanteissa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2026b. Lapsen huollosta, tapaamisesta ja asumisesta sopiminen. Viitattu 3.6.2026. <https://thl.fi/ohjeita-ammattilaisille/lapsen-huollosta-tapaamisesta-ja-asumisesta-sopiminen>

THL Tilastoraportti 7/2026. Perheoikeudelliset palvelut 2025. 21.4.2026.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2026042029462>

TN Department of Health. PCEs among Tennesseans 2021. Viitattu 10.3.2026.
<https://www.tn.gov/content/dam/tn/health/documents/PCEs-Factsheet%202021.pdf>

- Toivonen, V. & Pollari, K. 2021. Hyvä hoito ja kasvatus osana lapsen huoltoa. Teoksessa Hakalehto, S. & Toivonen, V. (toim.) Lapsen oikeudet perheessä, 70–115. Helsingin Kamari Oy.
- Toivonen, V. 2023. Lapsen itsemäärääminen ja osallisuus sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:19. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8489-9>
- Toivonen, V. 2025. Lapsen osallisuus oikeudet -luento Kasvatus- ja perheneuvonta päivillä Helsingissä 17.9.2025.
- Tynkkynen, L-K., Paatela, S., Aalto, A-M., Keskimäki, I., Nykänen, E., Peltola, M., Sinervo, T., Tammi, T. & Viita-aho, M. (toim.) 2025. Tilannekuvia hyvinvointialueilta- muutokset palvelujärjestelmässä sote-uudistuksen alkuvuosina. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 3/2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-459-8>
- Thørnblad, R., & Strandbu, A. 2018. The Involvement of Children in the Process of Mandatory Family Mediation. Teoksessa Nylund, A., Ervasti, K., Adrian, L. (toim.) Nordic Mediation Research, 183-208. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73019-6_10
- Vaalavuori, M., Salokangas, H. & Tahvonen, O. 2023. Gender Inequality Reinforced: The Impact of a Child's Health Shock on Parents' Labor Market Trajectories. Demography, 60(4), 1005–1029. <http://hdl.handle.net/10138/565984>
- Vaitomaa, J & Särkelä, R. 2025. Selvitys vaativista erotilanteista ja palvelujärjestelmästä. Kansallisen lapsistrategian toimenpide 12. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2025:12. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4237-0>
- Vehkaoja, S., Juusola, A. & Järvilehto, L. 2022. Työkalu keskusteluun lapsen tai nuoren kanssa väkivaltaepäilystä. Barnahus. Viitattu 12.3.2026. <https://barnahus.fi/tyokalu-keskusteluun-lapsen-tai-nuoren-kanssa-vakivaltaepailysta/>
- YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12, 2009. Lapsen oikeus tulla kuulluksi. Suomenkielinen käännös 2014, lapsiasiavaltuutettu. Viitattu 1.4.2026. <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit>
- YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 1989. Viitattu 1.4.2026. <https://lapsiasia.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus>

Yliruka, L., Vartio, R., Pasanen, K. & Petrelius, P. 2018. Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä. Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Ylisaukko-oja, S. 2025. Valvottujen ja tuettujen tapaamisten määräämisen perusteet lapsen oikeuksien näkökulmasta. Helsingin Kamari Oy.

Tietoa lapselle ja nuorelle vanhempien erosta

Sopimus

Vanhemmat sopivat yhdessä sinuun liittyvistä asioista. Sopimuksessa sovittavia asioita ovat:

- Miten ero vaikuttaa sinun asumiseesi? Asutko vain yhdessä kodissa vai asutko vuoroin vanhempiesi luona?
- Miten vietät aikaa ja pidät yhteyttä vanhempiisi?
- Päättävätkö vanhemmasi jatkossa asioitasi yhdessä vai tekeekö päätökset vain yksi vanhempi?

Sopimusta tehtäessä sinun ajatuksesi ja toiveesi ovat tärkeitä. Voit kertoa ne, jos haluat. Aikuisten tehtävä on kuunnella sinua, jotta he voivat huomioida toiveesi. Lopulta vanhemmat päättävät sopimuksen sisällöstä.

Lastenvalvoja

Lastenvalvoja voi auttaa vanhempiasi sopimaan sinun asioitasi eron jälkeen. Lastenvalvojan tehtävä on huolehtia, että vanhempien tekemässä sopimuksessa toteutuu sinun etusi.

Lapsen etu

Lapsen etu toteutuu, kun sinulla on turvallinen ja hyvä olla. Silloin voit keskittyä omiin asioihin, ystäviin, leikkiin ja oppimiseen. Vanhempien ja muiden aikuisten on huomioitava sinun etusi päätöksissä, jotka koskevat sinua.

Sinun voi olla vaikea kertoa omia ajatuksiasi, jos pelkää, että vanhempasi pahoittavat mielensä.

Vanhemmat voivat olla joskus eri mieltä. Sinun ei tarvitse valita puolta. Sinä saat tykätä molemmista vanhemmista yhtä paljon.

Erosta puhuminen

Saat puhua ja kysellä erosta. Sinulla voi olla eroon liittyen monenlaisia ajatuksia ja tunteita. Se, että vanhemmat ovat päättäneet erota, ei johdu sinusta.

Sinulla on oikeus tuntea molemmat vanhemmasi

On sinun oikeutesi tuntea molemmat vanhemmasi, vaikka asuisit vain toisen vanhemman kanssa.

Oikeutesi voi toteutua monin eri tavoin. Voit esimerkiksi viettää aikaa vanhempasi luona tai voitte tavata muualla, kuten harastuksessa. Hyvä vaihtoehto voi olla myös vanhemman kanssa soittelu tai viestittely.

Mistä saa apua?

Erosta voi puhua myös muiden kuin vanhempien kanssa:

- Voit puhua koulusi kuraattorin kanssa.
- Voit soittaa Lasten ja nuorten puhelimeen 116 111 (Mannerheimin lastensuojeluliitto, MLL). Puheluun vastaa aikuinen. Voit puhua hänen kanssaan mistä tahansa. Puhelu on maksuton.
- 12-vuotiaat ja sitä vanhemmat voivat keskustella nimettömästi sekasin.fi-chatissa kaikista mieltä askarruttavista asioista.

Lapsen ajatuksia tapaamisesta

- Sinun ajatuksesi ovat tärkeitä.
- Jos haluat, voit kertoa ajatuksesi tapaamisesta tapaamispaikassa.

1. Oliko sinulla turvallinen olo tapaamisessa?

Kyllä.
Tapaaminen tuntui
minusta turvalliselta.

En tiedä,
tuntuiko minusta
turvalliselta tapaamisella.

Ei.
Tapaaminen ei tuntunut
minusta turvalliselta.

2. Miltä tapaaminen sinusta tuntui? (Voit valita useamman vaihtoehdon.)

Iloiselta

Rauhalliselta

Surulliselta

Ärsyttävältä

Joltain ihan muulta. Miltä?

3. Toiveesi seuraavalle tapaamiselle:

Mitä toivot seuraavalle tapaamiselle?

Onko jotain, mitä et haluaisi seuraavalla tapaamisella?

Liitteiden materiaalit sekä saatavilla olevat kieliversiot löytyvät kokonaisuudessaan Kasperin eroauttamisen sivuilta [**www.suomenkasper.fi**](http://www.suomenkasper.fi)

Materiaalit ovat maksuttomasti tulostettavissa.

